

România literară

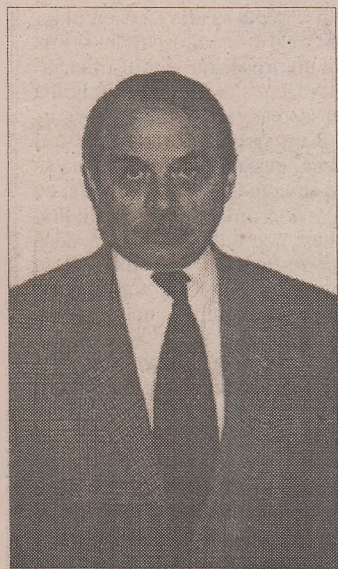
SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

27 ianuarie – 2 februarie 1999
(Anul XXXII)

3

In memoriam

MARIAN PAPAHAGI

(pag. 12-13)

Istorie literară

• Instituția Tudor Vianu

(pag. 11)

• Corespondența lui Ion Pillat

(pag. 15)

MICKIEWICZ 200

(pag. 23)

Vrăjitoare literare

(pag. 7)

Desen într-o ureche

(pag. 3)

Ricardo CORDERO

Povești cu bărbați cu mustăți de sîrmă

(pag. 20-21)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Luna Eminescu

IANUARIE este *Luna Eminescu*. Pînă la un punct, e normal. Din păcate, aspectul comercial al aniversării întunecă spiritul critic. În ziare și reviste, la radio și la televiziune, toată lumea se simte obligată să-și dea cu părerea. Dominanta sărbătoririi marelui poet este negativă și reactivă: naționaliștii de modă nouă se simt obligați să-l "apere" pe Eminescu de presupușii contestatari. Dar nu opera poetului face obiectul acestei absurde apărări, ci mitul lui. Și nu sînt deloc siguri că acest mit este măcar înțeles cum trebuie.

Se știe că mitul eminescian s-a constituit după moartea poetului, în deceniul care a încheiat secolul XIX și în primul deceniu al secolului XX. Mitul are două componente. Una se referă la personalitatea poetului, devenită paradigmatică. Sub chipul din fotografia din 1869, Eminescu s-a fixat în imaginarul românesc ca un geniu fin și nefericit, de o puritate morală inalterabilă, patriot, iubitor al trecutului glorios și militant politic ardent și necorupt pe baricadele adevăratei simțiri românești. A doua componentă are în vedere opera lui: poetul național, nepereche, luceafărul poeziei românești. Suta de ani care s-a scurs de la nașterea mitului, nu i-a adus nici o modificare importantă. Folosit, în epocile care au urmat, de cele mai diverse (și uneori opuse) interese politice, morale sau literare, mitul Eminescu și-a pierdut treptat consistența, luînd forma tuturor vaselor în care a fost turnat. Ortodoxismul, legionarismul, comunismul, și l-au revendicat cu aceeași convingere. Eminescu a fost, pe rînd, emblematic pentru toate curentele de gîndire din secolul nostru.

Critica mitului nu trebuie confundată, cum fac zelatorii lui, cu banala contestare. Nici un om serios nu se îndoiește de locul și de rolul lui Eminescu în cultura românească. Problema se află în altă parte. Spre deosebire de mit, interpretarea cu spirit critic a personalității și a operei eminesciene n-a stat pe loc. Există două momente esențiale în receptarea poetului. Primul trebuie legat de portretul pe care i-l face Maiorescu în 1889, pornind de la ediția poeziilor pe care criticul însuși o alcătuisese în 1883. Este un Eminescu văzut schopenhauerian, ca un geniu care se hrănește exclusiv cu spirit, disprețuind mizeriile vieții cotidiene; poezia lui se rezumă la antume, adică la acele texte apărute cît timp a trăit poetul însuși; publicistica politică rămîne în umbră, curentul eminescian, sesizat de Ibrăileanu, fiind exclusiv poetic. Al doilea Eminescu începe să se impună după descoperirea postumelor, pe care Maiorescu le donase în 1902 Bibliotecii Academiei, fără să fi avut curiozitatea de a le citi. A fost nevoie de cîteva decenii pentru ca acest tezaur să fie cunoscut și recunoscut. Opoziția a fost energică. În perioada interbelică se petrec cîteva lucruri care răstoarnă imaginea maioreseană: ediția Perpessicius, studiile lui Călinescu și Vianu, despterea interesului pentru articolele politice din *Timpu*. Acest al doilea Eminescu, va culmina în interpretarea lui Ion Negoițescu (scrisă în 1952 și tipărită abia în 1968). De atunci încolo, materialul adunat este imens, biografiile sînt tot mai temeinice, marea ediție academică s-a încheiat, subtilitățile critice abundă: dar o nouă interpretare majoră, a treia în ordine istorică, înfirzie. Aceasta e în definitiv problema. Pe fondul mitului rămas neschimbat de un secol, analiza critică a operei s-a oprit la nivelul anilor '30-'40. Generațiile postbelice îi sînt în continuare datorare poetului.

Nevoia de a avea un Eminescu al vremii noastre este evidentă. Ea se traduce deocamdată în mici explozii de orgoliu, care însă nu trebuie interpretate ca o contestare. Fanii de astăzi ai poetului confundă realitatea cu mitul și se fac avocații acestuia din urmă. Acțiunea lor e departe de a fi dovada iubirii față de poet. Ea blochează lucrarea spiritului critic și descurajează ideile noi prin perpetuarea tenace a unor clișee, care îl golesc pe Eminescu de conținut și-l prefac în obiect de idolatrie religioasă. Rostul mitului e ușor de acceptat. Românii au avut și au nevoie de compensația morală pe care mitul Eminescu le-o oferă. Riscul de a-l absolutiza este însă mult mai mare și constă în a substitui poetului viu și adevărat moaștele sale, ceea ce înseamnă a nu ne mai înfîlni cu Eminescu în toate ceasurile vieții noastre spirituale, ci doar la aniversări, într-un cadru festiv și organizat. Judece cine are minte dacă *Luna Eminescu* este preferabilă adevăratei actualități pe care nu ne-o poate da decît *redescoperirea*, acum și în vecii vecilor, a marelui poet!

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaiescu*

Bilant (la mâini și la picioare)

3. ANALIZA anului 1998 nu poate trece cu vederea mișcările de trupe desfășurate în spatele frontului. Cu atât mai mult cu cât efectele urzelilor abia încep să se vadă. O putere fragilizată de propria ei minciună a receptat în plin, făcând-o să se clatine, lovituri care, în mod normal, ar fi trebuit înscrise în categoria seismelor insesizabile. Perpetuând fața de mineri demagogia protecției sociale, puterea post-iliesciană a contribuit, în același ritm *allegro*, la falimentarea țării. Preluând din mers aberațiile și măsurile revoltătoare inaugurate de comuniști, guvernul Ciorbea și, până la ajungerea cuțitului la os, guvernul Vasile s-au jucat cu focul. Din nefericire, programele lor declarativ reformiste duhneau, în practică, de la o postă, a restaurație comunistă.

Aberațiile lui Miron Cozma, marioneta manevrată de păpușarul Vadim, sunt, în fond, consecințe ale iresponsabilității unor guvernanti care, în amatorismul lor păgubos, s-au crezut eternizați în fotoliile moi ale puterii. De la înălțimea olimpică a orgoliilor satisfăcute, viermuiala penibilă a vieții de jos nu face decât să le tulbure o digestie echivalentă cu moartea clinică. Până la urmă, bătoșenia ministrului Berceanu s-a dovedit o biata apă de ploaie. Tragând cu ochiul la efectul electoral al panglicilor scoase pe nas, dl. Berceanu și-a înmuiat rău de tot tonul în discuțiile propriu-zise: cu minime nuanțări, minerii au dobândit exact ceea ce-și propuseseră, și în orice caz mai mult decât merita.

Farsori și demagogi, oamenii aflați astăzi la putere în România vor îngropa, de dragul vremelnice lor năvălii politice, înșiși ideea de viitor. Plutind în aceleași ape tulburi, în care securiștii de ieri au reînceput să joace, pe fața, roluri importante, oamenii politici ai României de azi sunt răspunzători în fața istoriei pentru iresponsabilitatea pe care au transformat-o în principiu de guvernare a țării. Așa se explică faptul că Vadim Tudor își face (și va continua să-și facă) de cap nestingherit, așa se explică faptul că românii au ajuns clientela captivă a oricărui spectacol al vulgarității, așa se explică de ce personaje cel puțin dubioase, precum această Rona Hartner, au devenit obsesia numărul unu a nației. Cu ajutorul, cum spuneam, al unor politicieni iresponsabili, dar și al unor jurnaliști lipsiți de scrupule.

Ca "afacerea Rona" e o diversiune de cea mai joasă speță, nu mai e cazul s-o repet. Ea a fost, înșă, extrem de necesară pentru a masca mișcările din spatele scenei, care au făcut ca, în clipa de față, întreaga structură socială să fie infiltrată de vechile elemente securiste. Mai mult decât ieri, ele simt acum că pot renaște pe cadavru în descompunere al unei societăți debusolate. Interpretând penibil partitura patriotismului triumfător, vechii securiști s-au reorganizat și, cu binecunoscutele mijloace ale șantajului, tind să conducă în România totul. Tinerii securiști, alcațuiți după chipul și asemănarea celor vechi, nu se sfiesc să spună, așa cum au făcut de curând la Universitatea din Timișoara, că "răspund" în continuare de această instituție, și își permit să intervină în planurile de cercetare științifică și academică ale unor grupuri independente.

Se vorbește, în mod demagogic, despre slăbiciunea "obiectivă", determinată de respectarea "jocului democratic", a puterii actuale și despre incapacitatea oamenilor politici de a uni vorba cu fapta. Dacă a doua situație poate fi cu greu combătută, nu cred că prima stă în picioare. Puterea actuală nu e cu nimic mai slabă, ba dimpotrivă, decât puterea anterioară. Cred că ineficiența ei provine din cu totul alte cauze. Și anume, din eliberarea trufașă de sub presiunea moralei. În România au dispărut, una câte una, constrângerile, dar deodată cu ele au dispărut și regulile. Or, unde nu există regula

există arbitrarul, iar de acolo se intră în anticamera haosului.

Micile accidente de care s-a făcut atâtă caz — și e bine că s-a făcut —, respectiv, decorarea de către președinție a fostului tortionar Ciolpan, și, mai recent, trimiterea, cu toată pompa, de felicitări, cu ocazia Crăciunului, unor șefi de state musulmani, trădează că partea fină a mecanismului puterii nu funcționează deloc. Sau, Doamne ferește, că ea nici nu există.

Sigur că, la rigoare, a-l felicita pe Suleyman Demirel cu ocazia Crăciunului nu e o tragedie — mai ales că atâtă dintre români și-au petrecut această sărbătoare a creștinătății în Turcia! Ca să nu mai vorbim de românele care câștigă un ban cinstit în hotelurile de pe malul Bosforului! Lucrurile încep să devină îngrijorătoare când angajați ai Ambasadei române de la Ankara declară senini că știau că e vorba de o gafă, dar că n-au îndrăznit să oprească un document emanat de președinție... Așadar, incoerență și la un capăt, și la altul al sistemului. În preajma președintelui, funcționari prea dezinvolti își fac datoria ca și cum ar fluiera, la celălalt, niște instrumente oarbe și slugarnice sunt incapabile de cel mai simplu exercițiu de gândire. Cine e de vină?

De vină e sistemul, fără îndoială. Și anume, metoda clientelă prin care o instituție, precum președinția a devenit un adevărat culcuș moale pentru tot felul de veri, cumnați, nepoți, cuscari, vecini, după metoda instituită cu atâtă eclatanță de către prim-consilierul prezidențial Zoe Petre. Imperturbabila, de-o seninătate copleșitoare, domnia-sa și-a numit într-o importantă funcție propriul fiu, în ciuda lipsei notorii de experiență și a oricărui alte calități dovedite până atunci. Ca de atunci încolo nu putem să-i mai cerem nimic...

În acest context, când cumetria bate ierarhia, a vorbi de reguli și autoritate devine ceva ridicol. Ca și a cere consecvență în rezolvarea sau urmărirea unor chestiuni esențiale. Cum ar fi, de pildă, corupția. Cu ce aplomb poate cere, de pildă, dl. Constantinescu eradicarea acestui flagel, când o fundație particulară, cu un rol esențial în alegerea domniei-sale, "Fundatia Română pentru Democrație", primise preventiv, încă înaintea înscăunării, peste rând și împotriva oricărui reguli, de la Primărie, un impozant spațiu, în Splaiul Unirii, unde-și stabilește sediul?

Cu ce credibilitate se războiește dl. Constantinescu cu hidra corupției, când una din cele mai active și bine înzestrate fundații din țară, "Copiii României", este administrată de către fiul președintelui, nimeni altul decât ubicuul Dragoș Constantinescu? Ce fel de moralitate să așteptăm la nivelul țării, când până și la negocierile privind iluzoria conductă cu țările caucazian România e reprezentată la discuții nu de un organism oficial, ci tot de o fundație, e drept, frumos intitulată "România la răscruce"? Să mai spunem că în fruntea acestei fundații particulare — subliniez, particulare — se află un apropiat al președintelui, faimosul domn Capătăna?

În fine, despre ce combatere a corupției poate fi vorba, când dl. Constantinescu nu găsește de cuviință să dea măcar o dezmințire formală informațiilor din presă ce susțin că, în mare parte, campania sa electorală a fost finanțată de câteva persoane care, la capitolul cu pricina, se află printre campioni, respectiv, domnii G. C. Paunescu, Badea ("Aedificia Carpați") și Sever Mureșan? Cât despre Afacerea "Țigaretă", ea s-a evaporat simultan cu fumul respectivelor țigări. Or, acestea nu mai sunt invențiile lui Vadim, ci forme grave ale abdicării de la orice principiu democratic. Să nu fim, așadar, uimiți (cu toate că procedul e respingător) că toate aceste demisii morale ale președintelui au primit un nume zgotos. Un nume ca o siglă: Rona.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

DINTR-UN sumar consistent mereu în număr de piese, puține poeme nu sunt atinse de o moleșală sentimentală exasperantă, de limitele limbajului poetic adolescentin uzat în variante de o întreaga armată de copii sensibili care-l consumă în extaz. Fiecare închis în singurătatea lui, fiecare fără să știe că și ceilalți produc la aceeași vârstă aproape aceleași texte și suferă secretându-mi, ca o fatalitate, aceleași clișee, expresii abundând în locuri comune. Ca și când adolescența ar fi singura vârstă de trai! Maturizarea lor, în poezie și în rest, se confruntă și se confundă cu sărăcia, cu golul din stomac și din minte. Fără educație, fără speranță, fără credință nu ești la această vârstă dispus să auzi și să și crezi când cineva îți arată, cam pe unde ești și cât ești la un moment dat. Exercițiul și lectura ar fi remediu. Dar și pentru a citi cu folos trebuie să fii pregătit. Ca și când adolescența ar fi ultima vârstă demnă de trai, adolescenții acestui moment sunt parcă mai furioși pe lume ca oricând și mai îndârjiți să-și apere, să-și conserve starea paradisiacă de constructori de castele pe nisip la marginea mării. Jocul lor devine tragic când nu acceptă să afle că talentul lor o clipă înfloritor, se ofilește curând. Sau că talentul unora, real și recunoscut din prima clipă, nu e însoțit de o instrucție pe măsură. Talentul este un privilegiu, dar insuficient. Vrei să fii scriitor fără să știi prea multe carte? Fără să știi măcar să scrii corect în limba ta proprie? A vrea să intri într-o lume careia nu-i cunoști secretele, monștrii ei sacri, cu resorturile și regulile ei stricte, cu gloriile incandescente și cu sărbătorile, înseamnă să-ți riști modesta ta viață și să te înhami la o umilintă fără leac, înseamnă până la urmă să uraști arta care are a tins sufletul tău, înseamnă să-ți tai sinucigaș punțile bucuriei de a o contempla măcar. ● Nu va trec cu vederea *oltenismele* și va amenză discursul liric de cele mai multe ori plin de amănunte care parcă mângălesc poemul, îl hășurează, dacă preferați un termen mai vag, Mi-a plăcut poemul *Pseudo-bocel* și mi-a mai plăcut poemul intitulat *Fata spalându-se în lighean*. Il transcriu aici pe acesta din urmă luându-mi libertatea de a vă sugera prin sublinierea din loc în loc a porțiunilor, uneori a câte unui cuvânt numai, asupra cărora am dubii că ar fi cele mai fericite. Deci: "Fata aceasta/care se spală în lighean/pe jumătate despuțată./O privesc bine./Parul nu prea lung, ud./lipit de drevele gâtului./Brațele subțiri, albe./parcă desprinse din umeri./Pe la sub-siorii pârșii/da cu apă și clabuci. Sâni sunt mici, necopti./dar atâtați./Sfârcurile proeminente cer mușcături. Linia corpului este dreaptă./ armonioasă până la solduri./unde dintr-o dată se labărtează./Apa caldută curge pe fată/și-i udă fusta în carouri./demodată/ce-i ajunge la genunchi./Ligheanul e larg, dar nu adânc; are smaltul/sărit/in vreo două locuri/Fata îl ia de pe scaun/il pune jos./mai toarnă niște apă caldă/dintr-o oală/ de pe soba de tuci;/și da jos fusta/și se lasă pe ciuci./ Cu un burete ce i se pierde/printre degete/se spală de la buric în jos/încet, cu migală./ pregătitor, meditativ./Da cu grijă, nu freacă!/Apoi îndepartându-și picioarele,/aplecă din spate./fata se spală pe pulpe/pe genunchi, pe tălpi./Când termină/se șterge cu un prosop moale/de mai multe ori/și se îmbracă pe urmă/in fusta demodată în carouri/și-o bluză albă, curată". Cel care a asistat nevăzută și cu respirația oprită, la ritualul acesta într-un cadru de o simplitate soră cu smerenia și supunerea, trebuie că a simțit impulsul de a trece toate substantivele la singular masculin și a nu le permite trecerea prin text decât parca la distanța unui de altul. Lucrurile ce se ating de ființa fetei sunt oarbe. Când fata își pune veșmintele, poetul deja a golit odaia de obiecte, lasându-și avid plăcerea privirii în taina numai pentru sine, cu toată panica avară a gelosului. El face însă un gest necugetat. El scrie. Și prin această cititorul are acces la comoara, o împarte cu autorul și își risipește partea. (*Ion-Elvis Dinu*, Podari-Dolj) ● Nu e puțin lucru să te simți fericit pentru că ți-ai găsit în sfârșit sufletul. Conțați pe el și pe singurătate. E prea devreme, cred, să vorbim despre talent și despre șansă. Sa avem rabdare. (*Ilina-Ioana Purice*, Suceava) ● Cine întreabă are și răspunsurile la îndemână. "Timpul ce rămâne în urmă/e timpul prins sau timpul scăpat?/Trecutul care te-ajunge din urmă/e sarutul alint sau sarutul prigoană?/Și sufletul meu care nu știe/dacă să plângă sau mai bine să moară?" Delicat, interesant poem! Sfatul meu e să-l lăsați să plângă, ca de murit n-are nici o șansă. Ori nu v-a spus nimeni că sufletul este nemuritor? Celelalte poeme sunt exerciții de pus la pastrare pentru vremuri de seceta. "Verbul m-a înghițit ca o balenă" și "parcă aș fi fatul bisericii" sunt două posibile splendori într-un viitor cât vreți dv. de apropiat. Pe forma care le îmbracă azi, să nu conțați. Am impresia că oboșiți prea repede. Impulsul liric intens, inspirația, e prea de scurtă durată. (*Marius C. Râmniceu-Vâlcea*) ● Texte multe, diferite, inegale. Aveți resurse, curaj, ambiție, vioiciune, nesabuință, un gust încă neformat. Experimentați în toate registrele, nu vă atingeți țintele, ratați pe mari porțiuni de text, aveți și destule versuri memorabile. Dezinvoltura dv. clădește un uriaș cu picioarele de lut. Dacă puteți, îngăduiți-vă o pauză în care să vă recitiți textele cu un ochi rece, exterminator. Cufundați-vă în lecturi de bună calitate veți observa, cu uimire, că *ineacă* nu se scrie cu doi n, că *neînsemnat* nu se scrie cu â, că expresia *mă voi renaște* apare ușor hilară. (*Petronela-Sonia Ghiță*, Giurgiu)

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro; bic.romlit.ro
http://www.sfos.ro/news/romlit
http://www.kappa.ro/news/romlit

Desen într-o ureche

B AIEȚI și fete. Superbi. Marșaluiesc zgomoșos pe bulevard. Sint în greva. Lozincile, pancartele lor vorbesc de lucruri grave, serioase. Unul, haiosul coloanei, le spune una groasă, c-o gagică-fecioară. Se tavalesc de ris. Marșaluiesc. Seara, în foaierele daurite ale batrinului Teatru, aceiași, îmbrăcați elegant, eleganța de lume nouă. Fete și baieti de-o frumusețe biologică înmărmuritoare fac pași demni, rasați, șoptindu-și vorbe doar de ei auzite.

Îmi intră-n expoziție și-mi pune mîna-n gît: bă, pe cine vrei tu să pacălești, să mai pacălești? Cei din sală rămîn așa, aaa: scoate șișul? țintește barbia? nu, nici vorbă, în prima clipă-i fiul lui Frankenstein, într-a doua-i doar o gorilă draguță, ușor aplecata înainte, cu mîinile balangându-i-se pe la genunchi, din cînd în cînd se-ndreaptă și-și dă părul de pe frunte și e un mujic arătos, cei de-afară stau cu nasurile pe geam, rînjesc, sint din Ensor, draguții de ei, caracuda, gale-ria, hahăiții secolului, beliiți, mă ridic și-i întind mîna, să-l astimpăr, aș! lasă, n-o fă pe gen-tle-menul cu mine, tu spune-mi pe cine vrei să mai prostesti cu tablourile astea... elegante? eu îi dau mîna, el și-o bă-lângăne pe lîngă, bă, pe cine vrei tu să...? tot așa, cei din sală se strecoară, se împuținează, sala rămîne goală, e un acvariu gol, neonul e aproape albastru, tablourile sint chiar albastre, ferestrele negre, doar aia, hliziții secolului, cu nasurile turtite, sint albi, decupați alb și lipiți de sticlă. Asta, lemurianul, nu mă slăbește, o ține cu bă, tu pe cine...? încerc să-l rezon- ez, spune-mi, poate ne-am cunoscut undeva și... nici vorbă, uite ce. bă, eu sint marele anonim, n-ai de unde să mă știi, și-mi pune iar mîna-n gît, habar n-ai ce reprezint, ce-mi tot umbli cu fisurile astea pe pereți? uită-te bine la mine, mă uit, carotida-mi plesnește, uită-te bine, eu sint istoria, eu fac istoria, perfect, îl asigur, degeaba, nu ține, are o fixă, bă, voi aștia, perso-na-li-tă-ți-le, caca-maca, aha, mă luminez eu, știu ce vrei să spui: chestia cu rolul maselor în istorie, anonimii, nu? lasă! mă strînge și mai tare de carotidă, n-o fă pe doctur' cu mine, pe alde aștia ca tine, uite-a-ici, la deștu'mi..., și-mi bagă degetul mic în nara, bă,

tu pe cine...? și iar, de la capăt, simt că mor, în sală miroase tot mai tare a dos de maimuță, aia de-afară icnesc, asta începe să se moaie, nu mai are forță. Gata. E rîndul meu. Ascultă, frumosule, mă plec în fața marelui anonim, știu, ai dreptate, fără tine, istoria-i vax, îngaduie-mi să-ți cad în genunchi, sa-ți mîngii coada, să mă închin icoanei tale, lovește-mă, umi-lește-mă, sint pigmeu, ești colos, mă supun gîndirii și trufiei tale, nu merit, nu merit... Se mai zbate o dată, spune bă și tace. Cei din fereastră nu mai rid. Așteaptă. Uite ce, își freacă scurt barba, dă-mi un pol! Na-ți un pol, și-i dau un pol. Îmi pupa mîna și iese.

Afișierele P.D.S.R. și P.D. din fața fostului sediu P.C.R. continuă să se răsfețe arogant în plin bulevard, luminate a giorno, aduse la zi, cu citate din ultimele discursuri ale celor doi lideri hlizindu-ne persuasiv ca-n vremea logodnei lor în pulover. Lux și voluptate. Balcoanele ateie vibrează de colinde îngerești. Diliul cu tricorn, cu opinci și cu desaga slinoasă rămîne stană și se-nchină. Dincolo, la distanță de străzi, în lumină chioara, sediul P.N.Ț.C.D. În scăpatata casa boierească. Afișierul spart, în uitare. Spun și fleacurile astea ceva, nu?

Îl vād la standul cu pantofi. Să-și cumpere pantofi? El și pantofi noi? Aberație! Ma apropii și-l provoc blind: tu și pantofi noi? Mi se uită-n ochi cu ochii lui de cenușă, mai tulburi acum, și mă lamurește: știi ce a pătît ala care-l ținea la curent pe Cioran cu etapele iminentei lui sinucideri, cu aruncarea de pe Eiffel, cu... cu... renunțarea finală, din motive de pantofi: cum să se arunce omul cu pantofii scilciați, să se facă de ris acolo, jos! Îi privesc speriat cenușa ochilor și-aștept. Revine: ce zici de perechea aia?

B ISERICA-I plină de morți. Stau și-afară. întinși, cumiți, rabdatori, să le vină rîndul la slujba de pe urmă. Biata V., plecată subit dintre noi, așteaptă, și ea, în fața bisericii, să vină preotul, plecat pe la morminte, excedat de sarcini. Frig și ceață. Gata să ningă. Clopotul cimitirului. În jurul moartei, ne prefacem ca nu ne e frig. P., namila, rîde din cînd în

cînd tabagic: și ei i-a plăcut să rida, zice inecat iar în tusa. Vine preotul. Îmbujorat. Febricitat. Tot numai suflet. Urmează canonul slujbei. În cuvîntul despre moartă, pe care, evident, n-a cunoscut-o, se străduiește în elocință. Cine-l ascultă dintre îndurerăți?! Îi captez stimulatîv privirea și-mi arăt interesul. Elocința lui se amplifică. Se aude un dulce semnal electric. Sfinția-sa se-ntoarce într-o parte și răspunde cuiva pe mobil. Începe să fulguiască.

N U-L MAI văzusem de prin '90. Aseară, cînd Mitropolia bătea de nouă, sau de opt, mă rog, era noapte, îl vād ieșind din boschetele de la Starea Civilă, cu sarsanalele-n dreapta și-n stînga, cu-n băț negru, noduros, la subsuoară și luînd-o pe Agatha Bârsescu, spre Palat. După el! Să-l ajung, să-l întreb ce mai face. Ajunge-l dacă poți! Mă și mir că nu-i zboară basca indigo de pe chica sură: așa gonește. Și cred că bate spre optzeci de ani! După gang, o rupe la stînga, pe lîngă Karate Master și... și... se-oprește la containerele cu... resturi. Nu se poate, îmi zic. E totuși Dombrowski, e un Pan Dombrowski, coborîtor din stirpe leșească. Ma pitesc după colțul blocului: stu-poare! Cotrobaie. Ce? Resturi? Da, resturi, dar nu de mîncare, ci de ziare. Ziare! Răscolește cu bațul și-n-deasă-n sarsanale. Își face plinul și... tuleo! După el! Iuțesc pasul și-l ajung. Buna seara, domnule Dombrowski. Bună seara. Mă bucur să vă revād. Ce mai faceți? Își lasa jos, la picioare, greutatea, îmi zîmbește și-ncepe, ca și-al' dat', aceleași și aceleași povești col-losale, împănate-acum doar cu mici dar pigmentate detalii: împrôpietărea generală de după război, în-faptuită, bineînțeles, chiar de domnia-sa, apoi toate mișcările domniei-sale în colimatorul Securității, iar mai recent, al Francmasoneriei mondiale, cei patru-zece de ani la Muzeu, în încăperea special destinată domniei-sale, pentru desăvîrșirea propriei opere, încăperea unde se adunaseră zecile de mii de planșe incredibil colorate... (Paranteză: Dombrowski e unul din cei mai inclassificabili graficieni ieșeni din toate timpurile; marile cicluri "cîntul Niebelungilor" și "Harap Alb", reluate în zeci de variante, pînă la soluția abstractă, însumînd mii și mii de planșe, au ieșit de cîteva ori și în lume, în cîteva expoziții fabuloase)... deci Securitatea, Francmasoneria, proiectul unui grandios muzeu personal cu opera sa grafică, care acum stă vrăfuită-n cele două garsoniere lipite, unde mai încap doar patul în care Pan Dombrowski doarme noaptea, de la 12 la 4, dar și... o selectă colecție de ziare recuperate de la containere etc., etc. Îi întind mîna pentru despărțire, privirea lui hipnotică, de Niebelung rătăcitor, mă ametește. Ca să inchei, întreb și-acum, domnule Dombrowski? Ce? Acum ce lu-crați? mai deschideți vreo expoziție? Nu. De ce? Să-mă vād întii memorialul ridicat. Va fi cel mai original dir lume. Aha, zic. La revedere. La revedere. Fiți atenți. Dacă dați, cumva, pe lîngă vreun container, de-ur personaj ca cel descris de mine aici, să știți că acela-nobilul grafician Dombrowski, cel care-și proiectează acum propriu-i muzeu memorial, ce va adăposti, pe lîngă miile de planșe văzute de noi în colosala sa expoziție din '91, de la Sala Victoria, încă cinci milioane de exponate, un compartiment fiind rezervat firește, cotidianelor de la containere. Salutați-ll

Stadion. În timpul meciului, în pauze, personajul cu tururile lui de pistă, șui, marțial, mut, agițînd talan-ca gifiță, luată, sigur, de la gîtul vreunui berbec Disparînd, cîteva minute, și reapărînd tot altfel, în travestiuri succesive: cioban, Irod, polițai, Napoleon Mao, turc. Cine să-l bage-n seamă?! Microbiștii, mii oameni serioși, cu familie, veniți aici să facă treabă să susțină echipa, nu să... La sfîrșitul meciului făcîndu-și loc prin mulțime, cu geamantanul burduș cu recuzită, țanțos, vesel, cu sentimentul datorie împlinite, un Funès pictat de Daumier, agața primu-taxi: la Socola, please!

Declarația Universală a Drepturilor Omului (II)

C ELEBRA Declarație din 1948, pe marginea căreia au curs; la finele anului trecut, fluvii de ceară și de lacrimi prefăcute, rămîne pîna astăzi un text mai degrabă necunoscut - în orice caz, foarte puțin citit. Dacă l-am întreba pe un zgomoșos și recent-descoperit apărător al drepturilor omului cine a conceput Declarația, cite articole are ea ori în ce limbă a fost scrisă întii, tare mi-e teamă că răspunsul ar fi o asurzitoare tăcere.

Or, circumstanțele compunerii textului pe care acum îl omagiem au o importanță capital. Personalitatea autorilor și-a pus asupra Declarației pecetea inalterabilă. Dacă formularea finală i-a aparținut lui René Cassin, unul dintre marii juriști ai Franței și colaboratorul cel mai apropiat al generalului De Gaulle în materie de legi, în frazele-manifest de acum o jumătate de secol s-a topit și gîndirea altor minți luminate ale veacului, avînd, toate, în comun un lucru: caracterul trans-național al formației lor intelectuale, universalismul, cosmopolitismul profund. Și Eleanor Roosevelt, egeria celebrului Președinte american, și Charles Malik, matematicianul filozof libanez și *uomo universale*, și Peng-Chun Chang, Ambasador al unei Chine încă necomuniste, profesor de filozofie la marile Universități americane, au aparținut mai întii lumii civilizate și abia apoi popoarelor în sinul cărora s-au născut. Relevanța națională a fiecăruia dintre acești părinți-fondatori mi se pare aproape nula: cetățeni ai uni-

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

versului, ei au căutat - în calitate de autori ai Declarației - să-și uite condiționările locale.

Astăzi este evident că cele 30 de principii enunțate (pentru că treizeci sint de toate!) își au originea în viziunea occidental-europeană asupra lumii. De la filozofia greacă, trecînd prin creștinism, prin umanismul renascentist și ajungînd în secolul XX, un fir neîntrerupt străbate istoria gîndirii, pentru a-și găsi forma documentală în Declarație. Încurajînd vădit libertățile individuale și proclamînd superioritatea persoanei în raport cu societatea, Declarația îl moștenește direct pe Aristotel. Ea nu numai că postulează un principiu prin excelență european (opus viziunilor asiatică, africană, musulmană etc. asupra vieții, colectiviste prin definiție), dar și respinge instinctiv orice fel de dictatură.

În acest sens, cel dintii promotor cunoscut al drepturilor omului a fost Isus Hristos. Afirmînd egalitatea între toți oamenii, concepînd fraternitatea și iertarea ca principii ale moralei, demonstrînd superioritatea cuvîntului asupra forței, Isus a realizat imensa lui reformă doar cu ajutorul persuasiunii verbale, fără a beneficia de nici o entitate seculară organizată (ba, mai mult, avîndu-le pe toate contra lui!). Pînă la urmă, a ieșit învingător, deși începuse o operație cu sorți de izbîndă aproape inexistenți. Dovadă: în forma imaginată de el, drepturile omului ne ghidează pînă astăzi, în ceea ce au ele esențial.

Încă o antologie

AM INTRAT, s-ar zice, în zodia antologiilor. Lucru deloc rău dacă ne gândim că rolul lor în punerea în circulație a poeziei s-ar putea să fie, în viitor, mai mare decât până acum. (T.S. Eliot vorbea undeva, convingător, despre importanța antologiilor.) Din nefericire, apariția fiecărei noi antologii este urmată în presă mai degrabă de certuri în jurul numelor celor care trebuiau să fie sau trebuiau să nu fie antologați, decât de examinarea viziunii de ansamblu și a aspectelor teoretice pe care o antologie le-ar putea pune în evidență. Nu e mai puțin adevărat că de multe ori aceste polemici sînt justificate, și tot atât de adevărat e că nu o dată realizatorii antologiilor nu au o viziune clară asupra întregului, realizarea culegerii reducîndu-se la selecția "impresionistă" a scriitorilor și a textelor. Evident, o antologie nu poate cuprinde toate numele care ar putea fi avute în vedere. În cele din urmă, indiferent care e criteriul teoretic care o organizează, o antologie înseamnă selecție, înseamnă a accepta și a respinge. (Asta nefiind însă egal cu impresie de moment și bun plac.) Ar fi o naivitate să ne închipuim că pot exista antologii literare "obiective", care să reflecte fără nici o "eroare" virfurile valorice ale unei literaturi, ale unei epoci, ale unei generații ș.a.m.d. E limpede că bună-ziua că, asemeni criticii și istoriei literare, fiecare antologie este "expresia" celui care o realizează, a gustului, a pregătirii teoretice, a capacității sale de a se obiectiva, de a discerne valorile. Ceea ce este obligatoriu în cazul unei antologii (ca și în cazul criticii și istoriei literare) este existența unor criterii coerente, care să rezulte din această subiectivitate asumată. Subiectivitatea nu se manifestă ca atare, ci numai după ce se clarifică într-un număr de principii în care se organizează și care-i dau o "logică".

În *Introducerea* la recenta culegere tipărită de Marin Mincu la Editura Pontica autorul afirmă că este vorba de o antologie care "începe cu cel mai tânăr debutant" și care "merge înapoi pînă la cel mai «bătrîn» poet al acestei generații, Leonid Dimov". Avem de-a face, așadar, cu încă o antologie alcătuită pe criteriul generației. Doar că Marin Mincu nu mai folosește mult întrebuintătele în ultimele decenii "generația '60", "generația '80" ș.a.m.d., ci ia în calcul criteriul clasic, biologic, după care într-un secol se succed trei generații, fiecare durînd 33 de ani. Subiectul fusese abordat și de Tudor Vianu în *Generație și creație*, unde acesta arată: că împărțirea scriitorilor în generații de 30 de ani ar fi valabilă doar pentru "epocile istorice liniștite, cînd tradițiile funcționează cu vigoare", oamenii bătrîni avînd autoritatea necesară pentru a potoli "elanul în revoltă al tinereții"; că în "epocile mai neliniștite, prinse într-un ritm de înnoiri precipitate, treizeci de ani sînt o măsură prea largă pentru o generație"; în sfîrșit, că în literatură conceptul de generație nu poate fi unul cronologic și biologic, o *generație de creație* fiind alcătuită din oameni care, trăind în același timp, oricare ar fi vîrsta lor, cunosc o "comunitate de idealuri și de teme inedite", "nutresc aceleași aspirații și colaborează la aceeași operă". Am trecut în revistă aceste comentarii (formulate în 1936) pe marginea generației în literatură pentru a ne întreba dacă singurul criteriu biologic al celor 30 de ani e suficient pentru a considera că tot ceea ce e cuprins între Leonid Dimov și debutan-

tul din 1998 constituie o *generație*. După modul în care, o dată lansată ideea generației unitare, autorul se grăbește să o despartă în *promoții*, s-ar zice că nu. În sfîrșit, nu ne vom ocupa aici de organizarea pe promoții propusă de Marin Mincu. Nu vom insista nici în privința modalităților prin care, după autorul culegerii, promoția care s-a manifestat cel mai consistent în sensul solidarității de grup, așa-zisa generație 80, încearcă să se pună în valoare eliminîndu-i pe cei care au precedat-o sau pe contemporanii de aceeași vîrstă care nu acceptă o existență gregară - deși această încercare de desprindere arată limpede că nu e vorba de o epocă "liniștită". Aceste confruntări tîin mai degrabă de mentalitatea noastră literară decât de criterii ideologice și estetice interne care pot coagula cu adevărat un grup literar. De altfel, Marin Mincu însuși respinge apartenența la o vîrstă ca determinantă pentru integrarea într-o generație/promoție sau alta; contează, spune el, și are dreptate, doar "cîmpurile de tensiuni semnificative", cîmpuri care ar corespunde celor patru promoții pe care le distinge în spațiul generației.

CUM sînt definite aceste cîmpuri, este altă poveste. Definițiile respective sînt valabile în măsura în care nu sînt valabile; mai limpede: se poate să fie adevărat că prin apariția lui Nichita Stănescu apare pentru poezie o "conștiință semiotică", că Marin Sorescu se înscrie în "genul ironic și parodic", că Mircea Ivănescu e "primul experimentalist programatic din această generație" ș.a.m.d., dar la fel de bine se poate spune și că Nichita Stănescu este un "experimentalist programatic", că la Mircea Ivănescu întîlnim o "conștiință semiotică" și că ambii se înscriu în "genul ironic și parodic". Aceste formule sînt prea vagi pentru a descrie direcții dominante, amestecul lor întîlnindu-se, în proporții și concentrații diferite, la majoritatea poezilor din această generație de 33 de ani, ba chiar și la o parte din poezii generației interbelice. Formulele sînt, desigur, doar orientative și fără prea mare eficiență în organizarea antologiei, încît în cele din urmă ajungem să ne întrebăm dacă impulsul care animă construcția nu e mai puțin dorința de a pune în practică o anumită concepție teoretică și mai mult ambiția autorului, mărturisită în ultimele rînduri ale introducerii, de a "omologa și promova" el însuși tot ceea ce este semnificativ în poezia română

MARIN MINCU

poezia română actuală

Vol. I

PONTICA

contemporană. Aspirația de a "omologa și promova" e mobilul oricărui critic-judecător, cu alte cuvinte al oricărui critic adevărat, dar o astfel de ambiție îl obligă pe cel care o încearcă să pună în evidență un nou relief al valorilor pe care doar el este în măsură să îl perceapă și de valabilitatea căruia e capabil să ne convingă; operație care îl constrînge, pe de altă parte, să se confrunte cu judecățile de valoare devenite locuri comune ale epocii, judecăți în care se odihnește astăzi poezia română.

MARIN MINCU face o asemenea tentativă, iar antologia sa nu e lipsită de surprize. Din ea lipsește, de pildă, Ana Blandiana, prezenta mereu, în orice enumerare, în orice antologie, nu o dată înaintea unor poeți mai importanți; sau este pusă pe locul pe care îl merită o poetă ca Angela Marinescu; ori este scos din tăcerea în care fusese aruncat un poet ca Ion Gheorghe. Pe de altă parte, însă lipsesc autori care ar fi putut să completeze în mod semnificativ imaginea generației (de 33 de ani) pe care Marin Mincu își propune să o fixeze. Nu i-am citat dintre absenți decât pe Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Mircea Ciobanu, Mihai Ursachi, Mircea Dinescu. Opera lor poetică nu e cu nimic mai puțin consistentă, cu nimic mai puțin reprezentativă decât aceea a unor autori antologați (Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Constantin Abăluță, Vasile Vlad, Marius Robescu și lista ar putea continua). Nu e vorba de a prefera un autor altuia, de valoare comparabilă, ci tocmai de a fixa momentele semnificative în evoluția unor formule poetice. Jocul omisiunilor justificate și al includerilor nemotivate pare și mai flagrant atunci cînd ne apropiem de poezii din ultimele promoții. E remarcabil că Marin Mincu le acordă încredere unor poeți foarte tineri, autori doar ai unui volum, dar nu e mai puțin adevărat că acești tineri trebuie să con-

MARIN MINCU

poezia română actuală

Vol. II

PONTICA

firmă ceea ce anunța. Nu poate fi pus alături un autor aflat la început de drum, de la care se așteaptă o evoluție, care poate deveni poetul generației de mîine sau care, la fel de bine, se poate pierde după acest prim volum, cu un scriitor care a dat dimensiunile unei întregi cariere. Astfel de "confruntări" între promoții pot fi puse mai mult pe seama umorilor decât a compatibilității valorilor. În cazul autorilor foarte tineri, al așa-zisilor nouăzeciști, credem că se poate vorbi de o strategie greșită; ar fi fost mult mai profitabil ca aceștia (cei prezenți aici și alții, care nu au încăput în această selecție) să fie publicați într-o antologie independentă, în care să li se acorde mai mult spațiu, care să le dea prilejul de a se face astfel mai bine cunoscuți, confruntîndu-se între ei, nu cu autori definitiv exprimați. Dar dacă în cazul celor foarte tineri putem vorbi de o strategie eronată, ei avînd nevoie de susținere mai mult decât de respingere critică, în același așa-zisă generație '80 sînt ușor de observat ambiguitățile între o exigență sporită, pe de o parte, și concesiile transparente, pe de altă. Aș fi spus că autorul a făcut bine neintroducînd niște "abonați" ai antologiilor, listelor, premiilor ș.a.m.d., aș fi subliniat exigența și decizia sa dacă, pe de altă parte, eliminările n-ar fi anulate de includeri nejustificate. E, desigur, un semn de curaj să-l introduci pe Constantin Severin, poet mai puțin cunoscut, care, din cîte știm, încearcă să-și croiască un drum în mod independent, la distanță de gaștile literare. Am putea accepta că dintr-o antologie a poeziei române de azi pot lipsi Marta Petreu, Magda Cârneci sau Simona Popescu, fără ca omisiunea să deformeze prea mult imaginea ansamblului - dar cînd în locul lor sînt introduși autori ca Gheorghe Izbășescu, Marian Drăghici, Nastasia Maniu, George Vulturescu, Rodica Draghinescu, Daniel Corbu ș.a., mai puțin semnificativi, te întrebă despre ce curaj și rigoare a selecției poate fi totuși vorba. Același relativism și în cazul tinerilor poeți basarabeni. De ce Dumitru Crudu, Iulian Frunțașu sau Aura Christi și nu Vasile Gârnet, de pildă?

NU VREM să continuăm însă cu aceste enumerări pentru a nu cădea în păcatul polemicii pe marginea numelor autorilor antologați, menționați la începutul acestei prezentări. Intenția noastră era aceea de a urmări în ce mod criteriile teoretice sînt operaționale în realizarea selecției. Există aceste criterii? Se obiectivează ele în exercițiul alegerii autorilor? Sau este vorba, pînă la urmă, de argumente care să justifice simpatiile, antipatiile, proiectele personale? Constatăm, în cele din urmă, că Marin Mincu se oprește undeva, la jumătatea drumului dînd cu o mîna și luînd cu cealaltă. Pe de o parte, un început de reevaluare, de depășire a ierarhiilor elaborate în ultimele decenii. Pe de altă, opțiuni greu de susținut cu argumente estetice, care anulează ceea ce pare a fi un cîștig în exigență.

Constantin Pricop

Cărți primite la redacție

- ◆ *Mircea Eliade*, biobibliografie întocmită de Mircea Handoca, vol. II, receptarea critică (1925-1986), Editura "Jurnalul literar", București, 1998, 340 p.
- ◆ Cella Delavrancea, *Scrisori către Filip Lahovari*, ediție bilingvă, (română și franceză), îngrijită și cuvînt înaintea de Constantin Mateescu, traducere de Dan Mateescu, Editura "Jurnalul literar", București, 1998, 196 p.
- ◆ Mihai Șora, *Firul ierbii*, articole și interviuri, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1998, 526 p.
- ◆ Costache Olăreanu, *Vedere din balcon*, scene, amintiri, ficțiuni, Editura Minerva, col. "Biblioteca pentru toți", București, 1998, 282 p., 10.000 lei.
- ◆ Barbu Cioculescu, *Navigând, navigând*, versuri, Editura Cartea Românească, București, 1998, 76 p.
- ◆ Alexandru Miran, *Poezii*, antologie, Editura Vitruviu, București, 1998, 214 p.
- ◆ Constantin Țoiu, *Morsus diaboli*, Prepeleac patru..., Editura Cartea Românească, București, 1998, 342 p.
- ◆ Daniel Vighi, *Între hanger și sofa*, Literatură în epoca veche românească, Editura Marineasa, Timișoara, 1998, 302 p.
- ◆ Daniel Vighi, *Tentația Orientului*, studii de imagologie, Editura Paralela 45, Pitești, 1998, 196 p., 18.000 lei.
- ◆ Ruxandra Cesereanu, *Calătorie spre centrul infernului*, Gulagul în conștiința românească, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, 290 p.
- ◆ Floarea Țuțianu, *Libresse oblige*, poezii, traducere în italiană de Angela Tarantino, Editura Crater, București, 1998, 60 p.

Marin Mincu, *Poezia română actuală*, vol. 1 și 2, Ed. Pontica, Constanța, 1998.

LA DESPĂRȚIREA DE MAMA

ASOSIT, iată, și clipa de care mă temeam, în taină, cel mai mult, ani, zeci de ani: clipa despărțirii terestre de mama mea. Nu doar de ființa unică, potrivit formulei uzuale, curent consolatoare, ci și de ființa unică pentru mine, aș putea să spun, într-un chip aparte, printr-o anume conformație sufletească și printr-o anume desfășurare biografică. Adică înțelegând prin unicitate și o intensitate afectivă, o iluminare pe dinăuntru, însoțite de pînda neîncetată a primejdiei celei mai cumplite care ar consta în separarea noastră. Unicitatea ca importanță capitală. Unicitatea în calitate de centru al unei existențe. Unica poate fi și forma unei celule (biologii ne asigură că miracolul vieții poate începe din această mirabilă neasemănare a celulelor), și substanța unui sentiment complex. Unic e și un număr cîștigător la loterie, unic e și un destin. Cînd unicul este esențial, afectarea lui atinge cotele maxime ale suferinței.

Mama a fost pentru subsemnatul cel mai apropiat colaborator, sfetnic, prieten, inclusiv întru scris. Tot ce m-am învrednicit a așterne pe hîrtie a devenit slovă dactilografată de mîna ei dragă, care adesea trudea noaptea pentru a controla și corecta ceea ce am săvîrșit în decursul zilei. Cuvîntul ei de cititoare asiduă de cărți și reviste literare contribuia frecvent la precizarea, nuanțarea, ameliorarea textelor mele. În momente de cumpănă ori de oboseală, îi ceream consiliul. Înțelepciunea sa feminin-intuitivă vedea omul dincolo de literă, dar și litera dincolo de omul ce-a produs-o, încercînd o mediere între impresiile morale și cele curat literare. Căuta să-mi corecteze unele pripeli, mă îndemna la un plus de meditație. Mă ajuta să mă obiectivez. În potida surpării trupesti, luciditatea i-a rămas intactă, cu cele mai fine ale ei resorturi, veghetoare pînă la ultima suflare. În fragedă pruncie m-a învățat să scriu, pînă-n cele din urmă zile de viață m-a ajutat să scriu literatură. Cum aș putea-o slăvi altminteri decît prin cuvîntul literar? Decît făcînd... literatură? Poate că, trăirile adînci fiind infraverbale, aceasta e un sacrilegiu, un vin al păcatului, după spusa Sfîntului Augustin. Dar cum aș putea proceda altfel, nevrednic cum sînt, rob al verbului? Mă vîd nevoit a mă purta aidoma aceluia jongleur medieval, evocat de Anatole France, care își exprima adorația pentru Sfînta Fecioară, desfășurînd în biserică jocul său profesional de cuțite.

Durerea e mai vie dimineața, cînd lucrurile toate, deopotrivă cele bune și cele rele, ne apar proaspete, acoperite de roua duhului. Durerea pare atunci mai mare decît moartea însăși: "Moartea nu este un lucru atît de serios; durerea, da" (Malraux).

Raportul dintre părinte și copil poate deveni, într-un fel, reversibil. Dacă un copil e o ființă fragilă, care cere ocrotire, astfel ajunge și vîrstnicul bolnav, neajutorat. Sfirșitul vieții începe să semene cu începutul ei. Nisipul vîrstelor își schimbă locul în cupele clepsidrei, cu efecte stranii. O priveam îndurerat și neputincios pe mama cum se gîrbovește, se micșorează, se resoarbe în imaterialitate. Cum i se îngreunează mișcările, cum i se accentuează o paloare serafică. Ajungeam astfel a o iubi sfișietor și în numele părintelui ce n-am putut deveni, a o ocroti ca pe copilul meu, rămas pură virtualitate.

Copleșit de valul ei întunecat, încerc a analiza cît de cit durerea. Ea e un impact între ceea ce reprezentăm în fibra noastră cea mai adîncă (deoarece nu există durere inautentică) și ceea ce constituie antipodul acestui miez, negativul nostru perfect. Între ceea ce sîntem și ceea ce nu putem fi. Dureea ilustrează, cum afirmă Valéry, "ceea ce simțim mai al nostru și mai străin de noi".

Această ambivalență dramatică, această patetică oscilație între extreme e, poate, o probă de rezistență, în virtutea unui program cosmic ce depășește capacitatea noastră de înțelegere. Prin durere confruntăm ființa noastră ca afirmare cu ceea ce poate însemna negarea sa exactă, cu desenul negației, fantast și totodată legic, asemenea unei umbre mișcătoare, instabile, inevitabile, rod al unor legi fizice absorbite în fantasmă.

Mă măgulesc cu simțămîntul că am moștenit din natura psihică a mamei o înclinație spre hîrnicie, tenacitate, meticulozitate, respectul față de cuvîntul dat-și, nu în ultimul rînd, induioșarea, mila ce poate îmbrăca forme acute față de lumea divină a aparentei slăbiciuni. Dragostea de om, animal, plantă, obiect. Dar am moștenit și o culoare temperamentală, dispoziția de a mă bate cu balaurii, chiar cînd puterea, înfrîngerea, reputația lor par covîrșitoare. Acea vocație a dreptății, care, după cum s-a spus, se află între excesul de clemență și cruzime, întrucît, pentru a fi generoși, trebuie să fim în prealabil drepti.

Ce înseamnă a suferi? "A trăi fără a putea trăi", notează același Valéry. Astfel ajungem a trăi simbolic, prin ceremonialuri. Amintirea e un astfel de ceremonial, scrisul e un altul. De bunăseamă, viața se ghemuiește undeva în adîncul opac, aidoma unor bulbi din care se pregătește a țîșni sub alte înfățișări, lăsîndu-se deocamdată reprezentată prin imaginile ei abstractizate: flori și frunze uscate, pe care le presăm sentimental între file de carte ori le herborizăm... analitic.

Ce e moartea decît o ficțiune reală, mai reală decît realitatea însăși?

Relația cu mama mi-a pus mereu o problemă pe care, ca om de litere, n-aș fi putut-o ocoli: ce ordine ierarhică există între scris și viață? Sînt conștient de naivitatea, de convenționalitatea unei atari întrebări și totuși mă încumet a subscrie la superioritatea iubirii ca stare în sine, scoasă din orice context faptic, ca înălțare a inimii, cum s-ar fi rostit Meister Eckhart. Iubirea e pe deasupra tuturor formulelor, inclusiv estetice, ce ar materializa-o. Împlinirea de căpetenie a vieții mele, atît de șovăitoare și plină de greșeli: iubirea pentru mama, "singurul lucru fără pată". Dacă n-aș ezita în fața vorbelor sonore, aș zice că această iubire e capodopera mea.

Să fie moartea un pan-lirism, un lirism universal? Novalis: "o transformare, o înlocuire a principiului individual, care acum primește o nouă legătură, mai durabilă, mai creatoare". De coroborat cu Marcus Aurelius: "o transformare, dacă lumea alcătuiește un tot unitar".

Moartea: un certificat de rudenie între toate cele ce ființează.

Dacă sufletul e, după cum ne încredințează Descartes, acel "lucru imperfect care tinde fără încetare la ceva mai bun și mai mare decît el însuși", sufletul meu tinde spre icoana mamei, spre acea sinteză de iubire și abnegație, de conștiințiozitate și înțelepciune, de milă și sacrificiu, în a cărei existență îmi găsesc în egală măsură rațiunea de-a fi și de-a nu fi. De-a fi, bucurînd cînd mă pot apropia de cîte-o trăsătură paradigmatică, de-a nu fi, deznădăjduit cînd mă îndepărtez de acele trăsături dincolo de care nu s-ar putea deschide decît hăul demonic al neîntîlnirii. Căci ființa nu poate fi decît o latentă a perfecțiunii.

Mama a fost copleșitor morală, întîi de toate prin mila ei ("mila, scria Schopenha-

uer, e principiul oricărei moralități"). Îi era milă de cîini și de pisici, de flori și de obiectele uzate, netrebuincioase, de toate chipurile vulnerabile, suferînd ale materiei, ca și cum un misterios magnetism ar fi atras-o către fărîmele de dumnezeire scindate în umilință, pentru a ne distra atenția de la măreția esenței lor.

Cînd mă gîndesc bine, viața mamei n-a fost decît un lanț de privațiuni, dezamăgiri, suferințe: refugii, război, sărăcie, locuințe neîncăpătoare și insalubre, scindarea familiei prin arbitralele graniți, multă, foarte multă trudă istovitoare, subrezitoare de sănătate, la care a împins-o o extrem de vie conștiință a datoriei. Avut-au vreun rost toate acestea? Scria autorul *Condiției umane*: "Suferința nu poate avea sens decît atunci cînd nu duce la moarte; și duce aproape întotdeauna". Îmi îngădui a-i răsturna judecata. Suferința are sens tocmai pentru că duce la moarte. E o răscumpărare a ființei pentru imperfecțiunile ei, o "plată" pentru accesul ei în absolut, care astfel nu e aleatoriu, ci meritat. Nu are loc printr-un accident, beneficiind de o acoperire în organicul sacru al lumii, în planul căruia intuim că suferința innobilează.

Deși credincioasă, mama nu-și exterioriza decît rareori credința. Străină de bigotism, de orice formalism religios, luînd în deridere superstițiile, trăia, în schimb, efectiv, în climatul sufletesc al sacralului, prin iubire, devotament, sacrificiu. Prefera a se raporta nu la sfinții bisericii, ci la sfinții casei, la dispăruții cei mai dragi, în frunte cu mama ei, care a însemnat și pentru subsemnatul, pe care l-a crescut cu nesfîrșită dragoste, alături de mama, lamura omenească a copilăriei, a întregii mele vieți. N-am sentimentul a comite o erezie închinîndu-mă celor două icoane intime, bunica și mama, tot mai apropiate, acum, pînă la contopire, după ce am văzut trupul mamei topindu-se, girbovindu-se, luînd înfățișarea finală a mamei sale. Ambele îmi inspiră încrederea unei mijlociri pe lingă Atotputernicul, de a cărui izbăvitoare lumină le simt apropiate... Îmi îngădui a face o comparație care să reliefeze acest tip discret de religiozitate, dizolvat în trăire și în comportamentul cotidian. Părintele Nicolae Steinhardt, cu care aveam dese și prelungite convorbiri telefonice, nefiind sigur, pesemne, de receptivitatea subsemnatului față de limbajul ecleziastic, nu l-a utilizat, în cursul lor, niciodată. Cînd i-am dat, înecat în lacrimi, vestea decesului tatălui meu, în 1985, bunul monah de la Rohia s-a mulțumit a mă mîngîia doar cu următoarele cuvinte aparent prudent-laice: "Fiți mulțumit, fiindcă acum a scăpat de suferințe".

Am notat cîndva: "Cei care trăiesc greu, mor greu". Nu-mi voi ierta niciodată faptul că, biziindu-mă pe un cuvînt liniștitor al medicului care o îngrijea pe mama, de altfel extrem de omenos și de atent, care voia, poate, să mă cruțe de spectacolul crud al unei agonii, n-am asistat la ultimele momente de viață ale celei ce mi-a dat viață, în dimineața de sîmbătă, 19 decembrie 1998, într-o rezervă de spital. Asfixiindu-se lent, ca urmare a insuficienței cardiace de care suferea, realizez cu groază că mama a avut o moarte martirică, neconsolată măcar de prezența unicului său fiu. Vai, mi s-a confirmat profeția aforistică!

Una din năzuințele mamei, în ultimii săi ani de viață, a fost cea de a-și revedea me-leagul natal, basarabean, pe care l-a părăsit în 1944, fără a mai avea prilejul să-l mai calce vreodată. Nu i-a fost îngăduită nici măcar această modestă satisfacție, inclusiv din pricina - s-o spun deschis, cu o mîhnire irezolvabilă! - a unui înalt personaj oficial din Chișinău, care ne-a adresat în acest

răstimp un șir de invitații pur formale, re-luate doar pentru a nu fi nîcînd respectate. Numele d-sale s-a arătat a fi astfel umflat și cîntător de minciună.

La 22 decembrie, mama a fost înmormîntată, așa cum și-a dorit, alături de bunica și de tatăl meu, la Oradea. Locul de veci al familiei noastre n-a fost găsit decît cu greutate, în urma repetatelor investigații ale unor colegi și prieteni din orașul de pe malul Crișului Repede, în care am trăit aproape trei decenii, oameni de inimă cărora le pas-trez o mare grațitudine. Semn inițiat al unei căutări labirintice, în cele din urmă, cînd aproape nu mai nădăjduiam, incununate de succes? Ultim simbol al unei vieți anevoioase? Nu știu. Slujba religioasă s-a desfășurat într-un cadru de gală al iernii, dureros și purificator, la rîndul său, între troiene de zăpadă și pe un ger tăios. Înaltul era albastru și vitros ca privirea mamei, ca privirea bunicii. Am trăit cea mai tristă zi a existenței mele. Suferința atroce a fost doar foarte ușor consolată de gîndul că mama a evadat, măcar dînsa, din Amarul Tîrg.

De la un grad în sus, durerea e antropofagă. Ea începe prin a distruge bunurile noastre subtile și prețioase, sleind gîndul, secînd cuvîntul. Apoi poate nimici lesnicios ceea ce a mai rămas. Oricît de impur, nascător de indoieli, discursul literar e un scut împotriva ei, un mijloc al supraviețuirii. Chiar reflectînd deznădejdea, îi reduce maleficele urmări. Întrebarea e dacă avem dreptul la acest compromis între durere și antidotul său textual. Răspunsul ar putea fi pozitiv, în măsura în care socotim discursul un ritual spontan, o ofrandă prin care tradiția abisală se manifesta fulgurant, la întretăierea ei cu zdrobitoarea experienței individuale.

"Le soleil, ni la mort ne se peuvent regarder fixement", sună o propoziție celebră a unui celebru moralist. Dar se cuvine să ne asumăm, la un moment dat, imposibilul. Tocmai aceasta e moartea: asumarea imposibilului. Trebuie să trecem dincolo de ea, într-un absolut ce ne asuma la rîndul său.

Putem presupune: moartea e o des-tăinuire completă. O denudare a sufletelor unele față de altele, o transparență a gîndurilor, o spovedanie nelimitată. De bunăseamă mama știe, în prezent, tot ce am făptuit, tot ce mi-a trecut prin mînte și inimă, așadar cît de slab, de frivol, de neînțelept, de păcătos am fost de atîtea ori, cu acea omnisciență suprafirească în absența căreia nici pedeapsa, nici iertarea, în instanță ultimă, n-ar fi cu putință.

Ultimul, atît de impresionant, sacrificiu al mamei, în numele iubirii nețărîmurate ce mi-a purtat-o și pe care regret amarnic că nu am răspîlît-o cum se cuvine. Pentru a nu se sfîrși abrupt, lăsîndu-mă întrutotul nepregătît și dezorientat, a parcurs, ca printr-o enigmatică programare, o perioadă de peste doi ani și jumătate de boală, care, cu prețul unui mare spor de suferință din parte-i, au avut darul de-a mă adapta întrucîtva la ideea groaznicului dezmodant în lungile sale în concretul cotidian. Lungile-i spitalizări au jucat rolul unei mitridatizări.

Și acum, la sfîrșitul acestor îndoliate însemnări, fie-mi permis a-mi exprima îndrăzneța nădejde că următoarele vorbe ale Mintuitorului, rostite la Cina cea de taină și relatate în Evanghelia după Ioan (16,7), pot fi puse în cugetul fiecărei ființe apropiate nouă, care trece la cele veșnice: "Vă este de folos să mă duc. Că de nu mă voi duce, Mîngietorul nu va veni la voi; iar de mă voi duce, îl voi trimite la voi".

Actualitatea culturală

La mulți ani Dilemei!

Recent revista *Dilema* a aniversat 6 ani de apriție neîntreruptă. Prilej de agreabilă întâlnire între redactori, colaboratori și cititori. Cu această ocazie dl Nicolae Manolescu, directorul mai bătrinei *Români literare* a urât *Dilemei* să ajungă să-și aniverseze măcar 30 de ani (ca noi!). Dl. Andrei Pleșu a vorbit în calitate de director fondator al publicației. Scurte alocuțiuni au fost ținute din partea Fundației Culturale Române de d-na Angela Martin și din partea "sărbătoritei" de dl. Mircea Vasilescu.

Premiul Național de poezie "Mihai Eminescu"

La 15 ianuarie, la Botoșani, s-a decernat Premiul Național de Poezie "Mihai Eminescu". Anul acesta câștigătorul este cunoscutul poet și traducător Mircea Ivanescu.

Șirul premianților de pînă acum este impresionant: Gellu Naum, Mihai Ursachi, Cezar Baltag, Petre Stoica, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Șt. Augustin-Doinaș.

Pentru debut editorial, același premiu a fost obținut de Doru Mareș.

Primim

Erată la o antologie

Erata, precum se știe, este o compunere exactă și pedestră menită a readuce pe pământ pe acei redactori/tipografi ce, luați de avîntul "inspirației" ori al "hazardului pur" colaborează prea mult cu textele unui autor. În afara de greșile propriu-zis gramaticale, una din erorile cele mai grav-hazlie este atribuirea paternității unui text altcuiva decît celui ce l-a elaborat. De fapt un furt involuntar la care nu participă și de care nu beneficiază niciunul din cei doi "protagoniști" dar care acreditează peste noapte un hibrid imposibil, un copil cu două capete. Dar, să venim la "ceștiune". În antologia recent apărută a d-lui. Marin Mincu intitulată *Poezia română actuală* (Ed. Pontica, 1998, vol. II), domnia-sa își îngăduie licența de a antologa poeziile subsemnatului *de două ori*, respectiv între paginile 850-855 cit și la pagina 883. Lucrul încă mai curios este acela că poezia de la pagina 883, *Erezia întâi*, face parte dintr-un volum pe care, potrivit textului prezentării, dl Mincu nu îl apreciază defel întrucît *aglomerările de cuvinte rămîn amorfe și nu se iscă acea oarbă necesitate a împreunării virginale a cuvintelor în casa poemului!* Dar poate că în realitate există o anume explicație, poate că antologatorul și-a respectat părerea, e drept, într-un fel de tot "original": cum poezia nu i-a plăcut, domnia-sa a tăiat-o la jumătate și, parcă nemulțumit și de acest subterfugiu, a publicat-o punitiv sub numele lui Ioanid Romanescu, la sfîrșitul grupajului acestuia: să fie de învățatură tuturor celor ce nu împreunează virginal cuvintele în casa poemului! Bine, dar ce vină are Ioanid Romanescu? De ce să pătească el așa rușine? Poate că dacă ar mai fi trăit, așa bataios cum îl știam, l-ar fi dat în judecată pe Antologator pentru că i-a hibridat grupajul cu o poezie atît de "amorfa". În ce ne privește, noi îl iertăm pe Antologator cu greșeala lui cu tot (*Errare humanum est*), rămînînd totuși vigilenți și rezervîndu-ne dreptul de a reveni dacă pe parcursul lecturării antologiei vom mai găsi ciosvirte din opera noastră împrăștiată pe ici și pe colo ca pedeapsă pentru neîmpreunarea virginală etc.

Constantin Abăluță

6 ian. 1999

PREMIUL HERDER

Vă mai amintiți cine a fost primul laureat al Premiului Herder? Poetul Tudor Arghezi.

În prag de secol XXI acest premiu a revenit poetului Mircea Dinescu. Îl felicităm!

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Științe, vă invităm să ascultați:

● Miercuri, 27 ianuarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - "Poezie românească". Victor Valeriu Martinescu. versuri în interpretarea actriței Maria Ploae. *Redactor: Ioana Diaconescu.*

● La ora 20,45, pe C./R.C., - "București, istorii scrise și nescrise". O stradă, Berthelot, un număr, 22, un nume: Charles Adolphe Cantacuzene. Colaborează Dinu Roco. *Redactor: Victoria Dimitriu.*

● La ORA 21,30, pe C.R.C., - "Portrete și evocări literare". Amintiri din temnițele comuniste. Invitatul emisiunii: Dan Amedeo Lazărescu. *Redactor: Anca Mateescu.*

● Vineri, 29 ianuarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - "Măiastra - arta românească în lume". Corneliu Vasilescu, un mesaj de seninătate adus unei academii de Artă Germană. *Redactor: Aurelia Mocanu.*

● La 21,30, pe C.R.C., - "Dicționar de literatură universală". Ady Endre - reformator al limbajului liric (80 de ani de la moartea poetului). *Redactor: Titus Văjeu.*

● La 23,50, pe C.R.C. - "Poezie universală". Elizabeth Barret-Browning. Sonete în lectură actriței Gianina Aron. *Redactor: Dan Verona.*

● Simbata, 30 ianuarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Mircea Cărtărescu. Versuri în interpretarea actorului Dragoș Păslaru.

● La ora 11,30, pe C.R.C., - "Cultură și civilizație". suprarealism - orizont și creație în artele secolului XX. Paul Klee, Salvador Dali. *Redactor: Costin Nastac.*

● La ora 23,50, pe C.R.C., - "Poezie universală". Ioan Gura de Aur.

● Duminică, 31 ianuarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - "Poezie românească". Ștefan Baciu. Versuri în interpretarea actriței Lucia Mureșan.

● La ora 17,15, pe C.R.C., - "Revista literară radio". Din sumar: Tableta emisiunii. La microfon Costache Olăreanu; Cronică literară de Cornel Moraru; Poezii inedite semnate de Ana Blandiana. *Redactor: Georgeta Drăghici.*

● Pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 23,50 - "Revista revistelor de cultură". *Redactor: Nicolae Breb Popescu.*

● Luni, 1 februarie, pe C.R.C., la 12,30 - "Teatrul secolului XX". Eugene O'Neil - părintele teatrului american. Invitați: Ioana Mărgineanu, Alex. Dabija, regizorul uneia dintre cele mai recente montări cu "Lungul drum al zilei către noapte", la Teatrul Nottara, Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, creatorii cadrului scenografic al acestui spectacol. *Redactor: Mariana Ciolan.*

● La 20,30, pe C.R.C., - "Atlas cultural". Cu Iosif Sava, despre Helsinki și Sibeliu; Nottingham, jurnal sentimental; Montmartre, inima a Parisului. *Redactor: Valentin Protopopescu.*

● La 21,30, pe C.R.C., - "Cărți, idei, manuscrise". Jurnal de lector. Daniel Bănuțescu - "Cei șapte regi ai orașului București"; Viorel Mureșanu - "Ramele nordului"; Autograf sonor: Lucia Apolzan despre volumul de memorii "Drumuri, incercări, împliniri"; Cronică edițiilor: G. Călinescu - opere (vol. II). Colaborează: Cornel Regman, Al. Cistelean, Geo Șerban. *Redactor: Ileana Corbea.*

● Marți, 2 februarie, pe C.R.C., la 11,45 - "Viața cărților" Actualitatea editorială. *Redactor: Dorin Orzan.*

● Pe C.R.C. la 21,20 - "Lecturi în premieră". Prozatori vilcenii: Petre Făria: "Destin". *Redactor: Ion Filipoiu.*

● Pe C.R.C., la 21,30 - "Zări și etape". Precursorii: poetul Costache Conachi; Lirismul prozatorului Ionel Teodoreanu; Marin Bucur, critic și istoric literar. Colaborează Roxana Sorescu, Liviu Grăsoiu, Dan Horia Mazilu. *Redactor: Cornelia Marian.*

CALENDAR

19.I.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)

19.I.1917 - s-a născut Georg Scherg

19.I.1919 - s-a născut C.A. Munteanu

19.I.1921 - s-a născut Ion Istrati (m. 1977)

19.I.1933 - s-a născut Victor Teleucă

19.I.1943 - s-a născut Ion Nicolescu

19.I.1957 - a murit Barbu Lazăreanu (n. 1881)

19.I.1964 - a murit Constantin Argeșanu (n. 1892)

19.I.1981 - a murit Catinca Ralea (n. 1930)

19.I.1985 - a murit Ovid-Aron Densușianu (n. 1904)

20.I.1757 - s-a născut Ioan Cantacuzino (m. 1828)

20.I.1818 - a murit Dimitrie Țichindeal (n. 1775)

20.II.1908 - a murit D. Ollănescu-Ascanio (n. 1849)

20.I.1918 - s-a născut Ion Frunzetti (m. 1985)

20.I.1931 - s-a născut Vasile Baran

21.I.1919 - s-a născut Lőrinczi László

21.I.1921 - s-a născut Alexandru Sever

21.I.1927 - s-a născut Petru Creția (m. 1997)

21.I.1928 - s-a născut Filip Mironov

21.I.1933 - s-a născut Gheorghe Blănuș

21.I.1942 - s-a născut Grigore Albu Gral

21.I.1993 - a murit Xenia Stroe Weissman (n. 1916)

22.I.1810 - s-a născut Grigore Alexandrescu (m. 1885)

22.I.1888 - s-a născut Cora Irineu (m. 1924)

22.I.1907 - s-a născut Valeria Sadoveanu (m. 1985)

22.I.1928 - s-a născut Pánek Zoltán

22.I.1936 - s-a născut Mihai Negulescu

22.I.1948 - a murit Ana Carenina Iordănescu (n. 1900)

23.I.1878 - s-a născut C. Săteanu (m. 1949)

23.I.1914 - s-a născut Nicolae Caratana (m. 1992)

23.I.1920 - s-a născut Létay Lajos

23.I.1928 - s-a născut Mircea Horia Simionescu

23.I.1932 - s-a născut Irimie Străuț

23.I.1940 - s-a născut Ileana Mălăncioiu

23.I.1944 - s-a născut Valentin Tașcu

23.I.1981 - a murit Gheorghe Agravriloeai (n. 1906)

23.I.1982 - a murit Majtényi Erik (n. 1928)

24.I.1895 - s-a născut Constantin Barcaroiu (m. 1974)

24.I.1889 - s-a născut Victor Eftimiu (m. 1972)

24.I.1919 - s-a născut Nicolae Nasta (m. 1994)

24.I.1927 - s-a născut Teofil Bușecan (m. 1992)

24.I.1945 - s-a născut Silviu Angelescu

24.I.1977 - a murit Ion Istrati (n. 1921)

25.I.1931 - s-a născut Ion Hobana

25.I.1934 - s-a născut Val Gheorghiu

25.I.1936 - s-a născut Gabriel Dimisianu

25.I.1945 - s-a născut Tudor Marin

25.I.1985 - a murit Gheorghe Ciudan (n. 1921)

26.I.1920 - s-a născut Marcel Aderca

26.I.1925 - s-a născut Nicolae Balotă

26.I.1931 - s-a născut Hedi Hauser

26.I.1935 - s-a născut Corneliu Sturzu (m. 1990)

26.I.1941 - s-a născut Adi Cusin

27.I.1909 - s-a născut Petre Pascu (m. 1994)

27.I.1920 - s-a născut Vladimir Ciocov (m. 1986)

27.I.1923 - s-a născut George Margari (m. 1961)

27.I.1947 - s-a născut Vasile Salajan

27.I.1985 - a murit Ion Masloff (n. 1904)

27.I.1927 - s-a născut Gheorghe Grosu

27.I.1967 - a murit Ion Buzdugan (n. 1887)

28.I.1889 - s-a născut Martha Bibescu (m. 1973)

28.I.1978 - a murit Mihail Cosma (n. 1922)

28.I.1979 - a murit Barbu Theodorescu (n. 1905)

29.I.1871 - s-a născut Gheorghe Brăescu (m. 1949)

29.I.1895 - s-a născut Paul Constant (m. 1981)

29.I.1896 - s-a născut Mihai Moșandrei (m. 1993)

29.I.1956 - s-a născut Matei Vișniec

29.I.1994 - a murit Valentin Șerbu (n. 1933)

30.I.1808 - s-a născut Grigore Pleșoianu (m. 1857)

30.I.1852 - s-a născut I.L. Caragiale (m. 1912)

30.I.1909 - s-a născut Ion Munteanu (m. 1992)

30.I.1915 - s-a născut Viorica Tomescu

30.I.1925 - s-a născut Nagy Pál

30.I.1932 - s-a născut Dinu Săraru

30.I.1934 - s-a născut Hans Liebhadt

30.I.1936 - s-a născut Ștefan Stoianescu

30.I.1958 - a murit George A. Petre (n. 1900)

30.I.1982 - a murit Radu Petrescu (n. 1927)

30.I.1988 - a murit Endre Karoly (n. 1893)

Vrăjitoare literare

Fermecătoare

ORICE tinăra fată din romanele de amor are o coastă de vrăjitoare. Între a încânta, a fermeca și a vrăji, între fermecătoare și vrăjitoare nu e, în dragostea „ca la carte” nici o diferență. Coasta de vrăjitoare crește odată cu trupul fetei, devenind mai eficientă la femeia căsătorită și la mamă. Categoria „fermecătoarelor”-mame e deschisă de Brîndușa, personajul cu nume de floare din epopeea lui Ion Budai-Deleanu. Pricepută la plante ca părintele franciscan din *Romeo și Julieta*, îi va ajuta cu licori magice pe Romeo-Parpangel, fiul ei, și pe Romica-Julieta, aleasa lui, mai cu folos decât pomenitul părinte. Puterea ei ambiguă începe de la nume: brîndușa e o floare delicată, dar cu suc otrăvitor și care, spre deosebire de celelalte, înflorește de două ori pe an, timpuriu, în primăvară și târziu, în toamnă. Cu licori din ierburi bune și rele țiganca Brîndușa îi înflorește pe oameni de câte ori vrea, știind să-i aducă înapoi din morți sau, dimpotrivă, să le aducă somn greu, ca de moarte. Are o întreagă farmacie: iarba vîntului, iarba creață, iarba mare, spînz, limba-vecină, romanița (*romonița* la Budai-Deleanu), nalba, mătăcină, pătlagina (*platagina*), troscotel, potbal și mărăgună buna la descîntece. Nu-i lipsesc forțele, ajutoarele și instrumentarul consacrat al meseriei: îi poate transforma pe oameni în vite și fiare, zboară „în cotigă fără de roate”, are la dispoziție balauri, draci, duhuri necurate, „noao feliuri de ape”, frîie vrăjite și tainice leacuri. Pe scurt, cum spune din culise Mitru Perea „e o vrăjitoare foarte minunată”. Erudiția adaugă o justificată comparație cu stramoasa clasică: „...e un felu de Circe (Kirki) precum să afla la Odisea lui Omer, care pe soții lui Ulis prefăcuse în porci și alte vite”. Numai Cocon Idiotisianul are îndoieli,

nu afit de principiu, cît aplicative.

Dar cînd unicul ei fiu întîrzie cine știe pe unde, în lumea largă, știutoarea de „fermecături neauzite” e îngrijorată și amarită ca orice mamă. Ceea ce înseamnă că nu numai orice mamă are o coastă-două de vrăjitoare, dar și ca în orice vrăjitoare e ascunsă o gingașă coastă de mama. Din aceeași categorie fac parte mama din *Aminții* de Ion Creangă și Vitoria Lipan. Diferența este că statutul lor de minunate fermecătoare nu mai este confirmat de un conclave de comentatori, ci de unul singur, privilegiat: fiul însuși.

Deși nu e mamă, matusa Despa din *Ursita* lui Hasdeu intră și ea în aceeași categorie, a vrăjitoarelor bune de ținut pe lîngă casa. Și ea e numită *fermecătoare*, ceea ce nu o scutește însă de bănueli și acuze: „Poporul credea că înăuntrul movilei s-ar fi aflînd cămări tainice, în cari matusa Despa păstra odoare neprețuite și unde făcea cumplittele sale farmece”. Are în odaie trei pisici negre, dar și icoana sfîntului Mina „reprezentat cum trage de păr pe un drac negru cu limbă roșie” și stă, ca o bunică, lîngă o fereastră, împletind pașnic ciorapi. Știe să facă filtre de dragoste și mai ales să vindece, metodele ei intrînd în competiție cu precarele leacuri de pe la 1500 ale medicilor. Pe Luca îl vindeca spalîndu-i rana de trei ori „cu apă neîncepută” și rostînd:

S A T O R
A R E P O
T E N E T
O P E R A
R O T A S

Hasdeu n-a rezistat ispitei de a amesteca într-o acțiune de pe vremea lui Ștefan și într-un descîntec al unei femei simple careul magic (ale carui cuvinte, în latina, pot fi citite pe orizontală și pe verticală, de la stînga la dreapta și de la dreapta la stînga, dînd mereu aceeași propoziție), deși trece repede peste episod fără să explice „magia”, marginindu-se să spună că

„invocațiunea” e „ramasă de la strămoșii noștri romani” și că fermecătoarea nu-i știa, probabil, sensul. E drept că într-o altă scenă, ca să vindece un copil, Despa rostește un descîntec din folclorul românesc. Deși personajul n-are expresivitatea tagmei, el menține interesul pentru o categorie.

Înfrișătoare

MULTE eroine bătrîne din literatura au și ele o coastă de vrăjitoare. Spre deosebire însă de suratele lor în floare, pierd componenta de „farmec” transformîndu-se în personaje pe care cititoarele le trimit fără regret la rug, refuzînd să se identifice cu vreuna din ele. Păsări Phoenix renăscute din propria cenușă le face abia critica. Domnișoara Hus și Pena Corcodușa, rude de sînge literar, stau alături în arborele genealogic al vrăjitoarelor din cărți. Surori bune, cele două curtezane bătrîne amurgesc împreună. Nu se poate spune care dintre ele este prima născută. Dacă e să credem motto-ul variantei finale a poemului barbian, din ediția princeps (1930, la un an după publicarea în volum a *Crailor...*), Domnișoara Hus este sora mai mica. Dacă e să luăm în seamă variantele domniței Hus de la începutul anilor '20, atunci Pena Corcodușa ar trebui totuși să fie mezina. Legile descendenței literare sînt adeseori înșelătoare, iar vrăjitoarea de Isarlic și vrăjitoarea de Curtea-Vechi se ajută una pe alta să existe, fără dorințe de înfiatate.

Pentru prima dată în istoria personajului, nefericita faptură nu mai e izolată prin discursul distant, la persoana a III-a: poemul lui Ion Barbu se dezvoltă, empatic, în matca lui „tu”, adresarea directă fiind aici semnul implicării afective. Domnița Hus e născută în ceas rău: „La al cias urgisit / Cias pocit, încurcat, / Ciasul mort, cînd ceru-a stat”, cum stă scris într-o variantă (v. ediția Mircea Colosenco, Echinox, Cluj, 1997, p. 201). Același este, simetric, și ceasul amurgului, al apropierii morții „Ceasul rău, / Ceasul tău, Domnița Hus!”. Gura lumii (acel *noi* imprecis și implicit care se opune, în poem, lui *tu*) o include în familia vrăjitoarelor malefice, pe seama cărora se pun ghinioane, nenorociri și moarte. Trecutul ei e subiect de vorbe multe. Multe morți - și nu oarecare - i se datorează Domnișoarei Hus: „Pentru ea cinci feciori / Pricopsiți (ah! beizadele), / Au tăiat cinci alți feciori (...) Și-au danțat cinci feciori / Pricopsiți, la streangul furcii...”. Nimic n-a rămas din seducătoarea care danțuia odinioară cu muscalii și cu turcii. Timpul a păstrat numai istoriile, nu și trupul care le-a stîrnit. Purificată prin lacrimi, ca-n povești, Domnișoara Hus stîrnește mila, nu rîsul, ca toate suratele ei și ca orice personaj tragic:

Și tu plîngi că Cel-de-sus
N-are grija de săraca,
Ca ți-e trupul frînt, rapus;
Nu e nimeni să-l îmbrace,

de
Ioana
Pârvulescu

Lacrimi mari, îți prind de gît
Lungi zorzoane de nebuna.
Lasă, nu mai plînge-atît...

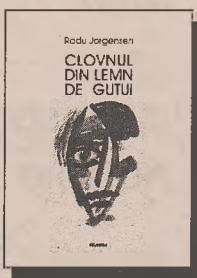
Oricît de dizarmonios i-ar fi trupul, nu devine ridicolă. În bătrîna cu grumaji umflați și picioarele în noduri și coji, cu o droaie de cîini pe urma ei, strecurîndu-se „pe uliți mici (...)/ Cînd prin ghimpi, cînd prin urzici”, în bătrîna care mănîncă la cina, pe zid de piatră, trei lăptuci și pîine oacheșă există încă un miez de cuvinte, un descîntec care amintește de trecut și de dragoste. Finalul poemului barbian se apropie la maximum de acest miez al personajului, într-un discurs poetic care abandonează persoana a II-a în favoarea persoanei I, a identicului asumat. Exact ca Baba Cloanța din cea mai bună poezie a lui Alecsandri, Domnișoara Hus (o urmașă a acesteia) descîntă și blesteama, chemîndu-și încă iubitul, „ibovnicul uituc”, încercînd să-l aducă de dincolo de moarte întreg și nevătămat, „Subțirel / Văruit în alb de lapte”: „Buhuhú la luna suie, / Pe gutuie să mi-l suie / Ori de-o fi pe rodie: Buhuhú la zodie; // Uhú Scorpiei surate / Să-l întorcă dandarate, / Să nu-i rupă vr'un picior / Cîine ori Săgetător!” Dar spre deosebire de Baba Cloanța lui Alecsandri, ea-și îndreaptă descîntecul spre cer și astre, nu spre diavol, înrudindu-se astfel și cu fata de împarat din *Luceafărul*. De altfel descîntecul o leagă de toți aceia - aflați de-obicei la prima sau la ultima dragoste - care nu știu să facă altă punte spre cei iubiți decât una de cuvinte. Ceva din frumusețea Catalinei, din inocența baiatului care descîntă un melc, ceva din plapîndul Rigă Crypto, ceva din acești țesători ai mrejei descîntecului înmoaie contururile aspre ale bătrînei Domnișoare Hus. Moartea e cea care va desăvîrși metamorfoza și va da îndărăt chipului chinuit o parte din blîndețea de odinioară. Secvența lipsește din poemul barbian, deși se presimte în el, există în schimb în povestea surorii într-o zodie a Domnișoarei Hus, „prea-turburată” Pena Corcodușa. După întîlnirea furtunoasă în care nebuna se dezlanțuise împotriva celor patru bărbați întîlniți întîmplător, dîndu-le, într-o străfulgerare de luciditate, un nume memorabil, naratorul și Pantazi o mai vad o dată, moartă, întinsă cuviincios pe o rogojină, dar n-o recunosc: „cum aș fi putut recunoaște în chipul acela blajin, cu trasaturi gingașe pe înspăimîntătoarea furie de anul trecut ? În zîmbetul buzelor ei învinețite și în privirea ochilor săi ramași deschiși era o duiosie extatică...” Asemenea Brîndușei, și Corcodușa are în numele ei, două chipuri: unul acru, care strepezește dinții și acrește supă și altul dulce, neașteptat, de „mirabelle”. Sînt și cele două fețe literare ale vrăjitoarei din registrul grav. Cea urîtă, mereu culpabilă, înfrișînd la fel de mult pe cît este de înfrișată, și cea inocentă, liniștită și bună de pus la rana: vrăjitoarea și fermecătoarea. Despre o a treia variantă, comică, a vrăjitoarei literare, în episodul următor.

Radu Jørgensen CLOVNUL DIN LEMN DE GUTUI

Premiul Nemira pentru roman, 1997

COLECȚIA „PURGATORIU”

Experiența romanțată a unui român care, după 1990, ratează o cerere de azil în Suedia, din pricina discriminărilor arbitrare pe care Europa, fie ea și de Nord, le practică față de estici. Autorul exploatează altminteri inteligent fantasma noastră de a o lăsa baltă aici, pentru a o lua de la un nou început acolo, deși orice acolo e tot un fel de aici.

Claudia Golea PLANETA TOKYO

Premiul Nemira pentru roman, 1997

COLECȚIA „PURGATORIU”

Mic zbor deasupra unui (alt) cuib de cucu. Sex și droguri la Tokyo - așa s-ar rezuma, brutal, o proză în bună parte non-ficțională și de două ori exotică: o dată pentru că se petrece în inima Japoniei, „imperiu al semnelor”, a doua oară pentru că navighează fără complexe în lumea contemporană a orgiilor și, ca urmare, a azilelor psihiatrice. În fine, au și românii experiențe tipice pentru o societate de consum...

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Paul Daian

Întîia noapte sărată

pretutindeni
în lanul de grîu
trupul gol
al celui care
cîntă

a doua noapte sărată

împreună
retrăim în șoaptă
singurătatea
ca pe o margine

a treia noapte sărată

credința în tine
poate înflori
oricînd
toți pomii acestei
livezi
tari ca despărțirea

a patra noapte sărată

dimineata
mîinile mele
sînt lipsite
de viață

a cincea noapte sărată

cînd privești
adîncul vieții
înalțul ei
îți zîmbește
cu îngăduință

a șasea noapte sărată

cînd scriu
uit să aștept

cuminte
în umbra
ceasului cu nisip
sfîrșitul
simfoniei

a șaptea noapte sărată

împletele sînt
miracolul
atingerii laptelui

a opta noapte sărată

sarea nesfîrșită a nopții
întrece în măreție
sarea necuprinsă a mării

a noua noapte sărată

cu mersul ei
stîngace
înlătură deopotrivă
aerul rece
și
aerul cald

a zecea noapte sărată

recunosc puterea
de a privi medieval
cerul înstelat

a unsprezecea noapte sărată

cînd poetul
deschide ușa
se năpustesc
insectele
și
viața

a douăsprezecea noapte sărată

aceste case grele
și negre

dar proaspete
ca orezul

a treisprezecea noapte sărată

nici un poet
fără trompetă
nici un oraș
fără un parc
barbar

a patrusprezecea noapte sărată

dacă mănînci mîncare
poți crede că ai mîncat
dacă scrii
poți crede că ai scris
însă pentru a vedea...

a cincisprezecea noapte sărată

întrebarea i-a ridicat
pe toți în picioare
doar cel întunecat
a făcut
un semn scurt
cu mîna

a șaisprezecea noapte sărată

chiar dacă un cuvînt
este mai mult
decît un cuvînt
o armă rămîne o armă

a șaptesprezecea noapte sărată

lumina de toamnă
atinge blînd
solzii sîngeroși
ai drumului
către casă

CERȘETORUL DE CĂFEA

de Emil
Brumaru

Muncile lui Julien Ospitalierul

Slujbaș la iederă am fost.
Sculat de dis-de-dimineață,
Cîntînd și măturînd pe jos
Intram în catedrala-i creață.

Pe urmă m-a tocmit un melc:
Din șapte săptămîni în șapte
Blînd pragul casei să i-l șterg
C-un borangic muiat în lapte.

Apoi, la cîte o cișmea,
Prin curți interioare, crinii
I-am slugărit căci trebuia
să sprijin razele luminii.

Și astfel zilele-mi se scurg
Și uneori, ca printr-o sită,
Mai sînt zărit cărînd spre-amurg
Mari saci cu praf de cărămidă...

a optsprezecea noapte sărată

pe ascuns
mi se spune
nomadul,
și
de cîteva generații
port pe umeri
aceeași haină
de postav

a nouăsprezecea noapte sărată

cînd fac efortul
să îmi vopsesc barba
cu vopsea albastră
bucuria strălucitoare
a poeziei
trece
dintr-un cer
în altul

a douăzecea noapte sărată

doar cei neobosiți
și
solidari
vor trece dincolo
de noaptea polară
și
de oceanul
cu valuri înalte
al plăcerii

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Un studiu imagologic

IMAGOLOGIA este o relativ nouă disciplină în sfera umanităților, cu deosebire în cea literară. Cum ea își propune să reconstituie imaginea unui popor din scrierile despre el în spațiul altuia (sau altora), imagologia este, într-un fel, soră bună cu un despartământ al antropologiei culturale. Întrebarea care ar trebui pusă, aici, din capul locului, este chiar dacă imaginile despre un popor colectate cu ajutorul imagologiei sînt într-adevăr valide. Se știe că, azi, antropologii care își merită numele neagă hotărît posibilitatea distingerii unor trasaturi comune și unificante la macrocolectivități umane, de felul popoarelor, postulînd că nu operează decît cu individualități (indivizi), cu trasaturile lor caracteristice. Iese, astfel, din uz imagologia, la foarte puțină vreme după ce a apărut? Nu e exclus. Ce a mai rămas, azi, valabil din acea *Völkerpsychologie* apărută în 1860-1870, creatori fiind învățații germani Lazarus și Steinthal, (de care se entuziasmaseră, atunci, la noi, Eminescu și Xenopol) decît banalitatea, de nimeni considerată, că englezul are spirit practic, francezul e raționalist, germanii și rușii sînt mistici? Azi psihologia popoarelor (*Völkerpsychologie*) e demult, încă din interbelic, bine pusă la naftalină. Și aceasta, cu siguranță, pentru că învățații au ajuns la concluzia că aceasta "știință" nu duce nicăieri. Să observ, ca dacă e validat punctul de vedere al antropologiei de astăzi, atunci se va renunța la strădania identificării trasaturilor specifice ale unui popor, deci ceea ce la noi s-a numit (se mai numește) specific național, teorie despre care s-a scris o imensă bibliografie. Și, totuși, se pot distinge unele trasaturi particularizatoare (inclusiv fizionomice) la unele popoare, încît, probabil, antropologia de astăzi va trebui să-și mai mlădieze punctele de vedere, acomodîndu-se. În acest fel, imagologia va continua să funcționeze ca disciplină științifică. Pentru că e, negreșit, interesant (nu știu dacă e util) să descifrezi felul cum un popor se reflectă în imaginea altuia.

Mai acum doi ani romanistul și romanistul german dl profesor Klaus Heitmann a publicat, la Editura Univers, un studiu dens de imagologie despre felul cum apare românul (și poporul român) în scrieri germane. Am comentat, atunci, acea carte în revista noastră. Dl Dumitru Hincu publică acum, la aceeași editură, un studiu replica despre felul cum germanul (și germanii) se profilează în scrieri românești de la 1800 la 1914. Ipoteza imagologică se constituie din varii perspective de la psihologia socială la etnologie, la istoria mentalităților, la folclor și literatură comparată. În comparație cu amintitul studiu al d-lui prof. Klaus Heitmann, cel al d-lui Dumitru Hincu mi s-a părut mai fragil și prea fugos alcătuit. De altfel, el nu are, împreună cu prefața, decît 135 de pagini, puțin, să recunoaștem, pentru o exegeză de amplitudine. Autorul nostru face bine cînd, de la început, enunță precizarea că noțiunea chiar de german (cu care, totuși, operează) e relativizantă de la origini, pentru că favorizează, saxonii, franconii și renanii sînt prea deosebiți încît noțiunea de germani nu îi poate subsuma pe toți aceștia. Dar fiind

seama de toate aceste relativizări și luînd în considerare multe studii de literatură comparată examinînd confluentele româno-germane (începînd de la Simion Mîndrescu și Sextil Pușcariu la, să spunem, Alex. Duțu), autorul nostru consideră că se poate constitui un studiu imagologic replica la cel al d-lui prof. Heitmann. Și are ca termen de pomire începutul secolului al XIX-lea, deși relațiile româno-germane ar fi mai vechi. Să mai adaug că dl D-tru Hincu își lărgeste aria investigației, incluzînd în spațiul germanic și Austria (cu deosebire Viena), ceea ce, uneori, îl cam depărtează de obiectul anunțat al studiului, pentru că nu e inutilă întrebarea austriei pot fi în întregime asimilați cu germanii în genere? Eliminăm cu totul, de aici, trasaturile deosebitoare? Firește se începe cu celebra călătorie a lui Dinicu Golescu din 1824 în Austria și Bavaria, despre care a lăsat o celebră *Însemnare a călătoriei mele...* Dar însemnările lui Dinicu Golescu sînt, mai curînd, ale unui personaj pururea uimit de cele ce vede, încît e greu de crezut că a putut surprinde trasaturi caracteristice. Revelatoare, dar nu în întregime, sînt scrisorile lui Kogălniceanu către surorile sale și către părintele său pe vremea cînd și-a făcut studiile la Berlin, apoi relatarile, tot epistolare, (inclusiv însemnări în jurnal) ale lui Maiorescu, apoi Eminescu, Slavici, mai tîrziu Părvan. Iată o imagine despre Heidelberg comunicată în 1835 de Kogălniceanu tatălui său: "Pe un munte la poalele căruia îi zidit acest tîrg, să vadă cele mai frumoase ruine a palatului palatinilor Bavariei. Aceste ziduri sînt acum stricate, dar tot încă mai minunează pe călătorul cu mărimea și frumusețea palatului. În chivnița curții este cea mai mare bute care să fie în lume, caci poate să intre în ea mai mult de 160.000 garafe de vin, adică o sută șazeci de mii de garafe. Pentru a ajunge deasupra lui trebuie să sui șazeci de scări". Plecînd mai departe, a cunoscut "Francfort pe Main" care i s-a părut a fi un "tîrg slobod, mare și frumos, cu o populație de 40 mii de suflete" și orașul Liptea, un tîrg "mare, neguțător, cu multe fabrici, cu o populație de 40 mii suflete". A ajuns la Berlin, unde a studiat cîțiva ani. Scrisorile de aici către surorile sale nu comunică fapte notabile și elemente de natură caracterizantă, nici chiar descrierile arhitectonice. Dar în 1891, într-un discurs rostit la Academia Română, declara: "Toată viața mea, și tînar și în vîrstă coaptă, am mărturisit în mai multe rînduri că culturii germane, că Universității din Berlin, că societății germane, bărbaților și marilor patrioți care au operat realitatea și unitatea Germaniei datoresc în mare parte tot ce am devenit în patria mea". E drept să apreciem că influenței germane (și, mai ales, cursului de filosofie dreptului al lui Savigny, pe care l-a audiat), să-i fi inculcat acea moderație în Revoluția de la 1848 și mai tîrziu, cînd a optat pentru evoluția lentă, deosebindu-se mult de colegii săi munteni, adepți ai caii revoluționare franceze. Dar e asta un element de imagologie, sau identificarea unor surse de influență, care au fost germanice? Cum, sîrînd peste cîteva decenii bune (chiar dacă dl Hincu nu o amintește), toată ideologia conserva-

toare a Junimii este, și ea, de influență germanică, deși, în 1897, în prefața la vol. I din *Discursuri parlamentare*, Maiorescu menționa că junimiștii, cu modul lor de judecată, mai mult englezește evoluționar decît franțuzește revoluționar (un rol hotărîtor l-a exercitat cartea lui Th. Buckle, *Istoria civilizației în Anglia*) nu acordau momentului 1848 rolul pe care i-l acordau oamenii politici munteni, mai toți legatari ai pașoptismului. Dar nu se poate contesta că aici au exercitat un rol hotărîtor influențe culturale ale mediului germanic, în care s-au format intelectualul nu numai Maiorescu, dar toți ceilalți patru cofondatori ai Junimii (P.P. Carp, Th. Rosetti, V. Pogor, Iacob Negruzzi). Mai tîrziu, ideologia paseist-antiliberalistă a lui Eminescu se datorează, și ea, influenței culturale germane în spiritul căreia s-a format. Însă, încă o dată, mă întreb: Este asta un element de imagologie în sensul strict al termenului? Revenind la imagologia propriu-zisă, autorul îl aduce în scenă pe Ion Codru-Dragușanu, cu ale sale însemnări de călătorie prin Germania, în care releva că prețuita cinstă a germanilor nu se prea lasă identificată peste tot iar divizarea politică a țării e o prea tristă realitate. Apoi Alecsandri a găsit, la nemți, metehne ca, de pildă, tendința lor de autosuprapretuire (infatuare). Iar Gh. Bariț, și el călător prin Germania, observa critic că germanii "prea sunt procopsiți peste măsura", ceea ce era tot o apreciere despre infatuarea lor. Și, evident, Bariț a prizat rău necunoașterea totală a unui jurist despre țările române, despre care, infumurat, credea că se afla în Italia, că în principatele românești s-ar vorbi slavona iar în Transilvania, germana. Dl D-tru Hincu citează, apoi, un fel de manual de geografie al unui blăjean Ioan Rus, din 1842 (*Icoana pământului*), care a fost utilizat multe decenii în școlile transilvane. Aici se pot detecta unele elemente privind caracterologia germană, dedusă din felul sirguincios cum era practică agricultura, din faptul că erau numeroase fabrici ("manufapturi de toată plasa, nu numai în mare citime" dar și "deplinire (id est finisare n.m.)", care le apropie citeodată de fabricatele englezești. Modestul profesor făcea referire și la cultura, menționînd: "Nice la un popor în lume nu aflăm la așa treaptă cultura și știința ca la nemți, niciăieri nu se află atîtea școale mari și mici, atîția bărbați învățați, atîția oameni care să știe a citi și a scrie ca în Germania", observînd că firea poporului german este "tăcută și tocmită spre cercări adînci și speculațiuni". Cit privește "characterul", germanul nu e leneș, e priceput "și mai mult de la minte decît de la patimi atîmătoriu", dar neaplecă spre lucrurile mari ce trec dincolo de linia obișnuitului. Cam așa i se relevă germanul la 1846, și gazetarul lui moldav Th. Codrescu. Vede în Germania "țara cea serioasă", învățătorii și filosofii ei "profunzi", poezii "cei mai mari" și deși deosebea între nordul sumbru și partea de miază-zi "mai zîmbitoare și mai însuflețită", țara toată nu putea să "se disfacă de aceea fizionomie melancolică", esențială pentru țară și firea germanului de rînd care nu se putea despărți de asemenea țară precum "căminele, berea și tiutunul" care crea în jur o "atmosferă

Dumitru Hincu

**"NOI"
ȘI GERMANII
"NOȘTRI"**

EDITURA UNIVERS

Dumitru Hincu, "Noi" și germanii "noștri". 1800-1914. Un studiu imagologic urmat de Tablouri dintr-o lucrare care a fost. Editura Univers, 1998.

apăsătoare". În notele sale de călătorie prin Germania meridională din 18 Nicolae Filimon a observat, printretele, "rarul talent al reflexiunii materiale care a născut multe invențiuni". Despre ea însă carente fizice la germani ("prea delicate"), fața lor fiind "mai de deauna fără sînge sau vestejita înainte timp", neavînd viociunea meridionalilor, fiind mereu bilioși și criticînd ce vad, inclusiv produsele create de popoare, denotînd astfel "un vulcan pasiuni și de răutate". Dl Hincu consideră că la Filimon se poate descoperi dintîi descriere a femeii germane, gravita în termeni admirativi. Interesante sînt opiniile despre germani și germanitate ale lui Eminescu, Ghica, Xenopol, Iorga (în 1891), Caragiale (care, se știe, s-a simțit, din 1905 pînă în 1912, exilant la Berlin), Iacob Negruzzi, Onciul, Pușcariu. Apoi, pentru a umple probabil, insuficiența bibliografică, autorul nostru dedică un întreg capitol vreo patruzeci de pagini) "german din spațiul lingvistic românesc" (Bar Ardeal, Bucovina), sașii și șvabii, încercînd să le surprindă specificitatea, cum se releva românilor conlocuți deși, menționează, că nu-și propune "decît schițarea aspectelor mai relevante ale cadrului trasat". Pentru o primă tentativă a fenomenului, acest capitol de carte e menționabil, deși autorul nu mereu să sublinieze că "nu avem de face cu o bibliografie exhaustivă". Întilă precizare. Faptul e prea evident pentru lectură.

CUM studiul propriu-zis e așteptat de succint, dl Dumitru Hincu a socotit util să adauge un capitol distinct, cu totul în afara mei anunțate că o studiază, intitulat "blouri dintr-o lume care a fost", care 128 de pagini, adică, de fapt, cu numai șapte pagini mai puțin decît studiul propriu-zis. Aici, în această adendă, aflăm portrete despre Friederich von Heintz, ambasadorii germani la București, seph Maria von Radowitz, Bernh von Bülow, Kinderlen Wachter, Friederich Rosen și unul despre Martha bescu. Nu este de prisos să spun că adendă nu face corp comun cu studiul despre imagologie și, oricum, mai trivite ar fi fost în cartea d-lui Heitmann decît în cea a d-lui Hincu. Să mai observ că dl Dumitru Hincu nu cunoaște tehnica editorială a transcrierii textelor vechi lăsîndu-l pe *uo* chiar așa, netransformat în *o* iar *u* fiind lăsat să zburde voie. Îmi mai amintesc autorului că portretul bucurestean al lui Caragiale nu e Alecu ci Alceu Urechia. În rest, nu de bine.

Un fantezist seducător

CRITICA a văzut în trecerea la roman a lui Costache Olăreanu un simptom al maturizării scriitorului, ce abandona astfel fantezismul și odicul în favoarea "genului serios" prin celeritate. *Vedere din balcon* (scene, amintiri, ficțiuni), Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, București, 1998, poate însemna momentul al recuperării unui alt Costache Olăreanu, cel din textele "minore", urmușnic și avangardist. Nu e deloc întâmplător faptul că ultimele două cărți ale scriitorului, *Veștie și autobiografie* și *Lupul și chitanța*, sunt greu definibile în termenii unui romanesc tradițional, fiind mai aproape de "fragmente" reunite în antologia de față, dovadă că "fantezistul" Costache Olăreanu este mai la fel de seducător și imprezvizibil și romancierul de mai târziu.

Vedere din balcon încheie un ciclu desigur în avangarda românească prin Urmuz și Cugler; luarea peste picior a literaturii noastre este dublată de o expansiune a pateticului. "A vedea din balcon" presupune abandonarea ochiului cuminte al prozatorului tradițional în favoarea jocului ironic și alamburului. Cel ce scrie *Istoria pisicilor* în Borges strecurându-și propria biografie în cronică pisicească. Pretextul însuși e unul cât se poate de terestru: "Priveam pe o eastră la copacii care-și umpleau spinările de frunze în aerul devenit blând și călțat ca o subsuoră. Pisica noastră își scotea din gât o plimbare, eu le urmăream mersul sigur și legănat și, pe cinstea mea! deși eu citisem încă pe Baudelaire, presimțeam un «ce» de eternitate în ochii sticloși felinelor mele, cu atât mai răsculător cu cât aveam la îndemână puține izvoare." (ag. 18). Oroarea de istorie, copleșitoarea senzație de nimicnicie în fața exploziei de memorie a lui Radulescu Putere conduc la intersectare a două cronici - cea pisicească și cea adolescentină, ca și cum Nica a lui Ștefan a Petrei, în loc să se joace cu pisicile în jur, le-ar improviza o genealogie subterană. Treptat, modul de lectură pisicesc murează și lucrurile mai serioase: "Citindu-l pe Varlaam, constatam că și el vorbise de natura naturans" și "natura naturata", de incipit "terțiului exclus" sau de cel al individualității, chiar de "le sentiment du jour", sentiment care l-a și făcut pe Varlaam al XIX-lea, care a trăit de la 792 la 9 i.e.n., să-și împartă tronul între cei doi ai săi." (p.20). Granița dintre cele două mi se estompează până la dispariție.

Autorul studiului tehnic și literar *Cum pompează apa* are de partea sa pe "ama-

bilul cititor" în tentativa de a revoluționa chimia prin rescrierea unei formule deja clasicizate "Hamlet + Olăreanu = H₂O" (p. 22). Principiul urmuzian al descrierii e pus în practică și analogiile sfidând simțul comun abundă: "Îngâmfat și retoric, robinetul are o construcție cumva similară clarinetului, bineînțeles, fără a putea scoate sunetele instrumentului muzical." (p. 25). Retorica solemnă a conferențiarului se exercită în gol și regula de bază a textului este o digresivitate amintind de Mircea Horia Simionescu - la capitolul despre *Teve* este adus în scenă un reparator expert în metafore ce corectează articolele autorului însuși. Meșterul se instalează în postura de critic literar, judecându-i producția după criterii aparte: "Foarte ușor a reparat alte lucruri din casă: un covor care se scâmoșise rău de tot (spunea că e făcut tot din țevi, țevi de lână), apoi a lucrat intens la un articol pentru *Familia*, scris pe jumătate. Metafora asta face cot! m-a dojenit el, rectificând tot ce nu găsea prea în regulă". (p. 30)

Războiul imaginează o parodie în dublu registru: dacă vocea din text e urmuziană, alcătuită din regulamente militare ce subminează cadrul realului prin exerciții avangardiste: "22,30 - Stingerea. Ținută obligatorie: fes, mustați și brațul drept ars la Mucius Scaevola..." (p. 43), vocea din subsolul textului e o natură mai echilibrată, ce duce în tranșe un exemplar din *Salustiu*, preocupată să supraviețuiască carnagiului și ținând un jurnal în maniera camilpetresciană.

Formula *Romanului exotic* scris de Costache Olăreanu e similară celei imaginată de Radu Petrescu în *Sinuciderea din Grădina Botanică* - în doze semnificative, scene din romanul de aventuri, din cel sentimental, peisagistica kitsch a ghidului de călătorie și, nu în ultimul rând, un absurd bine dozat. Preludiul aventurilor desfășurate în ritm susținut e o metamorfoză urmuziană: "Domnul se precipită înăuntru, mersuș bumbac prin câteva odăi, admiră în treacăt o panoramă a Neapoleului, își trece degetul mare pe claviatura pianului și, urcându-se pe birou, se transformă de îndată într-un dicționar francez-spaniol, ediția a doua." (p. 45) Identitatea acestui domn va fi dezvăluită în finalul textului, ce insistă asupra artificialității povestirii: "Cine era domnul între două vârste care la începutul acestei povestiri s-a transformat într-un dicționar francez-spaniol, ediția a doua... - Cum, nu știi? Walter Mărcăneanu!..." (p.48).

Ecoul odobescian al titlului *Falsului manual de petrecere a călătoriei* avertizează cititorul asupra unei particularități a textelor antologate - nici o descriere grandioasă de peisaj, nici o consemnare a unei călătorii extraordinare (cu excepția notabilă a unui voiaj desolemnizat prin Bucureștiul anilor '50). Totul se petrece în regisrul ipoteticului: se dau definiții ale călătoriei, se schițează profilul unui companion ideal, se pregătesc bagajele și se discută despre Paris și despre modul de a rezista farmecelor sale printr-o disciplină a contemplației, toate frustrând pe cititorul dornic de inedit în aceeași manieră în care Sterne amână nașterea personajului din *Tristram Shandy*. Această cultivare a ipoteticului e împinsă de Costache Olăreanu până la ultimele consecințe în *Călătoriile unei femei*. Voiajul, seducția sunt cantonate în domeniul imaginarului - scriitorul-narator își închipuie călătoria iubitei, alcătuiind o listă de lecturi ce o vor însoți. Imaginea centrală este cea a femeii prizonieră, prin lectură, a textului pe cale de a se scrie: "Eventual, aș putea să-ți citesc din aceste pagini, deși în delectarea asta nu mi-ar face o deosebită plăcere. [...] În timp ce aș fi cufundat în lectura acelor rânduri, aș simți toate acele mișcări ale tale, foarte mici, neînsemnate, pe care orice ascultător le face, aproape fără să-și dea seama." (p.80).

Călătoria în Hades e marcată de tentativa de a desolemniza o mitologie resimțită ca epuizată, tocită prin grandoare. *Ocolul Bucureștiului în 15 ore* demontează un alt clișeu, cel al călătoriei romantice. Aventura dusă la bun sfârșit de Costache Olăreanu și Mircea Horia Simionescu în 1958 e o parafrază vemiană în decor dâmbovităan - arma celor doi temerari e carnetul în care notează cu minuțiozitate, tot ceea ce se întâmplă în jur, textul nefiind decât o încercare de a trece în pagină un concret al clipei. Totul e cronometrat, fiecare instanță este fixată, realitatea este presată între copertile bloc-notesului ca într-un ierbar: "7,30 - O fată, cu o carte de medicină sub braț mă privește gales. «Ei, domnișoară, ce noroc ai că sunt în documentare!» Un tip neras mi se uită peste umăr la ce scriu. Își dă oare seama că în timp ce se uită la ce scriu, eu tocmai scriu că se uită la ce scriu? Prea complicat!" (p. 94).

Costache Olăreanu pune în mișcare o elaborată mașinărie de captare a nimicului: extraordinarul e cu desăvârșire absent din aceste 15 ore. Ceea ce abundă sunt numele de străzi, numerele de tramvaie, instantane-

ele uneori colorate ironic: "9,54 - Arcuda (stația de filtrare). Un nor seamănă cu Karl Marx." (p. 96). Prozaicul e radiografiat minuțios în maniera lui Bogza din *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*. Călătoriile romanticilor, pelerinaje pioase într-un traseu canonizat, lasă locul unei succesiuni monotone de maghernițe și gropi. Prozatorul decupează kitsch-ul, surprins într-o vitrină de fotograf, ca o realitate de grad secund suspendată între rame: "10,35 - *Fotograful tineretului*. Stăm vreo cinci minute să admirăm figurile, într-adevăr, de antologie. Toate fac o familie. Mireasa din centru are ceva din aerul soldatului pozat în dreptul unui panou vopsit. Vitrina parcă ar fi un copac cu pozele atârnate de ramuri: femeie cu chipiu de marinar, băiețel cu o țigară între degete, bătrână în costum popular, vampă surzătoare, cu strungăreață." (p.97)

Dacă Jarry alegea să pună bazele unei cptafizicii", Costache Olăreanu pune la punct în *Despre omul nou*. *Cum se clădește, cum se dărâamă, cum se reclădește* o "urmuzologie" aplicată istoriei contemporane. Geneza și evoluția "omului nou" sunt descrise în maniera lipsită de emoție a unui tratat de zoologie, cu singura diferență că granița dintre regnuri este absentă. "Omul nou" e o corcitură în aceeași măsură în care cetățeanul Șarikov din textul bulgakovian e un proletar altoit pe trup de câine. Costache Olăreanu alege gândacii ca instrument de degradare a umanității: "homo sapiens" lasă locul unei specii destinate unei cariere strălucite. Ca în orice analiză științifică, identificării factorilor originali îi succedă luminarea mecanismului evolutiv, în cadrul căruia gândacul joacă un rol esențial: "Cu ajutorul gândacilor despre care s-a mai vorbit s-a trecut la ameliorarea rasei umane, mai întâi prin eliminarea tuturor celor care împiedicau creșterea sănătoasă a noilor vârstare. Unii dintre ei au fost totuși păstrați în vitrine special amenajate, pentru a fi arătați marelui public și, eventual, mâncați de generațiile viitoare. Mai ales academicienii, scriitorii și, în general, artiștii au fost cel mai mult gustați." (p. 275).

Apogeul e atins atunci când, grație tehnicii, monitorizarea devine posibilă. Viziunea lui Costache Olăreanu e cea a unei distopii, cu precizarea că utopia negativă întrevăzută de scriitor a avut un model istoric precis.

Mijloace de apărare și de dărâmare - Costache Olăreanu privilegiază metoda Urmuz, de vreme ce "personajele sale mecanomorfe sunt chiar modelele omului nou, în tot ce au ele ca prestanță și mod de a fi." (p. 276). Imun la ironie, supraviețuind revoluției cu încăpățănarea cu care molii rezistă naftalinei, "omul nou" se regăsește prosper în "mândra lume nouă"; gustând programele televiziunii și fiind crescut pe lângă casă pentru treburi gospodărești. Pastrându-și vechile obiceiuri, el nu-și poate reprimă tentația de a trage cu ochiul înspre prozator. Obiectul atenției lor este chiar textul de față. Dacă în *Ficțiune și infanterie* un manuscris se pierdea, aici unul este ascuns de autorul însuși. Seriozitatea mimată a tratatului glisează spre autoironie: "Dar nici eu nu sunt născut de ieri, de alaltaieri. Le-am ascuns atât de bine că mult timp o să treacă până să le găsească, iar când o să le găsească, cine o să mai știe în ce «epocă» suntem?"

Ioan Stanomir

"ODRASLĂ"

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

AM MAI amintit și alta dată de felul în care lexicul românesc favorizează, datorită existenței straturilor sale suprapuse, specializările stilistice ale sinonimelor de diverse origini. Interesant este mai ales cazul în care serii întregi de cuvinte (turcisme și grecisme pitorești, slavisme cu sonorități excesiv consonantice, dar și neologisme latino-romance intrate în desuetudine) capătă în uz mărci ironice. Tendința aceasta conferă într-o anumită măsură, cum s-a spus de multe ori, suplete și varietate limbii. Ea comportă totuși unele dezavantaje intelectuale, cum ar fi cel de favorizare a unei polarizări care se poate extinde mecanic și superficial: astfel încât pentru aceeași noțiune să existe, de pildă, un termen pentru prieteni și altul pentru dușmani. Unul din cuvintele tipice pentru această specializare mi se pare a fi *odraslă*: conotațiile sale negative sînt, cred, destul de evidente pentru vorbitorii nativi ai românei contemporane, dar nu pot fi ușor explicate. În fond, semnificația "copil, descendent, urmaș" (repetată din dicționar în dicționar, citată aici după ultima ediție a *Dicționarului explicativ*, DEX-1996) nu are neapărat potențialități negative; după cum nu oferă o explicație a deprecierii semantice nici faptul că termenul a fost folosit și pentru descendența non-umană, pentru regnul animal și pentru cel vegetal. Numeroasele citate din *Dicționarul limbii române* (DLR) par de altfel să demonstreze că semnificația negativă e destul de recentă. Oricare ar fi însă explicația fenomenului (cuvîntul poate intra în serie cu alte slavisme învechite, folosite azi în mod ironic, precum *ocîrmui*, *oblăduire* etc.), mi se pare evident că *odraslă* nu mai poate apărea într-un context neutru sau favorabil, nuanța sa cea mai puțin agresivă

fiind ironia sau autoironia (cu care se încarcă în mod inevitabil pînă și contextul minimal din *Dicționarul de sinonime*: "Asta e *odrasla* lui Popescu").

Contextele jurnalistice actuale presupun invariabil o distanțare critică - față de părinți (de funcțiile sau ocupațiile lor), față de copii (și de comportamentul lor) - sau față de ambele categorii: "Tribunalul județean Dolj a admis eliberarea pe cautiune a *odraslelor* prefectului" ("Evenimentul zilei" = EZ 1236, 1996, 12); "libertatea de opțiune a *odraslelor* lor" (= a miniștrilor) ("România literară" 14, 1996, 24); "Aventurile *odraslelor* de PDSR-ști continuă" (EZ 1515, 1997, 2); "Două *odrasle* de poliști... au încercat să facă bani de buzunar amendînd șoferi" (EZ 1966, 1998, 4). Că în toate cazurile e vorba de părinți bine situați într-o ierarhie sau într-alta nu face parte, cred, din condițiile absolut necesare de uz al cuvîntului (care s-ar explica prin degradare ironică a unor folosiri arhaice, nobile, poetice) ci derivă mai mult din faptul că, în special în jurnalismul contemporan, relația părinți-fii e privită în mod foarte critic atunci cînd e legată de abuzul de funcții, de corupție, favoritism etc. Cît de greu e totuși ca o asemenea conotație să fie marcată și explicată o dovedește și faptul că DEX-ul nu cuprinde, pentru sensul principal pe care l-am reproduș mai sus, nici o precizare, nu indică nici o restrîngere stilistică. Lucrul e valabil și pentru alte dicționare, reflectîndu-se în mod inevitabil în lexicografia bilingvă. Nimeni nu-i avertizează, deci, pe interesați asupra riscului ca în locul simpaticei *copil* să apară în texte antipatica *odraslă*.

INSTITUTIA TUDOR VIANU

DIN CELE 2.500 de scrisori primite de către autorul *Artei prozatorilor români*, Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu, fiica și nepotul profesorului, au selectat 887, pe care le-au publicat în trei volume, (toate la Editura Minerva) ultimul apărut anul acesta, cuprinzând perioada 1950-1964, cu un excelent aparat de note alcatuit de Geo Șerban și o Postfață, ce arunca lumini asupra întregii corespondențe, semnată de Florin Turcanu. Dacă în vol. I centrul de greutate îl reprezentau scrisorile primite în tinerețe de la Ion Barbu, adevărate pagini de literatură, iar în vol. II, epistolele ce i le-a adresat Eugen Ionescu, mai toate punând în cauză generația de la 1930, de care el s-a detașat, făcând opinie separată, vol. III ni-l aduce și mai mult în prim-plan pe Profesor și pe mentor, cunoscut încă din scrisorile lui Anton Golopenția, Victor Iancu, Alexandru Dima, Edgar Papu, și pe Omul de mare omenie Tudor Vianu, personalitate strălucită a literaturii române, către care se îndreaptă ca înspre o instanță supremă discipoli, precum și contemporani din aceeași generație, mai toți victime ale regimului comunist și ale întunecatului proletcultism.

Perpessicius, unul din marii lui admiratori, oarecum de aceeași vârstă, îl definește pe Tudor Vianu ca "exemplarul, poate cel mai armonios al intelectualității noastre din ultimele patru decenii", așa cum a și fost. Opinia lui o caută în anii '50 Lucian Blaga, supus cum știm, persecuțiilor de tot felul, care voia să-i aducă "vreo sută de poezii inedite, în care credea că a ajuns la zenitul său liric", Constantin Noica să-i încredințeze spre lectură studiul său *Anti-Goethe* sau de tot tinerii care ascultându-i cursurile "cu sufletul inundat de bucuria pură a creației", să-i afle verdictul precum poezii Tudor George, C.D. Zăletin și încă alții. Poate cel mai autentic elev al lui Tudor Vianu, care avea să-i devină asistent, a fost Ion Frunzetti. Adresându-i-se cu formula "iubitul meu Maestru", când are ocazia să-l vadă pe Profesor, consideră faptul ca pe un privilegiu. Scrisorile lui, de o înaltă intelectualitate și nelipsite de o anume vibrație literară, evocă anii de liceu de la Timișoara, când aștepta cu nerăbdare apariția "Revistei Fundațiilor Regale", fericit să descopere numele "marelui guru al tinereții" sale. Cultul maestrului ajunge până la identificare: "...de 15 ani încoace am fost tot atât Tudor Vianu cât am fost Ion Frunzetti". Și continua pe o notă de umor: "Sunt fiul Dvs., vreți, nu vreți". "Aveți dar un copil, de nu din flori, din frunzeți" (1950).

Fără să-i fie elev în înțelesul strict al cuvântului, foarte aproape de autorul *Esteticii* se simte Ion Negoieșcu, și el pătruns de admirație și recunoștință, ca încă alții despre care va mai veni vorba. Îl roagă și el să-i citească lucrările. În 1950 părăsise literatura română, ocupându-se de filozofie, în special de filozofia germană. Probabil că astfel ajunge să studieze profund poezia lui Eminescu despre care se pronunță foarte sever, marele poet (posibil) fiind identificat în *Postume* (anticipând studiul *Poezia lui Eminescu*). Ce va fi crezut oare Vianu

(apărător convins al antumelor, ca și G. Ibraileanu) despre opinia foarte personală a lui I. Negoieșcu, ce se afla în deplină contradicție cu a sa? Dar independent de această diferență de interpretare, criticul care animase "Cercul literar" de la Sibiu exprimă cuvinte de mare atașament și grație față de Profesorul căruia îi încredințase spre lectură și un studiu despre Lucian Blaga: "Dacă voi mai avea vreodată, în toată plenitudinea, bucuria de a trăi, ea se va datora în întregime Dvs." (1955)

MULȚI dintre corespondenți îi cer opinii și sfaturi în legătură cu creația lor, dar poate și mai mulți (îndepărtați brutal de la catedre universitare sau din Academie) se plâng de condițiile mizere de viață, de ravagiile dictaturii comuniste, de lipsa libertății de expresie, de omniprezența cenzurii, apelând la Profesor, care, deși amenințat și el, izbutise totuși să-și păstreze statutul social și autoritatea culturală, solicitându-i intervenții sau pur și simplu vărsându-și oful, declarându-și inaderența la noul climat literar ce se afla sub călcăul dogmatismului stalinist. Iată cum îl resimțea Ion Negoieșcu pe care l-am citat mai înainte: "Sunt teribil de dezrădăcinat și simt pretutindeni înprejurul meu un gol dureros, o dureroasă înstrăinare. Și mereu îmi vine senzația, parcă n-aș fi de pe lumea asta și m-am ratat în ea." Adrian Marino, care după detenție se afla cu domiciliu obligatoriu la Lătești, în Bărgan, îi scria de acolo, mulțumindu-i pentru "ușurarea situației sale", dar și indignat de aprecierile tâmpite abordând un aer de superioritate, ale unor tineri a operei lui Tudor Vianu. "Le cunosc și pregătirea și posibilitățile și dimensiunile umane. Ei bine, când îi citeșc punându-vă nota la purtare, pipăindu-vă pulsul ideologic, verificându-vă... principialitatea etc. etc., am precis sentimentul «răsturnării valorilor»." Prietenul Perpessicius era dezgustat de limbajul stereotip, lozincard ("cultura noastră", obsesivul "scumpei noastre patrii") și supărat pe cenzura care-i amputase un articol din care fusese eliminat chiar numele lui Tudor Vianu. Se hotărăște să nu mai scrie: "M-am vindecat definitiv de scris și de lucrat într-o societate de literați pentru care cel mai puțin prețuit dintre bunuri este scrisul cinstit." În 1956 se plânge de "lungul calvar și lungile umilințe la care fusese supus prin arestarea fiului său, universitarul D. Panaitescu, eliberat curând, pare-se, și în urma intervenției lui Tudor Vianu. Dar leit-motivul adâncilor nemulțumiri îl constituie dificultățile continuării ediției Eminescu, amânată mereu de Academie. Dezamăgit și revoltat își construiește un semnificativ autoportret de editor neînțelebabil chiar persecutat pe care i-l comunica prietenului într-o dureroasă confesiune: "Mi-am prăpădit viața prosteste. Dacă în locul anilor astora irosiți în bibliotecă, ca să ajung, cu ochii storși, la astfel de praguri, aș fi citit atâtea și atâtea lucruri, după care am tânjit tot timpul, aș fi fost și eu un om măcar cult. Existența asta de sobol, ca și munca ce am făcut, nu m-au ajutat la nimic, devreme ce trebuie să redactez memorii ca să conving - pe ci-

ne? pe Iordan, de ce, de utilitatea unei ediții critice, pe care Prezi-diul (Academiei, n.n.) o lasă la cheremul organizației de bază și al contabilității".

În 1952, când Tudor Vianu lucra la *Dicționarul limbii române* în cadrul Institutului de lingvistică, Gh. Bulgăr îl încunoștința de obiecțiile aduse de cerberii politici: "prea multe citate bisericești, definiții false, chiar *dușmănoase*; colaboratorii urmează linia *reacționară* a vechii Academii". Împotriva dirijismului proletcultist și a cenzurii se pronunță, la fel de revoltat, bătrânul și uitatul poet Mihai Moșandrei, convins, firește, că destinatarul îi împărtășește ideile, așa cum și era: "Ce trebuie să facă scriitorul, se întreba el, în opinia politrucilor: "Să creeze viață, dar nu ce simte și cu sufletul lui viu și cu simțul critic, ci numai cu ce *ordonă* Excelența sa Poporul... dar ca să fim mai preciși, ar trebui să scriem *excelența* Sa «Partidul». Ar fi necesar, încheie fără nici o reticență bătrânul poet, ca un tânăr să strige: «Jos foarfeca Cenzurii»".

ATMOSFERA apăsătoare și măsurile abuzive din anii '50 sunt înregistrate cu o mare limpezime și din scrisorile foștilor elevi ai Profesorului, îndepărtați sub varii pretexte de la catedre. Ion Frunzetti, marele admirator al lui Tudor Vianu, fusese azvârlit din postul de asistent de către "obsecviosul călău cu nume cerealistice (ca și preocupările sale dinaintea hirotonirii lui ca decan), Orzea..." Satul de atâtea uniformizare, tânărului universalist și critic de artă îi venea să lanseze un S.O.S. Într-o situație asemănătoare a fost și eminentul latinist Gh. Tohăneanu, ajuns profesor de română și rusă la o școală elementară din Ploiești. Activitatea pe care o desfășura era "în afara câmpului culturii", iar cei câțiva colegi intelectuali "aveau complexul ratării, trădat prin gesturi deznădăjduite, suspine semnificative prelungite și priviri furtive". La fel s-a întâmplat cu Liviu Rusu, care făcea parte din generația lui Vianu, cu Victor Iancu sau Ovidiu Drimba. Toți aceștia trăiau într-o situație materială mizeră și-i solicitau sprijin Profesorului ca să intervină spre a fi publicați la edituri. Mai cu seamă Liviu Rusu, care, în cele din urmă reintegrat, îl informa pe Tudor Vianu că articolul, ce avea să deschidă discuția despre Titu Maiorescu, îi fusese comandat de nimeni altul decât de Leonte Răutu, ideologul nr. 1 al partidului, care dirija cu mână forte cultura română, încântat mai ales de "interpretarea marxist-leninistă". Un solicitant este și Lucian Blaga, care se găsea "într-o mare infundătura bănească" și terminase traducerea lui *Faust*, a cărei publicare se tergiversa. Ea va apărea în 1954 cu un studiu introductiv semnat chiar de către Tudor Vianu. În 1958, Blaga i-l recomandă pe Gh. Grigurcu, respins de toate redacțiile,

spre a fi angajat la Biblioteca Academiei. Portretul pe care-l schițează sup cantului degajă o foarte bună intuiție critică: "E un tânăr care *promite* enori prin harul său poetic, dar care din prima stângăcie și a timidității cu care pșește în viață are toate șansele să prăbușească, dacă nu i se întinde o mână de ajutor. Te rog să-i întinzi această mână". O recomandare, demonstrând și o excelentă intuiție, este a lui Mircea Zăciu, care, după ce-și ceruse scuze într-o altă scrisoare, în calitate de redactor *Tribuna* pentru cenzurarea unui articol al Profesorului de către "forurile necunoscute", îl prezenta pe Sorin Titel persecutat politic, rugând să fie reînscris la Facultate: "E un băiat sincer și talentat, l-am cunoscut mai bine în ultimul timp, e unul dintre puținii băieți înzestrați cu real talent, în care punem multă speranță" (1958). Sorin Titel îi mulțumi Profesorului pentru "minunat înțelegere" pe care a avut-o față de el.

Tudor Vianu e solicitat nu numai tineri sau colegii de generație, dar și către foștii săi profesori ca C. Radulcu-Motru, care cerea o intervenție pentru obținerea pensiei "fiind silit de mizerie", Dimitrie Gusti îi mulțumea și ca îl vizitase în singurătatea în care trăia după ce trecuse "prin momente grele adversități și suferințe" (adica pușcar

ACEST vol. III de scrisori primite între 1950-1964 ne dă încă o imagine a ceea ce însemnat caracterul anticultural și tunc al comunismului în perioada lui mai agresivă, a proletcultismului anii '50, și totodată desenează încă dată portretul profesorului, mentorului și omului Tudor Vianu, care prin talentul, înalta lui știință și marea lui generozitate e căutat mereu de tineri și puțin tineri, spre a le spune un cuvânt îmbărbătare și a le acorda un sprijin ajunge să aibă importanța și semnificarea unei Instituții, către care vin cu deplină încredere și speranță nu numai Ion Negoieșcu, Adrian Marino și Ion Frunzetti, dar și Lucian Blaga și Perpessicius, mai toți simțind nevoia confesiei care să-i ușureze momentan de povara unui prezent potrivnic. Tudor Vianu era un spirit congener, solidar cu ei, (fel nu i s-ar fi adresat) și făcând, pe cât putea, binele, pe care azi unii, din păcate, îl ignoră, văzând numai petele negre.

Al. Săndulescu

Teodor Baconsky, Christian Tămaș, directorul Editurii „Ars Longa” – Iași, Marian Papahagi. În spate, Elena Cernei

Clipind în întuneric

AM ASCULTAT odată demult, un *fado* cum nu se poate de trist despre o corabie ce se depărtează larg, se depărtează și devine din ce în ce mică. Era un cîntec despre despărțirea de prieten. În naivitatea mea m-am gîndit că se va întîmpla cînd, fie eu, fie prietenii, după cum va vrea Dumnezeu... N-a fost așa. N-a fost deloc așa! Moartea Marian a venit ca un trăsnet. Nu a fost o care tristă și lină, ci a fost o lovitură neașteptată, năucitoare, care nu poate fi înțeleasă. E absurd însă toată viața ne străduim să alegem moartea și de aceea o viață sfîrșită sc, în plină maturitate a creației, este su- a celei mai mari nedreptăți posibile - tei gînditoare i s-a luat șansa de reflexie, înțelegere. Iar Marian Papahagi a fost prin elența o ființă gînditoare. Toată viața lui a în plină acțiune intelectuală, era „ceva” el care ne stîrnea, ne îmboldea, ne punea iar, dar toată această „acțiune” era rezul- l unei gîndiri rapide și în același timp funde. Am fost împreună cu el în momen- decisive ale destinului nostru de intelectu-

ali cu convingeri anti-totalitare de la înfiin- țarea grupului *Echinox* la grupul conspirativ din octombrie-noiembrie 1989 în care împre- ună cu Andrei Marga căutam soluții pentru acțiunea directă împotriva a ceea ce nu mai era de suportat.

Marian Papahagi a dăruit energie cre- atoare oamenilor și instituțiilor culturii ro- mânești, a lucrat cu o frenezie de neimaginat, greu de înțeles. Acum putem înțelege - *se grăbea*. Și în tragic de scurtă sa viață a făcut lucruri care cu certitudine vor rămîne înscrise în patrimoniul culturii naționale. A fost un spirit renescentist, avea o sensibilitate ro- mantică și o gîndire de enciclopedist. Dar toate acestea nu sînt decît vorbe care nu fac altceva decît să devore imaginea pe care doresc să o pastrez în cea mai sigură cameră a memoriei mele afective - aceea a prieteniei. Cred că dintre toate însușirile pe care i le-a dat Dumnezeu, aceea de a fi un adevărat pri- eten a fost cea mai împlinită. Am avut privi- legiul de a-i fi prieten.

Trăsnetul care l-a smuls dintre noi a fost însoțit de un fulger, de o lumină care l-a ridi- cat la cer. Unii dintre noi vor fi călăuziți în rătăcirea lor pămîntescă de lumina minții sale științifice, alții, cînd vor fi singuri, vor ridica privirea și-l vor găsi, clipind, în întuneric.

A Dio, Marian.

Eugen Uricaru

La temelia școlii

A PLECAT la aeroport și aproape n-am avut timp să ne luăm la revedere. N-a lăsat pe nimeni să-l e la căratul valizei pline cu cărți - avea multe kilograme decât propria-i greu. Cărți din care își pregătise cursurile de la versitatea Copenhaga. Altele pe care le a- ese de la Cluj. Altele pe care le cumpărase, unele - din simplă plăcere că avea acum ui bani pentru cele rîvnite în studenție eros, ne-a lăsat cu o seară înainte de ple- *Enten-Eller* în daneză: „Totuși, mă gîn- e să nu-l citesc pe Kierkegaard în dane- . Lungile seri de toamnă pe care le petre- em împreună fuseseră toate dedicate căr- . Știa totul, absolut orice, dar știința nu desfășura arogant, ci stimulator. Nu te țeai umilit că nu poți fi la aceeași înăl- e, ci îndemnat să încerci să-i semeni. Vo- e de mare profesor, într-adevăr. Povestea despre tinerețe, despre *Echinox* nele fusese ideea sa), despre prietenii de și de azi, despre Irina și Adrian, copiii săi are era atât de mîndru. Dar și despre zba- e de a schimba destinul Accademiei di nania. Acceptase servitiile de funcționar r din dorința de a da școlii românești o a viață, de a reîntemeia Școala Română a Roma. Cum muncea în fiecare zi de la e dimineața. Ce piedici i s-au pus. Cum a at, cum a învins... Blestemate legende, mereu se adevăresc, se zidește nimic fără jertfă de sânge. Uneori, la malul mării, înfruntînd sum- e vîntoase baltice (imagine din Kaspar id Friedrich) părea să se rușineze de

romantismul său. „Am văzut că așa se pro- cedează pe-aici. Danezii aștia. Stau și se uita în gol, cu coatele pe balustradă, ore întregi”.

Îl interesau Tycho Brahe, Oehlschlager, Holberg. Dar, mai ales, casa în care a locuit Karen Blixen. Își nota multe lângă fiecare fo- tografie, ne-a spus că vrea să scrie despre ea. A dorit să-i vadă mormîntul. Vorbea despre misterioasa, aventuroasa călătoare cu pasi- ne. Vorbea cu pasiune chiar și despre anostele treburile administrative ale diplomatului. Nimic nu trecea pe lângă el fără să lase urme.

Noaptea târziu, după ce aflasem știrile politice ale dimineții următoare, se ducea să citească, să scrie. Marea lui bucurie era că acum, cu înțelepciunea maturității, gusta chiar și autorii care-i dispăcuseră în tinerețe. Avea proiecte pentru o mie de ani. Lucra în supravoltaj. Ori-ori. *Enten-Eller*. Iar ceea ce aproape nimeni n-ar fi reușit în aceste con- diții, Marian izbutea: să fie mereu zămbitor, plin de bunăvoință, să ajute degajat la rezol- varea oricărui probleme, ca și cum n-ar fi dus nici o povară. Îl sunau prieteni din România, din Italia, de la Paris. Trimitea faxuri, radi- ogramme, plicuri doldora de cele scrise în tim- pul nopților. Unde era el, părea să fie centrul lumii.

„Uite care-i povestea” își începea el, de multe ori, lămuririle. Uite care-i povestea, profesore. Te-ai jertfit, ca în străvechime, pentru o temelie. Nu ne rămîne decît să ve- ghem ca zidurile școlii pentru care te-ai jert- fit să dureze.

Grete Tartler

IN MEMORIAM

MARIAN

Ni s-a stins o stea...

VESTEȘTEA a căzut, aici, ca un trăs- net: a murit Marian Papahagi! În noaptea dinspre 17/18 ianuarie 1999, în ora de taină a marilor dureri, ini- ma-i a încetat să mai bată. Acest om ales (de zei), clocotind de viață și de muncă generos dăruită tuturor, acest entuziast apărător ale înaltelor cauze - intra în neființă.

Sau în legendă.

Nu! Nu poate fi adevărat! - ne-am zis cu toții. În urmă cu cîteva luni îi sărbătoream 50 de ani de viață împlinită în fapte și în operă - pentru ca acum... Astăzi, luni 18 ianuarie, să aflăm că această sublimă ardere numită viață i-a fost luată, pe furis, în somn.

Marian Papahagi, profesorul, directorul cunoscutei *Accademia di Romania* din Ro- ma, nu mai este printre noi. Dar a pune ală- turi de numele lui - cel îndrăgit, iubit de toți - cuvintele indoliote ale morții înseamnă un non-sens. Mai mult: un sacrilegiu.

Nimeni nu a fost mai viu, mai activ, mai dinamic - mai frământat de proiecte - decît a fost el. Și mai ubicuu... Marian Papahagi se găsea, cu familia, la Roma - dar nu pregeta să dea curs invitațiilor care i se adresau: la Udi- ne, la Venezia, la Pisa, și, mai departe, la Co- penhaga (unde a fost chemat ca *visiting-pro- fessor*), dar - bineînțeles - și la Cluj, la Uni- versitatea sa, la care nu renunța niciodată, unde își ținea, regulat, examenele, își con- ducea doctoranzii și își dirija Catedra. Și revista. Și editura. În același timp, Marian Papahagi traducea și comenta *Divina Commedia*...

În acel profesor cu trup plăpînd, cu ochi albaștri, dar cu virile mustăți de celnic mace- donean - sau de adolescent etern - se ascun-

dea o forță umană și o sete de a fi și a se *darui*, precum puțini intelectuali o mai au astăzi. Nici acum, cînd amintirea lui se așterne - pentru totdeauna - peste noi, nu putem ști cît a trăit Marian Papahagi pentru sine, cît a trăit *pentru alții*, pentru idealuri...

Venea de departe. Dintr-o veche și nobilă familie de intelectuali români (de origine aromânească), răspîdită în toată țara. El însuși se născuse la Râmnicu Vâlcea, dintr-un tată medic (dr. Constantin Papahagi). Tache Papahagi, Valeriu Papahagi, recunoscuți prin rectilinea viață și carieră universitară fără reproș, în ani dificili - îi erau rude apropiate. Precum îi era înaintaș Pericle Papahagi, marele folclorist și filolog. Toți au dovedit dragoste de țară și s-au angajat întru totul în cultura României. Iar Marian îi continua. Se știe bine cum - în anii grei ai dictaturii comu- niste, Marian Papahagi, la Cluj, era tribunul unor tineri de valoare care apărau libertatea culturii, adevărul și dreptatea - în Univer- sitate, în literatură. *Echinox* este o mărturie perenă.

A studiat la Roma - cu rezultate valo- roase. S-a întors în țara lui fără ezitare (*„ros- tul nostru este să ne întoarcem acasă, chiar atunci cînd e greu”* - mărturisea el în *Orizont* (Timișoara), în august 1998). A devenit, după 1989, profesor titular, ministru-adjunct (1990; el este părintele autonomiei univer- sitare), prorector, șef de catedră (italiana) - fără ca niciodată, funcțiile oficiale să-i um- brească sau să-i diminueze căldura umană, autoritatea blindă pe care o iradia în juru-i.

Marian Papahagi nu putea fi decît apre- ciat și iubit.

ACESTA era cel care, întors la Ro- ma - în Roma - iubirea sa, desti- nul său - devenea directorul a ceea ce se numea odată *Școala română*, unde studiaseră pleiade ale intelectualilor români. Marian Papahagi a reușit să transforme - printr-o muncă neobosită - *Accademia* într-o școală a tinerilor bursieri români, aflați acum la studii în Cetatea Eternă. De sus, din Cer, înaintașii săi, Vasile Pârvan, Emil Panaitescu, Scarlat Lambrino puteau fi fericiți: opera lor își găsește un continuator...

Marian Papahagi a fost un element viu, real, de continuitate între ge- nerații. A avut o relație normală de încredere cu românii din exil. Știa să fie de partea tuturor - și în timp, și în spațiu - dar raminind mereu el însuși de partea - cea grea! - a țării sale, a României.

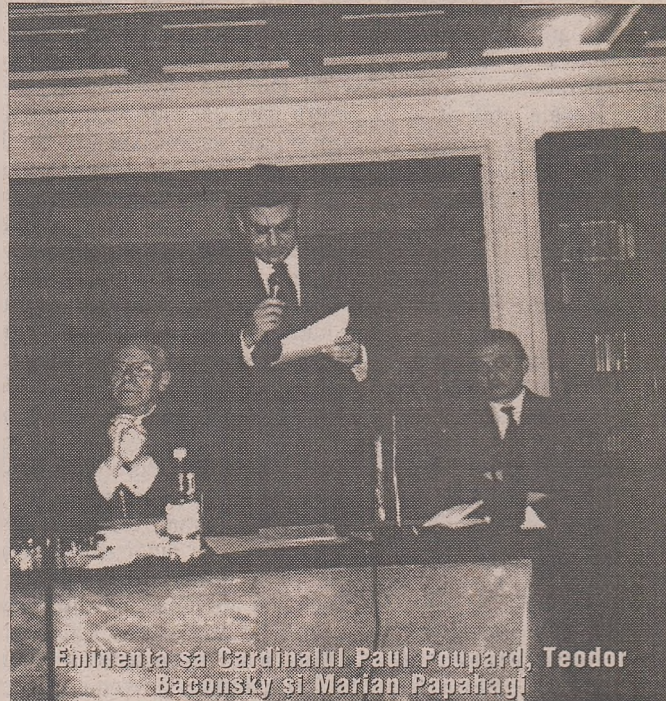
Marian Papahagi a fost nu numai un eminent italianist (poate cel mai autentic din cîți am avut), nu numai un dascăl adevărat dedicat Universității și învățămîntului -, dar mai ales un constructor al României de astăzi.

Cuvintele nu vor putea niciodată cuprinde omagiul pe care i-l datorăm.

De pe cerul țării noastre, într-o noapte de ianuarie s-a stins o stea -o, Doamne - steaua ce urca spre zenit.

Alexandru Niculescu

Udine 18/19 ianuarie 1999

Eminența sa Cardinalul Paul Poupard, Teodor Baconsky și Marian Papahagi

PAPAHAGI

ULTIMUL INTERVIU

CINE ar fi crezut, cu o lună și jumătate în urmă, când la *Accademia di Romania* din Roma stăteam de vorbă cu directorul acesteia, *Marian Papahagi* care-și depăna amintirile - pretext pentru un viitor interviu - că spusele sale îmi vor servi la scrierea acestor triste rânduri...

Prieten credincios, unul dintre puținii care au rămas neschimbați, în ciuda perioadei pe care încă o mai traversăm, dramatic, cu opinteli și lipsiți de perspective, Marian Papahagi (n. 14 oct. 1948) era un reper de stabilitate, onestitate și de înalt profesionalism.

L-am cunoscut - și am rămas prieteni - în 1970, când se întorsese în țară, în vacanță. Era student la Roma (1968-1972), alături de câțiva "buni prieteni". Întors la Cluj (1972), a început să lucreze atât în redacția revistei "Echinoc", întemeiată "împreună cu câțiva prieteni buni", cât și la Facultatea de Litere, unde a predat limba și literatura italiană, dar a făcut și lecții de portugheză și filologie romanică sau de literatură comparată. Din 1980 se vede pus în situația de a se ocupa de bunul mers al Universității Cluj - a fost ales prorector. Pentru că lucra la un proiect de autonomie universitară - cu specială referire la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj - a fost numit (1990) secretar de stat la Ministerul Învățământului, de unde - văzând că realizarea proiectului întâmpină întârzieri și absurde obstrucții - demisionează după numai șase luni. Revenit la Cluj, a creat catedra de limbi romanice (1994) și un centru de analiză a textului (analiză pe computer a limbii române).

Autor a numeroase studii, *Exerciții de lectură* (1976), *Eros și utopie*

(1980), *Critica de atelier* (1983), *Intellectualitate și poezie, Studii despre lirica din Duecento* (1985), *Cumpănă și senn* (1991), *Fața și reversul* (1994), a fost, împreună cu Mircea Zăciu și Aurel Sasu, coordonator al *Dictionarului scriitorilor români*, aflat încă în curs de apariție. A tradus poezie (Montale), studii de estetică (Pareyson) și de critică literară (Rosa del Conte). Împreună cu "prietenul Eugen Pop" întemeiază, după 1990, Editura "Echinoc", "o bibliotecă a cărților esențiale, cărți pentru minte, inimă și cultură, dicționare, manuale, enciclopedii"...

A ars - torță vie - cheltuindu-se cu mare generozitate, pentru a înfăptui - acum și aici - ceea ce alții pregetau ori nu izbuteau să înfăptuiască.

De circa un an director la *Accademia di Romania* din Roma, Marian Papahagi nu și-a părăsit studenția, a luptat - și reușit - să redea instituția pe care o conducea rosturilor sale firești - găzduirea tinerilor români ce studiază, beneficiari ai unor burse de stat.

Din nefericire, bursierii nu vor mai fi întâmpinați de zîmbetul bun, încurajator al Profesorului și Cărturarului Marian Papahagi, dar vor simți că strădania lui n-a rămas fără rezultat, umbra lui le va însoți benefic pașii.

Cultura română, Învățământul românesc suferă o grea, de neînlocuit pierdere, toți cei care l-au cunoscut îi vor păstra o pioasă amintire. Dar vor fi atît de singuri...

S.A.

(14 octombrie 1948-17/18 ianuarie 1999)

dell'Est", Clara Tamaș, care acum trăiește la New York, a expus câteva tapiserii foarte reușite inspirate din *Divina Commedia* de Dante, Ștefan Ruta, un pictor italian de origine română a expus și el la *Accademia di Romania*, ca și Mariana Gogean, Vasile Gheorghita, Floarea Țuțuianu, Horia Cucerzan, Dana și Ștefan Tomșa, doi pictori cu foarte mult succes aici, la Roma, firește și ei tot de origine română și alții.

În ceea ce privește concertele, de când în sfîrșit, cu ajutorul Ministerului de Externe, am izbutit să cumpăr un pian acceptabil, am putut să deschid o stagiune mai mult sau mai puțin intensiv susținută. I-am avut aici pe Ovidiu Marinescu la violoncel și pe Silvia Ahrmjanian la vioară, Corul "Ion Vidu" din Lugoj într-un concert foarte bun, organizat împreună cu Ambasada României pe lângă Sfîntul Scaun, într-una dintre cele mai frumoase biserici din Roma, Santa Maria in Transtevere, am ascultat-o pe Bianca Luigia Manolescu, o soprană ce se afirmă foarte mult în ziua de azi, și pe Remus Manoleanu care o acompania la pian. Grupul Archeus, pe Ilinca Dumitrescu, pe Ioan Ivan Roncea și pe Vasile Macovei - nume de bună calitate ale muzicii românești, în fața unui public ce începe să ne urmărească și să se intereseze de noi, să ne fie apropiat. Toate acestea fac parte din programul unui Centru Cultural român, și mă pot lauda cu faptul că am avut activități aproape săptămînal, am avut chiar luni cu cîte șapte activități, ceea ce este foarte mult. Roma prezintă o posibilitate uriașă de acțiune: mari expoziții, concerte, spectacole, mari muzee, conferințe. Nu este ușor să faci față unei asemenea competiții. Obiectivul principal însă rămîne cel legat de Școala Română din Roma.

- Pe lângă atîtea reușite, în afara prodigioasei activități susținute ca profesor, scriitor, editor, director al Academiei Române din Roma există și nemulțumiri, neîmpliniri?

- În general, nu-mi prea spun nemulțumiri, pentru că m-am plictisit de jelania națională care constă în faptul că toată lumea nu are altceva de făcut, decît să-i incrimineze și să-i înjure pe toți ceilalți care nu știu să facă nimic. Pe mine mă plictisește profund acest mod de a aborda lucrurile. Mie îmi place să încerc să fac eu ce pot, dacă pot. Iar dacă nu pot, eu mă retrag. Am mai anunțat în repetate rânduri că dacă nu voi putea reface Școala română din Roma, eu mă întorc acasă. Și acest lucru l-am anunțat în presă, în interviuri la radio și televiziune. Am un precedent în acest sens: demisia mea de la Ministerul Învățământului așa că bănuiesc că am fost crezut pe cuvînt. Dar nu am mai făcut-o, pentru că, iată, Școala Română a fost întemeiată, bursierii au fost selecționați, așa că sper că vor ajunge în cursul lunii ianuarie la Roma. Îmi voi dedica puțina pe care o mai am - simt că o am - pentru a pune la punct această Școală...

Sanda Anghelesc

Roma, 12 decembrie 1998

- Întemeiată de Vasile Pîrvan începînd cu anul 1921 și inaugurată în 1933. Școala română din Roma a fost condusă de strălucite personalități culturale românești și a pregătit generații de intelectuali ce au dus faima României în lume. Ce reprezintă în prezent Accademia di Romania din Roma?

- După 1990, *Accademia* a devenit, ca și celelalte centre de cultură din lume, un centru român de cultură. Există însă o deosebire față de celelalte centre pentru că, la numirea directorului este chemată să-și spună cuvîntul și Academia Română, iar acesta este un important pas în deschiderea *Accademiei* către un alt destin. Între timp, ea fusese transformată într-un fel de spațiu de reședință pentru o parte din personalul Ambasadei Române - aceasta încă din perioada anilor '70, cînd se urmăreau mari economii - personal care a rămas pînă de curînd în spațiul *Accademiei*. Doamna acad. prof. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, numită aici la începutul anilor 1990 cu acordul Academiei Române, a depus mare strădanie pentru ca vechiul statut, acela de Școală Română la Roma să fie redat instituției. Din păcate însă, din diverse motive, acest lucru n-a putut fi dus pînă la capăt decît de curînd, deși în toată această perioadă de după 1990, au continuat activități notabile: conferințe, colocvii, expoziții, concerte, astfel încît *Accademia* a avut o bună prezență în spațiul cultural din capitala Italiei.

Am fost numit director al *Accademiei* în 1997, după ce a încetat activitatea doamnei acad. prof. Zoe Dumitrescu-Bușulenga și obiectivul cu care am venit, de fapt, era unul singur, acela de a reda acestei clădiri statutul ei instituțional inițial, fără a-l deprecia în vreun fel pe cel existent - de Centru cultural român. Pentru că noi, ca stat cu vocație culturală, avem nevoie atît de centre de cultură, cît și de școli de înaltă calificare. Or, Roma este în mod particular locul în care putem obține concomitent acest lucru, pentru că frumoasa clădire ne îngăduie. Așa că, am făcut mai multe demersuri pentru a reface Școala Română din Roma, am găsit înțelegere la mai multe ministere, am găsit și bani, grație d-lui ministru Andrei Marga, iar în vara aceasta l-am adus aici chiar și pe dl. prim-ministru Radu Vasile, care a inclus în programul său o jumătate de oră pentru a vizita și *Accademia*

noastră. Cu acest prilej, am obținut acordul oficial pentru ca această clădire să-și recapete vechea destinație. S-au găsit locuințe adecvate pentru personalul ambasadei, pentru a le face loc noilor bursieri.

În temeiul unei proceduri pe care am dat-o Ministerului Învățământului, am organizat și concursul propriu-zis de selecționare a bursierilor, anunțat pe traseul lunii octombrie și pînă la jumătatea lui noiembrie, pînă cînd presa, radioul, televiziunea au transmis documentele acestui anunț. O bună publicitate a făcut și Oficiul de burse ce funcționează pe lângă Ministerul Învățămîntului și, în 13 noiembrie, s-a încheiat înscrierea. Se înscrieseră 58 de persoane, au fost selectați 20 de bursieri - 14 pentru Roma cu bursă "Vasile Pîrvan", 6 pentru Veneția, cu bursa "Nicolae Iorga". N-a fost ușor, vă asigur, dar împreună cu dl. prof. Bulei, directorul Institutului Român de Cultură din Veneția, am reușit ca în momentul de față să avem lista oficială a bursierilor. Aceasta înseamnă că timp de doi ani, acești oameni maturi, deși tineri încă (limita de vîrstă a fost de 35 de ani), vor găsi aici un spațiu adecvat pentru lucru. M-am străduit să stabilesc contacte cu instituțiile care să asigure o minimă dotare - cu computere și cu tot ce mai este nevoie pentru ca aici să fie din nou o Școală. Firește, mai sînt și alte greutăți pe care încercăm să le depășim, pentru că, de pildă, biblioteca bună pe care o avea altădată Școala română din Roma a fost, fie risipită, fie întoarsă în țară. Academia Română, prin acad. Virgil Cîndea, s-a arătat foarte binevoitoare și o parte din cărți a fost deja returnată, altele căutate pentru a fi identificate. Sper că aceste căutări vor continua, pentru că fondul vechi de carte - de circa 20-25.000 de volume - să reajungă aici. În același timp, este nevoie de a căuta fonduri pentru a face o puternică injecție cu publicații recente, cu cărți de specialitate în domeniile tradiționale: arheologie, istorie antică, medievală și modernă, filologie clasică și modernă, arhitectură, istoria artelor și arte propriu-zise. Am, în această privință, promisiuni din partea Ministerului Învățămîntului, a Băncii Naționale și sper ca toate aceste eforturi financiare și organizatorice să ducă la construirea instituțională a acestei Școli Românești din Roma, așa cum noi ca țară cu ade-

varată vocație culturală, merităm să avem.

- Ce alte activități s-au mai desfășurat în cadrul *Accademiei*?

- Am organizat două mari colocvii internaționale de substanță, care au avut un real succes. Primul colocviu i l-am dedicat lui Traian *Traianus Optimus Princeps*, care a reunit la lucru 35 de specialiști din șapte țări - România, Italia, Franța, Spania, Germania, Anglia, Croația - și s-a desfășurat în zilele de 19-20 noiembrie.

Participarea a fost numeroasă, cîte 7-8 profesori din fiecare țară, colocviul fiind, pe de o parte, o dovadă elocventă a unei capacități organizatorice pe care deja o avem, iar pe de altă parte - un semnal destul de important al faptului că am înțeles să ne întoarcem, după 51 de ani, la vocația academică primă, ceea ce a fost remarcat cu satisfacție de participanții străini.

Cel de-al doilea colocviu, dedicat poetului Leopardi la două sute de ani de la naștere, a avut o primă fază la București și o a doua fază aici, unde au venit specialiști italieni și români. Lucrările ambelor colocvii vor fi publicate în volum.

În martie am organizat un colocviu de mai mică întindere despre Lucian Blaga, la care au participat 15 profesori români și străini.

De mult interes din partea publicului s-au bucurat conferințele de literatură și cultură română - prof. Alexandru Niculescu (Udine), prof. Marco Cugno (Torino), prof. Livius Ciocirlie (Timișoara), de lingvistică română și romanică - prof. Gheorghe Carageani (Napoli), prof. Michael Metzeltin (Viena), de istorie și arheologie - prof. Francesco Guida (Roma), dr. Adrian Niculescu (București), prof. Ion Pop (Cluj), de istoria muzicii - dr. Stephan Poen (Roma), de istoria artelor - prof. Camilian Demetrescu (Gallese).

Am organizat mese rotunde și întâlniri cu scriitori și critici români și italieni la care au participat: Dieter Schlesak, Ana Blandiana, Ion Mircea, Adrian Popescu, Denisa Comănescu, Ion Pop, Gheorghe Carageani, Eugen Negrici, Dumitru Radu Popa, Laurențiu Ulici, Mello Freni, Maria Luisa Spaziani, Dante Maffia, Corrado Calabrà și alții.

Horea Bernea a lucrat aici vreme de trei luni și a deschis la Roma o expoziție, "Spicchi

Cartea frumoasă - azi

TOAMNA trecută a fost foarte bogată în saloane și târguri de carte. Bibliotecile adăte, inspectoratele pentru cultura, societățile de editori s-au întrecut în a organiza expoziții de carte și, în jurul acestora, multe colocvii, întâlniri cu criitori, mese rotunde etc. Orașele își instesc într-un fel creatorii. Deja este bișnuit ca în cadrul tirurilor creatorii a fie "rasfațați" cu premii fie că sunt utorii cărților, sau traducătorii lor sau alizatorii acestora (editori, tipografi, raficieni).

La Cluj, la Salonul de carte, între remiile pentru debut, cartea de copii, aduceri, promovarea literaturii române în străinătate, cartea anului, editura anului etc. s-a acordat premiul entru grafica de carte.

Cartea frumoasă la Salonul de carte e la Cluj este un volum editat de Editura Vinea din opera lui Georg Trakl Sebastian în vis" - volum bilingv germană-română) în traducerea lui etre Stoica.

De fapt, premiul la primit Tudor ebeleanu, cel care a realizat coperta și suturațiile. Nu voi face analiza plastică ilustrațiilor talentatului grafician, ci oi face aprecieri asupra cărții în interalitatea ei, pentru că ea este un eveniment prin trimitere spre condiția de arte pentru bibliofili pe care le rovoacă.

Formatul cărții este de în 2°, iar ompunerea ei este din 6 caiete de atru file, un rafinament care ne duce u gândul la vremurile de început ale parului în care numerotarea caietelor ra singura numerotare, filele urmând upa alta cu ajutorul reclamei (primul uvânt al fiecărei pagini se regăsea parit în colțul din dreapta jos al aginii precedente.)

Lucrarea este broșată (coperta complet albă) și are o supracoperta din carton lucios roz-bej cu titlul în negru și umele autorului, care reproduce emnătura acestuia, în roșu. Pe fila minară l numele autorului revine în egru, în partea de sus a paginii cu un pațiu vital generos în restul paginii

albe. Verso filei liminare 1 și recto filei liminare 2 creează un ansamblu în alb și negru în care coexistă datele sențiale ale cărții și portretul autorului - desen semnat în monogramă de Tudor Jebeleanu și datat 1998.

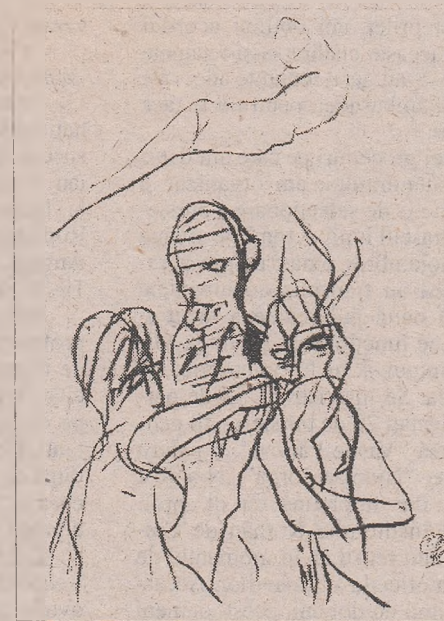
Fila de titlul propriu-zisă este, de asemenea, dispusă pe două pagini, în oglindă, varianta germană pe pagina din stânga și varianta română pe pagina din dreapta. Fiecarui poem îi sunt rezervate 3 pagini: prima pagină poartă un desen, întotdeauna semnat și datat, iar următoarele două pagini pun în oglindă textul poemelor în germană și română. Poemul care dă numele volumului are patru desene în plus față de configurația celorlalte poeme. Doua desene încheie cartea, ultimul datat 16 februarie 1998. Ultima filă liminară ne oferă informații esențiale pentru orice bibliofil într-o justificare a tirajului modern dar cu rezonanțe, în text, de colofon din cartea medievală: ...s-a tipărit această carte în luna...

Astfel aflăm că tirajul acestei cărți este de numai 201 ex.: "din care 26 sunt numerotate de la A la Z, iar 175 cu cifre. Toate exemplarele poartă semnătura traducătorului, a graficianului și a editorului". Tiparul a fost asigurat de Ion Papuc, directorul Editurii Crater.

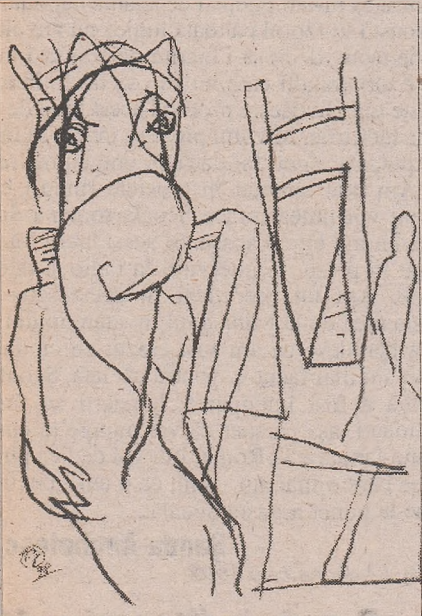
Întreprinderea Editurii Vinea nu este singulară, deși astfel de creații sunt rare încă în peisajul actual al activității editoriale.

Un alt volum remarcabil a fost premiat la salonul de la Cluj, volum aparut la Editura Albatros - Daniela Crăsnaru "Austerlo", cu ilustrația și coperta lui Mircea Muntenescu, inspirată interpretare bărbătească a unei poezii eminent feminine, e drept o poezie de forță. Volumul nu are intenții bibliofile și calitatea lui, grija cu care a fost editat, este cu atât mai de apreciat. Este un volum aparut în tirajul de 300 de exemplare care oferă, pe lângă o lectură agreabilă, și prilejul de a ține în mână un exemplar executat tehnic cu bun gust și rafinament.

Ana Andreescu

Ilustrații de Tudor Jebeleanu
la volumul Georg Trakl -
„Sebastian în vis”, Editura Vinea

La moartea unui cărturar

CITESC cu stupeoare despre dispariția dintre cei vii a lui Idel Segall, redactor care a făcut din această profesie o indeletnicire demnă de stima iubitorilor de carte.

Nu l-am cunoscut personal. Sau poate că da?! Îmi amintesc cum într-o seară, când întunericul se lăsase de mult, coboram pe trepte de la etajul 7 al Casei Presei, părăsind puțin cam anchilozat biroul și îndreptându-mă spre casa. L-am zărit la etajul 4, pe holul slab luminat, pustiu și l-am auzit întrebându-mă, cu solitudine și cu o oarecare timiditate de ce nu folosesc liftul. Nu cred că mă mai vazuse înainte și nici ulterior nu cred că și-a mai adus aminte de mine. Dar gestul lui atât de dezinteresat, cu atât mai dezinteresat cu cât era unul de detaliu, din categoria celor care îmi place să cred că trădează firea unui om - m-a încălzit. Mi-a prilejuit preț de câteva momente o comunicare autentică, la adăpost de frigul grabei și de interesele adesea alienante ale zilei.

L-am mai cunoscut și înainte, fără să-l cunosc în fapt, în calitatea sa de îngrijitor al unicei ediții, la noi, a operelor (aproape) complete ale lui Platon, de care se ocupa la Editura Științifică și Enciclopedică. "L-am citit" ca student la filosofie și pot spune că, într-un fel inedit, neștiut, mulți ani l-am avut îndrumător. Cu adevărat m-a interesat însă și am aflat câte ceva despre el abia după facultate, împărtaşind din marea simpatie, de un entuziasm temperamental, pe care i-o purta prietenul meu Costica Brădățan.

Ceea ce mă șochează este brutalitatea sfârșitului său de viață. Citesc în *România liberă* că a fost bătut în Piața Universității de doi vâljgani care au vrut să-l jefuiască. Pe cât era de scund, purta într-adevăr cu sine o geantă imensă, conținând, cred, cărți (il vedeam uneori în liftul cu care urcam dimineața), care va fi contrastat ademenitor pentru cei doi. Omul acesta atât de modest, și atât de util în ceea ce făcea, bătut până la moarte.

Era să spun: "ca un oarecare". De fapt: ca oricine altcineva, în locul său. Nu cred că soarta alege. În împrejurări ca acestea te cutremuri însă și te întrebi, în vecinătatea neantului, de ce. Nu știu dacă acesta este cel mai bun răspuns, însă nu pot să nu mă gândesc cu tristețe, român al acestor ani, la starea de anomie a societății, la dezordinea publică și până la urmă spirituală și mentală în care trăim. Era totuși centrul (universitar, istoric, al) Bucureștiului, iar nu desigur de codru și de instincte pervertite care circula liber. Ori poate că mă înșel.

Am simțit că trebuie să scriu aceste rânduri ca unul care nu-l cunoștea pe Idel Segall, și care apoi l-a cunoscut personal doar o clipă, privilegiată însă. Să adresez, cuiva, câteva cuvinte despre el, așa cum el mi s-a adresat, uman, în întunericul unei serii.

D.L. Bîțfoi

Ion Pillat în corespondență

DUPĂ o existență fericită pe mai bine de trei pătrimi din cursul ei, de-a lungul căreia trăindu-și cu autenticitate toate vârstele, s-a afirmat în prim rând ca poet de întâia mărime, iar ca politician, diplomat și om de lume în categoria celor foarte puțini privilegiați a se situa în cercul spiritelor celor mai alese, Ion Pillat are și șansa postumă de a fi unul dintre prea rarii noștri clasici ce se bucură de editarea integrală a operei sale.

Șase volume, îngrijite cu o perfectă acribie de Cornelia Pillat, nora sa și eminentă cercetătoare științifică, își primesc acum încheierea prin apariția tomului de corespondență (*Scrisori* - 1898-1944), cuprinzând, în două volume de inegală mărime, epistolele expediate de scriitor familiei, apropiaților, confrăților, personalități cunoscute și chiar celebre, cât și unor alți destinatari, poate nu mai puțin înzestrați dar care, prin dispariție, au ieșit din memoria publică. Cea de a doua parte a volumului însumează o serie de epistole primite, cu expeditori purtând numele lui I.C. Brătianu, Alexandru Macedonski, Lucian Blaga, Martha Bibescu, Herman von Keiserlyng, Rainer Maria Rilke.

În *Istoria unei ediții* care servește de postfață, editoarea ne pune la curent, în file ce se constituie în propriile-i memorii, cu modul în care a intrat în posesia acestei fabuloase corespondențe, a unor albume fotografice (cartea este și un asemenea album de familie!), între rânduri țesându-se povestea unei familii din care face parte, ilustră și care a dăruit mai departe mlade literaturii noastre - vezi Dinu și Monica Pillat. Mai cu seamă, în aceste pagini înlocuind vreo seacă notă asupra ediției, aflăm date esențiale privind viața poetului, opera lui, împrejurările în care a putut vedea lumina tiparului ediția în șapte volume - planuită inițial, în 1975, în trei, de către Dinu Pillat.

Repartizând însă opera lui Ion Pillat în șapte volume, primele trei au cuprins poezia - cu cele trei etape de evoluție a poetului, parnasiană-simbolistă, tradiționalistă-neoclasică și pură. Cel de al patrulea volum a fost destinat traducerilor, următoarele două împărțindu-și proza scriitorului, foarte bogată, după cum se vede, o dată ce i s-a adăugat și buchetul de studii - vezi *Tradiție și literatură*, precum și cele cincizeci de prefete ale antologiilor publicate în *Pagini alese*. Ion Pillat însuși elaborase mai multe proiecte de sumare pentru o ediție completă a operelor sale.

În cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, unde se află o mare parte a corespondenței familiei Brătianu, careia i-a aparținut Ion Pillat, editoarea a avut revelația de natură a o îndruma în alcătuirea volumului de scrisori: "Citindu-le, mă simțeam contaminată de energia fără seamă a acelor personaje care-și comunicau - prin scrisori - atunci când nu se aflau împreună, nu numai activitatea zilnică dar și impresiile încercate sau atitudinile luate față de evenimente politice din țară, căci toți aveau o deosebită educație și conștiință civică."

Din lectura unei imense corespondențe, pe descinderea a două veacuri, Cornelia Pillat și-a trasat un portret al omului pe care, desigur îl cunoscuse mai întâi personal, intrându-i în familie, un portret la care nu putem să nu aderăm: "Scrisorile trimise de Ion Pillat bunicii sale, părinților și mătușilor, în tinerețe prietenei sale Florica Rosetti, iar de-a lungul maturității, soției sale Marie, și, de asemenea, prietenilor, formează jurnalul vieții lui prodigioase, dezvăluindu-ne că în ciuda sănătății sale precare avea o puternică poftă de a trăi, un temperament trepidant, un neastâmpăr continuu pentru călătorii, dominate de nedomolită plăcere pentru lectură poeziei și pentru artă în genere." Încât la sfârșitul

lecturii scrisorilor se înțelege pentru ce Ion Pillat a trăit doar 54 de ani, arzând repede și total ca o lumânare."

Fiu al Mariei, născută Brătianu (1868-1940) și al lui Ion N. Pillat (1858-1952), deputat liberal și moșier, Ion Pillat a avut un frate, Nicolae și o soră, Pia. Copiii au avut parte de o educație deosebit de îngrijită, atât sub aspectul culturii, cât și al vieții în natură. Scrisoarea cu care se deschide volumul, din 1898, este a unui copil la începutul școlarizării. Sabina Cantacuzino, păstrătoarea corespondenței familiei, o clasase în colecția ei. Într-o altă scrisoare din același an, copilul relatează mamei sale, în câteva rânduri și vizita la o țesătorie, "unde era foarte interesant". Tatălui său îi cere un aparat de fotografiat.

Ca și în alte epistole, copilul apare ca un extravertit, apreciind gustul cișelor și al fragilor, vânând vrăbii și pițigoii. El primea de la membrii familiei cărți poștale ilustrate, un mod de a deschide ochii copilului asupra diversității lumii, făcea baie în Argeș, se prezenta la primele examene, lărgindu-și cunoștințele. Spectacolul vieții îl atrage: "Am fost să vedem cursele de bateluri, pe care le-am zărit de pe vaporul Elisabeta, precum și cursele de înot și de diferite alte jocuri, prinderea unor rațe de mare, lupta între doi marinari costumați în Maltezi și prinderea unui purcel legat de coadă de vârful unei buturugi rotunde și dată cu săpun." (...) După prânz am văzut focurile de artificii, bărci luminate cu lămpioane și venirea lui Ovid la Tomis." La Peleş, copilul, cu vorbele sale, dă nas în nas cu regele în drum spre biserică și acesta îi îngăduie vizitarea palatului. Aici se încântă de exponatele salii de arme, admiră sala maurescă.

Intrat în adolescență, poartă o corespondență susținută în sânul familiei, primind mai departe c.p. ilustrate: "Tanti Bi mi-a trimis ieri 5 cărți poștale, iar astăzi patru. Cele dintâi reprezintă tablouri de Dürer și celelalte de Rubens." Cunoaște de pe acum limbile germană și franceză, va lua mai târziu lecții de engleză, citind cu profesoara sa din Conan Doyle. În vacanțe, străbate sistematic întreaga țară, în ceea ce are acestea pitoresc, întocmai ca într-un program.

IN TOIUL adolescenței începe portretizarea cunoscuților: "Am călătorit de la Bacău la Piatra cu domnul Cantemir. Mă așteptam să vad un adevărat Tom Mix; aș!(!) Avea niște ghetă americane cu niște tălpi de patru degete și o pălărie de planteur pe care și-o vârase până-n urechi. Nenea Otolă (Constantin I.C. Dinu Brătianu, n.n.) și domnul Porumbu și-au batut joc «du jeune fiancé»". În diverse companii, adolescentul străbate neobosit munții Bucegi, ai Făgărașului, Ciucașul, masivul Retezatului, munții Parângului și apoi Ceahlăul, coborând Bistrița pe plută.

Vine rândul studiilor liceale în străinătate: "Animația Parisului la început m-a zăpăcit, însă încep a mă obișnui și a trece fără frică strada. Ghici ce mi-a plăcut mai mult din Paris: Mi-e rușine să-ți spun, sunt automobilele. Trec și pe stradă, unele mai frumoase decât celelalte." Scrisoarea este din decembrie 1905. "Feu et flamme" pentru chimie, se va îndrepta, totuși către studiile umanistice, bine instalat în capitala Franței și urmărind cu asiduitate spectacolele teatrale, nu fără o undă de nostalgie: "Regretăm zăpada din țară, aici e mereu ceață, umed și soarele nu se zărește, e dezagreabil." Scrisori în care figurează și prima poezie din corespondență, *În catedrală*, cu impresii de la Notre Dame de Chartres. Așa cum copilul drumețise de-a lungul și de-a latul țării, la fel, în Franța călătorește.

Se integrează precoce în atmosfera culturală franceză: "Lelița ne-a dus la opera,

unde am văzut *La Walkirie* cu Litvine, piesa ne-a plăcut foarte mult. Luni mergem la matineu la Odéon să vedem *L'Arlesienne* și marți la *Française* pentru *Le gendre du Monsieur Poirier* și *Electra*, pe care lelița (mătușa lui cea mai îndrăgită!, n.n.) n-o cunoaște." Studiilor în litere le adaugă pe cele de drept, făcând față cu eroism unui concurs universitar pe două fronturi.

În țară, își efectuează serviciul militar, devine brigadier: "M-am făcut sportman în toată puterea cuvântului, călăresc acum bine. Ieri am călărit șapte ceasuri, trei dimineața, cu bateria până la Chitila, patru după masa cu prințul Carol și Prințesa." Adresează poezii Florichii Rosetti, cu care poartă o lungă corespondență mascată sentimentală, în țară și din străinătate: "Și ești poate singura de tot pentru care păstrez și voi păstra și mai târziu un sentiment... să zicem mai adânc" - în epocă aceasta echivala cu o declarație.

În 1912 își ia licența, în paralel cu studiile de drept, care-i dau bătaie de cap, mai pregătește și o lucrare de specialitate: *Canalul de Panama și importanța lui economică*. Cunoștințe ce-i vor fi de folos la Conferința de pace din 1918, când va face parte din delegația română. Însă din ce în ce mai mult domină în viața lui poezia. Volumul de versuri *Amăgiri* va apărea în 1914.

REPATRIAT, la începutul primului război mondial, Ion Pillat este repartizat ofițer de legătură pe lângă armata franceză. Se căsătorește la 6 septembrie 1915 cu Maria Procopie Dumitrescu (1892-1975). Pacea provizorie încheiată cu Germania imperioasă îi prilejuiește amare constatări, pe seama colaborațiștilor, români get-beget, "vechi sau noi germanofili - nu știu - dar foarte vechi licehele cu siguranță." Și: "Mă mângâi, spunându-mi că aceasta nu e România adevărată, e o pătură suprapusă care din timpul Fanarioșilor nu și-a schimbat năravul, deși pielea și-a schimbat-o foarte des."

Un timp se gândește la o carieră universitară ("Văd destul de des pe Densusianu, am intenția să-mi trec de va fi posibil doctoratul la Paris și pe urmă să *briguez* o docență și mai târziu o catedră la Universitate"), care i-ar fi corespuns firii, căci: "Politica după câte am văzut și văd în jurul meu - nu-mi mai surâde de loc. Cred că s-a făcut și că se face mult prea multă la noi. Eu o înțeleg cu totul altfel." Cu toate acestea, după marea unire din 1918, va intra în arena publică și va fi în mai multe rânduri deputat al partidului liberal. De o carieră universitară nu va avea parte, aceasta rămânând în proiect: "Brediceanu a scris lui Maniu din partea lui Vaida să-mi aprobe înțelegerea unui curs liber la Cluj pentru iarna viitoare asupra literaturii franceze contemporane și influenței sale în Europa", însă va deveni curând una din figurile marcante ale literaturii noastre.

Nu mai puțin activitatea politică îi crează obligații ("Cele trei ședințe zilnice ale Camerei mă omoară: 9-12, 3-7, 9-12 noaptea") iar omul de lume mai acceptă și canoanele mondenității, păstrând pentru sine deliciile călătoriilor în străinătate, mai cu seamă sub cerul Mediteranei, facilități și de situația sa de diplomat pe lângă Societatea Națiunilor și în strâns contact cu Nicolae Titulescu. Relațiile sale culturale în Occident desfid orice comparație cu vreun alt scriitor român. "Am văzut pe Elena Vacarescu, Léger, Paul Bastide (cu care prânzesc deseară), Lucien Fabre (cu care dejunez azi), Jules Rais (cu care am dejunat ieri). Voi mai vedea probabil pe René Benjamin, Benjamin Crémieux, poate pe Henri Massis și Paul Valéry. Luni dejunez cu Frederic Lefèvre, directorul des *Nouvelles Littéraires*" - 8 februarie 1936.

ION PILLAT

SCRISORI

(1898-1944)
Este îngrijită de Cornelia Pillat

Este momentul de aur al Societății Națiunilor, unde obține răsunătoare succese cu referate despre opium și mai ales cu propunerea făcută Comisiei internaționale de cooperare internațională, privind înființarea unui program de traduceri într-o limbă de mare circulație a literaturii țărilor mici. Prăbușirea întregului eșichier european ce are loc tot atunci modifică întregul echilibru politic instaurat prin pacea de la Versailles, în țară certifică dictatura regală. Omul înțelege că un întreg ev ia sfârșit, că au început vremuri de restriște - este ceasul când se vede părăsit de prieteni ocazionali și când notează: "La Miorcani este singurul loc unde mai pot trăi cu impresia, atât de plăcută pentru firea mea, că vremea a rămas cu o sută de ani în urmă."

Se va mulțumi cu satisfacțiile familiale, bacalaureatul fiului său Dinu, succesele universitare ale acestuia, apariția primului roman al său, căruia îi face, într-o lungă scrisoare o adevărată și desfășurată analiză critică, felicitându-l pe romancier. La 25 iunie îi scrie: "Sunt foarte mândru de tine și în zilele atât de triste pentru patrimoniul spiritual și moral al omenirii prin care trecem, ca să mai pot nădăjdui în ziua de mâine - nu e indiferent care va fi aluatul sufletesc al tinerilor români de azi în lupta de existență materială și morală ce-i așteaptă mâine și de care depinde în definitiv soarta neamului nostru."

IAR DACĂ vremurile se întunecă, ele se și precipită. Prin 1943, se plânge Sabine Cantacuzino care-i solicitase o conferință: "Am încercat de mai multe ori să mă pun la lucru - dar sunt încă prea obosit și prea abrutizat de boala mea și tot ce am făcut a fost doar o vană opintire intelectuală." Corespondența se încheie cu mai puțin de o lună înainte de actul de la 23 august. În esență, ea trasează toate liniile vieții unui patrician, ghid sigur și generos pentru oricare biograf viitor, care nu va avea decât sarcina de a opune informația nemijlocită din scrisori acelor corecturi ce-i vor aparține. În opinia noastră, el nu va avea de tratat o fire scindată, un eu abscons ce ar trebui cercetat altundec decât în propriul dicteu. Latura nedivulată din viață, aceea care nu aparține corespondenței, contrapunerea cu vâlul Mayei, ar întregi, poate un portret somatic, însă cu acele trăsături pe care eternitatea le șterge.

Cornelia Pillat care a avut uriașă răbdare și pregătirea de a desluși, în note, personajele fiecărei epistole - o lume, întreaga aproape buna societate a două epoci și largul cerc al intelectualității tot de atunci - și de a așeza fiecare scrisoare în rama ei de lumină, cu un aparat critic ireproșabil, s-a pronunțat încă din primele pagini ale volumului asupra temperamentului solar al poetului, ardent până la a fi sortit să se consume integral și repede. Clasicitatea inspirației poetice a lui Ion Pillat ar reprezenta în acest caz și triumful spiritului asupra imediatei percepții, al unei aspre discipline, din copilărie însușită, de care a profitat în prim rând arta.

Barbu Cioculescu

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

PENTRU cititorul obișnuit, adică nu neapărat avizat, dar cu gustul și *plaisirul* lecturii, Umberto Eco este romancierul italian cu care a făcut cunoștință prin anii '80, o dată cu traducerea *best-seller*-ului *Il nome della rosa* - *Numele trandafirului*. Și cam atât. Mulți l-au citit pentru că așa cerea valul modei. Desigur, cartea nu se găsea în librării, dar circula, pe traseul obișnuit, din mână-n mână. Fascinația asupra romanului era și ea contaminantă, din diferite motive și în grade variate, în funcție de nivelul de receptare atins. Faptul că la patru ani după apariția romanului (1980) el se traducea și în limba română, era o izbândă intelectuală. După 1990, cel de-al doilea roman, *Pendulul lui Foucault*, se găsea și el în librării (unde mai poate fi zărit și astăzi, la ceva vreme după editare!). Umberto Eco nu este doar romancier și poate nici în primul rând asta. Semiolog de marcă, cu cărți și studii fundamentale, Eco transportă lumea semnelor din prea aridul spațiu al teoriei spre acela mai larg savuros al practicii, verificându-și în roman propriul mecanism științific. Coordonatele culturale semiotice, riguroase și tehnice, există în roman, dar într-un plan secund. Savoarea lecturii este obținută prin strategii narative care se topeșc în misterele palpitate ale unui Ev Mediu recuperat printr-un bombardament de informații. Captația cititorului este obținută, în primă instanță, prin firul polițienesc. Cine nu se teme însă de ghimpia trandafirului, se poate apropia de seducătoarele-i petale, îmbogățind receptarea cu noi și noi dimensiuni estetice, sociale, religioase, politice, culturale, metafizice. Drumul prin labirintul semnelor este plin de tentații, de obstacole, de ramificații stufoase. Fiecare este liber să aleagă calea de a nu se rătăci, de a nu rămâne prizonierul scriiturii, decât în planul ulterior al reflecției.

În mod surprinzător pentru mine, *Numele trandafirului* a fost dramatizat și pus în scenă de regizorul Grigore Gontă la Teatrul Național din București, acum câțiva ani. Au avut loc câteva reprezentații, spectacolul fiind pus în

paranteză pînă la obținerea drepturilor de autor. Citiți oare se așteptau ca acest lucru să devină posibil? Poate doar cei direct implicați în travaliul artistic fără finalizare, fără contactul cu publicul. Gontă a primit acordul lui Eco, care, după un film, are parte și de un spectacol, intrat în legalitate acum, în stagiunea '98-'99 a Naționalului bucureștean. Regizorul a purtat probabil cu sine mult timp atmosfera acestui roman, i-a cutreierat traseele labirintice și i-a gustat savoarea culturală. Lectura lui a fost dirijată de mintea și palpațiile omului de teatru care, citind, vedea abatia și colcăiaia ei pe scenă. Orice spectacol după acest roman complex este reducționist, volens-nolens, iar șansa atracției lui, a viabilității este țesătura detectivistă. Ea nu a putut fi, evident, epurată de erudiția dialogului, de conținutul filosofic și de o filosofie a limbajului care are alte ritmuri și degajă altfel de tensiuni decât cele dorite aici, teatrale. Este prea puțin și pentru cei care se mulțumesc cu spectacolul și cred că acesta este Eco - unui încadrându-l chiar în seria autorilor de romane polițiste (bizar, nu?) - dar și pentru cei care au citit sau sînt incitați să o facă de acum încolo și descopere un spectacol fascinant și savuros al romanului propriu-zis. Demersul regizoral este eliberator pentru creatorul său, eliberator de obsesii, de imagini, de mistere generate de o minte luminată, de condeiul unui romancier vegheat continuu de forța cercetătorului de seîne. Dar în ansamblu, respirația spectacolului, ca miza artistică, rămîne undeva la mijloc de drum. M-am gîndit la un moment dat dacă eliberarea regizorului, despre care vorbeam mai sus, nu a fost însoțită și de un alt pretext: acela de a-i dați lui Radu Beligan un personaj extrem de interesant, de întinsură. Și anume, părintele Guglielmo. Ironia acidă, riguroasă, ținută intelectuală, curiozitatea neobosită, stilul acestui franciscan învățat, enciclopedic, toate i se potrivesc ca mînușă lui Radu Beligan.

Nu numai că se renunța, rînd pe rînd, la dimensiuni importante ale romanului, și altfel

nu cred că se putea, dar se mută și accente, se infundă voci, dispar stări, sînt îmbrățișate soluții de multe ori la prima mîna (de ex.: groaza drumului prin scriptorium și, mai departe, spre biblioteca este stimulată de plimbarea unor dulapuri cu oase fosforescente prin întunericul scenei). Se renunță la cadru - o schemă practică de romancier - povestea manuscrisului pierdut, găsit etc. Naratorul este novicele benedictin Adso din Melk, acum batrin (în momentul narării), martor și protagonist al grozăviilor abatiei, unde poposește cu maestrul său Guglielmo. În roman, Adso este o figură inteligentă, care parcurge și un traseu inițiativ, care analizează și reflectează lumea călugărilor, secondindu-l pe învățatul franciscan în despicierea firului în patru. Guglielmo este o călăuză spirituală, iar cele șapte zile petrecute în abatie pentru a descoperi un șir de criminali sau criminalul sînt un interval al experiențelor majore, profund modificatoare. În spectacol, Adso, interpretat de Mihai Calin, nu are nici pe departe consistența figurii din roman. El este redus aproape exclusiv la un însoțitor banal, fără nici un fel de strălucire, cu care nu se întîmplă nimic pe scenă, nici o evoluție, nici o succesiune de stări. Totul este jucat alb, cap-coadă. Mi se pare o diminuare nu doar excesivă a figurii lui Adso, dar și nedreaptă. O transformare a sa ar fi putut antrena în fond și o succesiune de stări ale spectatorului, stînjindu-i rolul doar de detectiv. Cred că și creierul diabolic al abatiei, Jorge de Burgos, apariție episodică dar marcantă, este înfășurat într-o apă. El păzește intrarea în bibliotecă, un spațiu interzis și cu atât mai misterios, și accesul la adevăr, la cunoaștere. Ura lui împotriva celei de-a doua cărți din *Poetica* lui Aristotel, cea despre comedie și ris, este o ură împotriva filosofiei, venin care este presarat în roman și mai puțin detectabil în spectacol. Un moment culminant - întîlnirea și confruntarea dură dintre Guglielmo și Jorge din biblioteca.

Radu Beligan în *Numele trandafirului*. Regia: Grigore Gontă. Teatrul Național din București.

înaintea incendiului pustietor - nu are tensiune, nu are forță, nu are nimic devastator. Regizorul Ion Cojar în ipostaza de actor poate fi o găseliță pentru oamenii de teatru și un exercițiu scenic asumat la vedere de *metteur-ul en scene*. Orbul și diabolicul Jorge este un revoltat în spectacol, dar nu unul malefic, mefistofelic. Mulți dintre actori se achită de roluri - Gheorghe Dinică, Mircea Albulescu, Valentin Uritescu, Constantin Dinulescu, Costel Constantin, Matei Gheorghiu, Eugen Cristea -, ceilalți se mulțumesc a nu contura profiluri, ci doar atmosfera.

Spațiul, conceput de Mihai Mădescu, era complicat de realizat tocmai din pricina multitudinii de locuri străbătute. Cadrul mare este o imensă catedrală, practic cit toată scena și cit toată Sala mare a Naționalului. Lipsește alternarea planurilor, drumul labirintic, misterul locurilor. Nu s-a găsit un spațiu pentru întîlnirea finală din biblioteca mult invocată și imaginată. Momentul incendiului este unul spectaculos, și din punct de vedere scenografic. Luana Drăgoescu a adoptat, firește, cu atmosfera cărții, un ton simplu și sobru al costumelor călugărești de diferite ordine. Muzica lui Anton Șuteu amplifică fiorul dramatic, religios.

În spectacolul lui Grigore Gontă *Numele trandafirului* după Umberto Eco, delicia celui *spectator în fabula* sînt cu mult diminuate față de cele ale presupusului *lector în fabula*. Și oricum, impresiile sînt dominate de figura centrală a lui Radu Beligan. Aventura este mult prea epică, narativă și prea puțin dramatică, teatrală.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

LA SFÎRȘITUL lunii octombrie a anului trecut, mai exact pe 26 octombrie, dl Hunor Kelemen, Secretar de stat la Ministerul Culturii, primea prin fax o adresă din partea d-lui dr. Traian-Radu Negrei, Consilier de Stat pentru Culte, Învașămînt și Cultură la Președinția României, prin care era anunțat că, "sub patronajul domnului Emil Constantinescu, Președintele României (...) se preconizează organizarea la București a unei expoziții personale Alexandra Nechita". Dl Kelemen era rugat să sprijine acest proiect "prin a asigura spațiul expozițional într-una din instituțiile subordonate Ministerului Culturii" și primea, totodată, informația "că domnul Aristide Buhoiu este autorizat de a o reprezenta pe Alexandra Nechita". La prima vedere nu este nimic ieșit din comun. Două instituții ale statului român, care, într-un fel sau altul, sînt direct legate de spațiul culturii, discută tocmai despre obiectul lor de activitate. Ba, mai mult decât atât, în evenimentul pe care corespondența îl invocă este implicat, ca protector și ca autoritate morală, însuși Președintele României. Problema care se naște, însă, în spatele acestei aparente de normalitate, nu mai este chiar atât de obișnuită și ea repune în discuție un fenomen mai general, și anume natura evenimentelor pe care cele mai înalte instituții ale statului trebuie să le aibă în vedere și să le sprijine. Festivalul Enescu a fost, de pildă, un asemenea eveniment. Atît Ministerul Culturii cît și Președinția s-au implicat direct, administrativ și ca autoritate morală, în conceperea și în desfășurarea acestuia. Pentru că Festivalul a fost, fără nici o îndoială, unul din rarele momente în care Bucureștiul și România însăși au trăit mai mult decât un act remarcabil de cultură; au reprezentat un spațiu de comunicare (și de comuniune) intelectuală și artistică, o formă de firească deschidere spre o lume pe care o visăm obsesiv și o rivnim fără încetare: liberă, autentică, generoasă. Dar Președinția nu a participat,

de pildă, nici ca "prezență oficială" și nici ca "înalt patronaj" la, să zicem, retrospectiva Marin Gherasim, la Salonul Municipal sau la Tîrgul de Arte Vizuale, evenimentele culturale mari ale anului care a trecut, și este foarte bine că s-a întîmplat așa. Implicarea Președinției ca instituție sau a Președintelui ca persoană nu poate fi banalizată prin repetiție și, cu atât mai mult, nu poate fi compromisă prin asocieri suspecte sau, în unele cazuri, de-a dreptul derizorii. Și, cu aceasta observație, atingem chiar fondul problemei pe care o pune în discuție corespondența Președinției cu Ministerul Culturii. Cine este Alexandra Nechita, despre ce expoziție este vorba și ce caută Președintele în instituțiile statului în această euație? În primă instanță, răspunsurile sînt simple: Alexandra Nechita este acum o fetiță în pragul adolescenței, o româno-americană inteligentă și seducătoare, socotită un talent plastic ieșit din comun (de acolo i se și trage supranumele ridicol de "micuța Picasso"), victimă a două categorii de interese. În ceea ce privește partea americană, adică familia și staff-ul Alexandrei, interesele sînt de ordin financiar și mediatic. În ceea ce privește partea română, adică sferile puterii politice și culturale, interesele sînt de ordin simbolic și propagandistic, izvorite din orgolii suprainflamate și din incompetență.

Profitînd de o anumită dezinvoltură a copilului în fața unor pinze mari și de prospețimea comună *tuturor copiilor* în manipularea culorii, cele două părți au decretat scurt, de comun acord, că omenirea acestui amurg de secol tocmai asistă în direct la zămislirea și la construcția unui geniu. Numele lui, Alexandra Nechita. Țara de origine, România. Țara de rezidență, Statele Unite. Și pe acest fundal, în care frisonul patriotic se îngîna cu marea specie, a început caruselul: pubera Alexandra a fost plimbă, ca un exponat dintr-un manej angelic, pe la marile curți europene, ambasadorii României de acum câțiva ani au primit-o cu temenele adînci pe aeropor-

turile vechiului continent și chiar ambasadorul nostru la UNESCO, rafinatul Dan Haulică, a animat și a caționat discret acest turism propagandistico-financiaro-artistic. Dacă marele festival Cîntarea României a eșuat lamentabil, dar nu fără consecințe, în spațiul său de origine, ideea unei Cîntări a României organizate în America (evident, cu manageria americană), poate fi un hibrid mental incitant, o practică economică plină de promisiuni și chiar o revanșă subtilă în fața cerbiei artei profesioniste. Și așa, din rațiuni economice, pe de o parte, și din misticism național-comunist, pe de alta, juna Alexandra, alias "micuța Picasso" a ajuns în România obiectul unei mari venerații în mediul activiștilor de partid mai vechi sau mai noi. De la fostul președinte Iliescu și pînă la Vartan Arachelian, de la Adrian Năstase și pînă la Preafericitul Teoctist, prezența Alexandrei a devenit, după caz, dovada peremptorie a geniului național, unda proaspătă pornită la vale (adică la deal) din bătrînul și nesecatul iezel al creativității românești și dovada pipăibila a misterului epifanic sau, cu alte cuvinte, mărturie nezdruincată a unei alte taine a intrupării. În timp ce școala era cu totul neglijată, manualele încă saturate de marxism și de naționalism vulgar și copiii normali abandonati succesivelor bugete de austeritate, autoritățile erau în căutare de genii, de ființe exemplare, de creiere premature hipertrofiate gata să ne răzbuie în ochii lumii întregi ineficiența și anonimatul. Și Alexandra Nechita, copil adorabil, inteligent și dinamic, s-a dovedit tocmai bună pentru a fi inventariată ca un cap de serie în acest proces al nașterilor miraculoase.

Dar toate acestea s-au întîmplat în celălalt regim, au făcut parte dintr-un alt orizont moral și s-au sprijinit, la urma urmelor, pe alți oameni. Aparent, lucrurile așa stau. Numai că dincolo de aceste aparente ele sînt mult mai triste. Președintele Emil Constantinescu a preluat, o dată cu investitura, și o parte din inven-

tarul predecesorilor săi. Pe Sabin Balașa l-a preluat, de pildă, de la curtea lui Ceaușescu și l-a reciclat punîndu-l în legătură directă cu Casa Albă. O lucrare a acestuia, care nu are nimic de-a face cu arta, în general, și cu o anumită viziune a locului, în particular, i-a fost oferită drept cadou, de pe meleaguri românești, lui Bill Clinton. Pe Radu Varia, cu a sa Coloană pe care i-o atribuie acum lui Brîncuși, l-a moștenit de la Iliescu, iar Alexandra Nechita i-a fost lasată în grija de același. Și în timp ce artiștii plastici din România, care traversează poate mai greu decît multe alte categorii socio-profesionale, dacă putem spune așa, acest interminabil deșert al tranziției, nici nu există pentru zonele eterate ale puterii. Președintele, prin consilierul său dr. Traian-Radu Negrei, a cărui calificare profesională și morală în spațiul artelor plastice mi-e imposibil să o determin, îi oferă protecția și înaltul său patronaj unei jenante ficțiuni naționalist-propagandistice. Iar dacă mai punem la socoteală și faptul că interesele miracolului euro-atlantic sînt reprezentate în România de dl Aristide Buhoiu, un alt celebru *istoric de artă*, căruia doar Vartan Arachelian îi mai poate face față, avem cam tot ce ne trebuie pentru a determina anvergura culturală a evenimentului pe care Președintele îl girează cu numele și cu autoritatea sa. Mare noroc că în această țară de genii grăbite și de biberoane pline ochi cu revelații, mai avem și cite un anonim ca Vasile Gorduz, Horia Bernea, Neculai Păduraru, Florin Mitroi, Teodor Moraru și ca mulți alții care, în absența oricărui patronaje, fac artă pur și simplu. Ba îi mai învață și pe unii tineri de vîrstă școlară, evident pe cei neatinși de *sindromul genialității precoce*, acest banal mesteșug pe care Alexandra Nechita îl ignoră cu totul pentru simplul motiv că banii și narcisismul mediatico-propagandistic sînt de competența unui alt fel de pedagogie.

Servicii de orice fel

ÎN CIUDA faptului că este vorba de un film polițist alert, cu urmări spectaculoase printr-un superb decor natural franțuzesc (mai rar întâlnit în producțiile americane), în ciuda faptului că Robert De Niro nu este singura vedetă (ba chiar dă impresia că vrea să se ascundă în spatele unui fals naiv Jean Reno sau la brațul unei austere Natascha McElhone!), atenția tot el o polarizează. Personajul său este cel ce strecoară cele câteva replici menite să justifice titlul și respectiv explicația noțiunii de *ronin* - familiară cinefililor datorită suitei de ecranizări din perioada 1932-1962 (în 1942 Mizoguchi atacă și el subiectul) inspirate de cele peste 500 de opere literare care reiau cazul real de la 1701 al celor 47 de ronini - samurai rămași fără stăpîn, acoperiți de rușine și obligați să străbată țara în lung și lat, încercînd să lucreze ca asasini plătiți și ajungînd să se omoare prin sinucidere ritualică (seppuku/harakiri). Astfel termenul de *ronin* a devenit sinonim cu abnegație și loialitatea absolută, dar și cu existența în derivă.

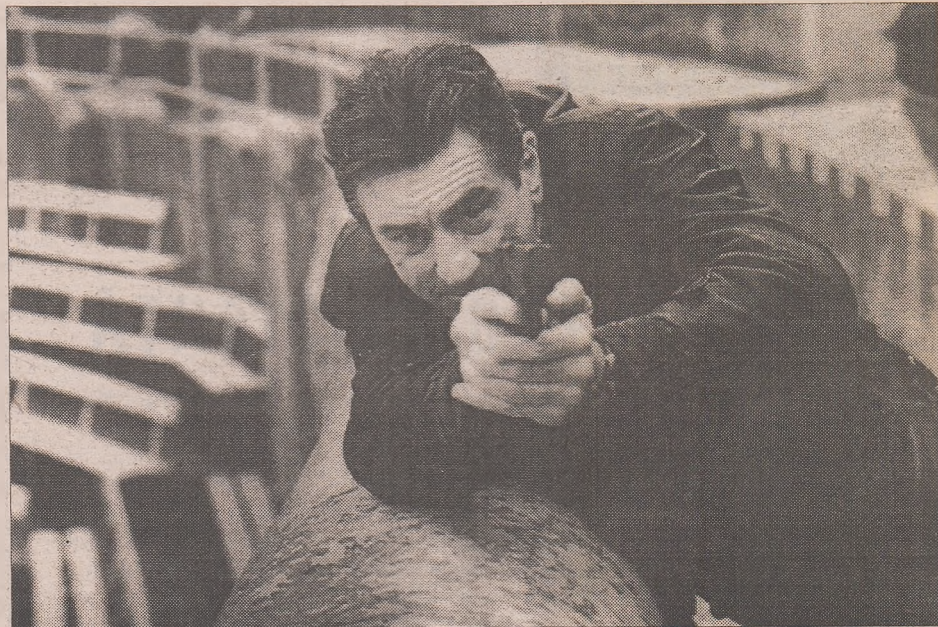
Miza reactualizării temei - parțiala defaectare a serviciilor secrete - era

Ronin * Producție: SUA 1998 * Regia: John Frankenheimer * Scenariul: J.D. Zeik, Richard Weisz * Imaginea: Robert Fraisse * Muzica: Elia Cmiral * Producția: United Artists Pictures; FGM Entertainment * Cu: Robert De Niro, Jean Reno, Natascha McElhone, Stellan Skarsgård, Jonathan Pryce, Sean Bean, Michael Lonsdale * Distribuție: Ro Image 2000.

tentantă și nu degeaba și-au disputat înțietatea pe generic J.D. Zeik și renumitul David Mamet, "ascuns" sub pseudonimul Richard Weisz. Maestrul care a fost cîndva John Frankenheimer a preluat ideea în substanța ei sarcastică, inducînd-o subtil unei pelicule aparent banală, ce pare a folosi o rețetă comună, excesiv aseasonată într-un mod ambiguu, pînă și cu o stea a baletului pe gheață rus interpretată de (sic) Katharina Witt.

Subiectul în rezumat: o tînără pe cît de misterioasă pe atît de agilă recrutează masculi duri de diferite facturi pentru o afacere dubioasă ce are ca prim scop capturarea unei serviete de aluminiu, al cărei conținut rămîne necunoscut, în ciuda faptului că este aprig disputată și negociată, pierdută și recuperată, substituită etc. De Niro este Sam, singuratecul agent CIA trecut pe linie moartă, care indică - prin amănuntele biografiei de expert marginalizat a eroului său - limitele degradării sociale. "Degenerarea globală" în diferite țări de pe mapamond i-a atins pînă și pe spioni, acești supermeni ajungînd să presteze pentru "oricine" servicii de orice fel!

Ca de obicei, histrionul Robert De Niro nu se dezmințe și păstrează fața de personajul jucat cu o totală dăruire și o discretă detașare, sesizabilă în nelipsita ironie din scrierile privirii, din modularea vocii. Datorită lui, actorului, treptat, istoria acestui *ronin* al sfîrșitului de mileniu - samurai decăzut din drepturi și obligații - pare a-l viza chiar pe el însuși, superstarul american pîndit de pericicolul de a se "vinde" pentru subiecte

Ronin De Niro

tot mai derizorii (următorul film în regia lui Joel Schumacher îi rezervă un rol similar de agent de securitate ce se reciclează luînd lecții de muzică). Dar speculația poate fi extinsă căci anagrama numelui său poate îngloba și o posibilă parafrază la situația artistului nevoit să se supună aceluiași slogan al servituzii: "Accepiți și nu întrebi!"

În aceste condiții, stilul rămîne singura cale de salvare a demnității artistice. Iar stilul ironicului *ronin* De Niro este, în ciuda proteicului său cameleonism, același. Inconfundabil. De aceea fiecare rid de pe figura actorului aflat în al 33-lea an al carierei sale evocă tot atîtea creații memorabile, dintr-o filmografie ce-ar putea închipui - rămîind în același teritoriu nipon - un flash asemeni unui *haiku*: figurant (*Trois Chambres à Manhattan*, 1965), protagonist (*Mean Streets*, 1973), oscarizat pentru rol secundar (Vito Corleone în *Godfather II*, 1974) sau principal (Jake La Motta în *Raging Bull*, 1980), veteran dezaxat (*Taxi Driver*, 1976), saxo-

fonist egolatu (*New York, New York*, 1977), imigrant temerar (*Deer Hunter*, 1978), proprietar de pămînturi (*1900*, 1976) sau producător de cinema (*The Last Tycoon*, 1976), gangster sentimental (*Once Upon A Time in America*, 1984) ori legendar (*The Untouchables*, 1987), îndrăgostit ilicit (*Falling in Love*, 1984) sau răzbunător sadic (*Cape Fear*, 1991), elegant mefistofel (*Angel Heart*, 1987) ori monstru irecognoscibil (*Mary Shelley's Frankenstein*, 1994), regizor hărțuit politic (*Guilty by Suspicion*, 1990) sau jucător urmărit de ghinion (*Casino*, 1995).

La eliptica melodie în 17 "silabe" a acestei tradiționale poezii japoneze mai pot fi adăugate încă tot pe atîtea titluri, plus, în regie proprie, *A Bronx Tale* (1993) în care Robert De Niro își decantează calitățile de cineast complex. Cineast fidel deopotrivă concreteței vieții și atitudinii reflexive asupra naturii umane.

Irina Coroiu

Itinerar liric

REVENIREA la Budapesta constituie pentru orice iubitor de artă un prilej de a asista la spectacolele Operei Maghiare pentru a-și oferi reale clipe de satisfacție muzicală și artistică.

Ceea ce ne impresionează în mod deosebit în acest teatru este rigoarea și corectitudinea privind organizarea spectacolelor, acestea desfășurîndu-se după un program bine stabilit încă de la începutul stagiunii: se știe cu mult timp înainte ce se cîntă, cu ce interpreți anume și la ce dată. Un teatru care se respectă își programează din vreme titlurile, ceea ce la noi, din nefericire, nu se întîmplă din cauze mai mult sau mai puțin obiective.

Am asistat la cîteva spectacole deosebite, cu distribuții omogene, în cea mai mare parte și în regii foarte inspirate.

Opera din Budapesta beneficiază de montări somptuoase, pregătite cu minuțiozitate, cu o risipă de costume și decoruri demne de un teatru liric de talie europeană.

O producție a acestei stagiuni, deci un spectacol recent, a fost *Un ballo in maschera* de Verdi în regia lui Kerenyi Miklós Gabor, un spectacol în linii mari clasic, interesant prin mișcarea scenică, participînd intens la acțiune. Am avut însă neșansa de a-l revedea pe tenorul Tamas Daroczi, plecat de la Cluj, într-o formă vocală foarte slabă. Ne întrebăm chiar, cum un asemenea teatru ce impune o anumită exigență muzicală îl poate angaja pe Daroczi într-un rol de

anvergura lui Riccardo. O Amelie sensibilă a fost Felber Gabriella, fără însă să nuanțeze prin pianissime partitura delicată a personajului. Un bariton corect, bine lucrat, fără un acut puternic a fost Káldi-Kiss Andras în Renato. Spectacolul în ansamblu a fost corect, dar fără strălucire.

Am văzut o *Boemă* de mare clasă, cu o echipă tînără, omogenă care a punctat drama cu rafinament și sensibilitate. În regia colorată a lui Boschan Daisy, avînd o scenografie cu totul specială, sugerînd scene aproape filmice (decorul actului II și în special cel din actul al III-lea cu o deschidere spațială sugestivă) au evoluat în rolurile principale doi tineri interpreți de o mare sensibilitate și căldură a interpretării, Berkes Janos și Franko Tünde. A fost un spectacol plin de poezie, culoare cu o atmosferă veristă emoționantă.

Momentul de vîrf al unei săptămîni încărcate l-a constituit opera *Tannhäuser* de Wagner. După cum mai menționam într-o cronică precedentă, opera budapestană demonstrează un mare respect pentru creația wagneriană, introducînd în repertoriul ei titlurile cele mai importante.

Tannhäuser rămîne un spectacol grandios prin desfășurările corale impresionante (corul invitaților din actul al II-lea), dar mai ales prin interpretării principale care puteau figura fără probleme pe afișul de la Bayreuth. *Tannhäuser* a fost un mare tenor wagnerian Molnár András, cu acute bine timbrate și sigure, cu o interpretare nuanțată, impresionînd

prin punctarea momentelor dramatice din actul al III-lea. Csavlek Etelka în Elisabeth a fost o interpretă de mare rafinament, mai ales în rugăciunea din actul al III-lea, dar și prin găsirea acelor nuanțe de interpretare care să sugereze dematerializarea eroinei înaintea morții, trecerea ei în neființă printr-o mișcare a brațelor de o mare sugestivitate. De fapt, acesta a fost momentul culminant al întregii lucrări. Wolfram a fost Kovacs Pál un interpret subtil, fără să aibă o voce nobilă, așa cum cerea rolul, beneficiînd, în schimb, de o înțelegere muzicală înțeleaptă care a decodat corect mesajul regizoral. Szilfai Marta a fost o Venus senzuală și interesantă prin felul cum și-a dozat efectele dramatice, în momentele cheie ale duetului cu Tannhäuser. Scenografic, spectacolul a fost simplu, fără să aibă, după opinia noastră, anvergura unei asemenea partituri. Ne amintim cu emoție și nostalgie de montarea din 1970 de la București în regia regretatului Jean Rânzescu, o reprezentare de neuitat prin jocul nuanțelor de lumini, într-un decor foarte sugestiv.

Muzical, *Tannhäuser* budapestan a fost excelent, cîntat cu o mare acuratețe și respect pentru partitura wagneriană.

Mai puțin ne-a impresionat *Flautul fermecat* la sala Erkel, într-o înscenare care nu avea nimic din frumusețea basmului și fantezia operei mozartiene. Interpretii au fost într-o echipă ce a dovedit o corectitudine de-a dreptul obositoare, fără strălucire și nuanțe specifice stilului mozartian.

În schimb, *La clemenza di Tito*, o operă de tinerete a lui Mozart prezentată la Opera Veche a fost un spectacol de mare rafinament muzical, cu voci mozartiene, bine armonizate, excelînd atît în ariile importante, cît și în duete. Au impresionat cunoscuta soprană Kincses Veronika, mai ales în marea sa arie din actul al II-lea, interpretată cu o forță dramatică remarcabilă, cele două mezosoprane în travesti Ulbrich Andrea și Somogyi Eszter, cu voci ample, de mare muzicalitate, respectînd cu o noblețe unică stilul partiturii mozartiene, tenorul Mukk József, statuar și impunător în Titus, dovedind o înțelegere a rolului, dar și o delicatețe specială.

La pupitru s-a aflat o dirijoare, Csanyi Valeria, care s-a impus prin respectarea tuturor nuanțelor, dar mai ales a stilului mozartian.

Am rămas impresionat de valoarea orchestrei, avînd instrumentiști foarte serioși, preocupați să marcheze cele mai subtile note ale partiturii, dar mai ales să asigure acuratețea sunetului.

Am plecat din Budapesta cu sufletul încărcat de satisfacții artistice și cu acel respect pentru un teatru liric care își motivează din plin statutul de Operă Națională, atît prin repertoriu, cît mai ales prin înscenările de mare spectaculozitate, cu soliști de prestigiu. Menționăm că majoritatea titlurilor se cîntă în limba originală, ceea ce conferă spectacolului o și mai mare frumusețe.

Mihai Alexandru Canciovici

PREPELEAC

de Constantin Toiu

LUPTA PENTRU EXISTENȚĂ

OMICĂ eroină prezentându-se cu umilință, ținând capul în jos. Undeva pe la poalele munților Apuseni, mai la sud:

- Știu să înșir tutun, să torc lână, să tes și să duc găștele la păscut, *fără să le pierd*. (*Fără să le pierd*, - multă inspirație). Auto-biografie mai sinceră n-am înfățișat.

HUSARUL. Bunicul dinspre tată al D. care la colectivizare și-a împușcat cu arma lui de vânătoare cu permis în regulă cele două iepe pe care le avea, pe Doina și pe Stela, și care nu a mai vrut să muncească. S-a așezat pe banca din fața casei, de unde sînt priviți trecătorii, și a început să privească lumea. E prima dată liber. Vede și el ulița numai din punctul său de vedere, ca un ins ce nu mai are ce face. Seamănă oarecum cu eroul lui J. London, băiatul care muncea de dimineață pînă seară pentru toată familia sa numeroasă, fiind singurul capabil să câștige și care într-o zi, fără să anunțe pe nimeni, pleacă, își ia lumea-n cap pur și simplu și pleacă unde vede cu ochii, devenind în fine liber doar cu grija lui. O decizie crudă, mai ales față de un tinăr generos și bun cum este el. - un act care îți aduce aminte de cealaltă povestire a lui London, *Lupta pentru existență*, *Struggle for Live* și care îi plăcea atîta lui Lenin. Todeauna mi-a plăcut la acest tiran, intelectual ca și Troțki, hiper-lucid și generos, faptul că dădea atîta importanță povestirii unui scriitor, Stalin nefiind în stare de apa ceva. Deși, în prima jumătate a vieții lui se interesa de literatură avînd multe relații, în afara celei clasice avută cu Maxim Gorki (pînă la un punct). Fiindcă veni vorba... E de reamintit întîmplarea cu Stalin telefonînd unei redacții, personal, formînd el numărul redacției respective și adresîndu-se direct redactorului care se nimerise să răspundă la apelul telefonic. Nu-mi aduc aminte exact cuvintele, spun doar deea, ... Adică Stalin, fără să se prezinte la telefon, îi spune redactorului cu oricina ca un simplu cititor că poezia putare publicată în ultimul număr al revistei nu i-a plăcut și a mai zis și de ce. Redactorul habar neavînd cu cine vorbește la aparat, se enervează, îi strigă *împitule! ia mai slăbește-mă!* Dacă nu ceva și mai rău, cu dracu la mijloc, *ciortii* și-i trîntește în nas lui Stalin telefonul... Hopaaaa!... Tatucu le la Kremlin, se interesează cine era... Ah! am uitat: după ce redactorul îi zice *împitule!* etc. și dă să închidă telefonul, în aceeași secundă în care redactorul se pregătea să trîntească furios în urcă, Stalin mai apucase să se recunoscînd rîtos la telefon: - *v-a vorbit Iosif Vissarionovici Stalin*. Să cazi jos, nu alta. Însă individul nefericit, care apucase să trîntească *viu și nevătămat*, telefonul, probabil că și-o fi închipuit că cel de la capătul telefonului care-i vorbea era vreun nebun, vreun maniac; auzi, să se dea la telefon drept Stalin în persoană!... Ei, uite că nu înuse... A doua zi, dacă nu în aceeași zi, sau numai după vreo oră, redactorul luat pe sus și trimis direct în Siberia,

unde o mai fi trăit, dacă o mai fi trăit... Chiar așa: să fii redactor de serviciu la *România literară*, - să fi fost, adică, - și la un moment dat să țîrîie telefonul, ridici receptorul, și o voce graseiată și bolnavicioasă, îți spune, aloo! poeziilii din acest număr e tomnai ce nu trebuia publicuulluuu cititorrr, finca nu are mmmessagggiu, iar aia din coadă seamănă, dom'le, cu aia, cum n-aiba de-i zice, ... îi zice așa... (stă și se scarpină cu telefonul în mînă) îi zice... *Grierile și fffffurnica*, finca e și ca o fffffa-bbbula... Și redactorașul, răspunzînd fără a ghici cine-i, deși era clar, dar nu-i trecuse prin mîntie băiatului care țîpase: *mai du-te-n aia mă-ti de idiot*, mă rog, așa ceva; ori, și mai simplu: *fututencurpemăta!* ca între noi, români get-beget. Închipuiți-vă urmarea... Credeți că l-a băgat numaidecît la zdup?... Ași! Unii pretind că redactorul respectiv ar fi fost chemat mai întîi de coana Elena, că ea aflase pe loc, fiind sectorul dinsei, care damă, certată rău cu al mare, cică l-ar fi felicitat pe individ și l-ar fi numit pînă la loc redactorul-șef al R.L. Nu știu dacă așa ar fi putut fi... Dar, ca imaginație, putem să spunem că este *ben trovato*...

Unde ajunserăm și noi cu lupta asta pentru a fi și a trăi mai departe... Să terminăm cu bunicul lui D. care își împușcase cele două iepe, - și caruia i se spunea Husarul, fiindcă făcuse armata la unguri - numai să nu le ducă la colhoz să încapă pe mîinile altora... Acest bătrîn, acest erou rural va sta de aici înainte pe banca lui în care din cînd în cînd îndreaptă cu ciocanul cite un cui rebel ieșit în afară cu floarea ruginită de ploie, de zăpadă; așa dar, el își va petrece ultimii ani privind nemîșcat de pe banca sa lumea, oamenii care-l salută din mers, deși cu fereala, știind *care era cazul lui*, - salutînd, așa, pe furîș, la repezeală, puțin aplecat, să nu fi fost văzut de vreun ochi rău, că erau mulți ochi din aceștia; salutînd deci *să trăiești moș sau bade*, după vîrstă, *și să fii sănătos ori să auzim de bine*, depandă și asta... Acest bătrîn are o nepoată frumoasă și deșteaptă foc, studentă la București. Că fata a plecat acolo și nu mai vine... Iar el stă pe bancă ori se uită pe fereastră, dacă vremea-i urîă și zice "nu mai vine dorumeu, nu mai vine!". Cînd autobuzul oprește aproape de colțul casei, dă fuga să vadă, - n-o fi venit?!... Ce-a mai rămas din toate acestea nu sînt decît niște cuvinte, - cuvintele pe care și le rostea singur bătrînul în părăsirea sa de tot și de toate ale lumii curente, - repetînd tot vorbele lui însingurate că dorul său, - nebnateca D. - nu mai vine... Vorbe cărora li s-ar cuveni o capodoperă, dacă nu o viață cît mai onestă.

ARTHUR KOESTLER (febr. 1984). "Testament apocaliptic: lipsit de forță în crizele minore *et qui s'épanouit dans les catastrophes*..."

Așa li se întîmplă multora din jur. Să-i vezi cum li se iutește singele în vine și cum li se îmbujorează obrajii cînd dă napasta, peste alții, de regulă.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LX

Marienbad, luni ...

Domnului Enache Secară
Hohenheim

Dragă Enache,

IȚI SCRIE Aglaia, cea dată uitării. În fiecare zi pîndesc factorul care depune scrisorile la recepția hotelului și sînt invidioasă pe toți străinii care primesc, unii trei și patru plicuri. Ba poștașul, un flăcău tomnatic, dar nostim, cu părul negru vopsit ca și cum ar fi dat cu lac, mă tachinează: "Prințul tace și astăzi." În privința izvoarelor ai avut dreptate. Cel cu adevărat tîmăduitor este Theresienbrunnen. Ne-am obișnuit repede cu ritmul vieții de aici. Bem apă, plimbîndu-ne pe promenadă, în fiecare zi de la 7 la 9 dimineață și de la 6 la 9 seara. Am făcut și cîteva excursii, la Marienbad, pe o vale care acum 20 de ani era de nepătruns, la castelul Königswarth care aparține familiei Metternich, cel cu pacea de la Viena, cum am învățat la școală.

Mă fură pana. Scopul acestei scrisori este să-ți povestesc ce mi s-a întîmplat ieri după masa. Am vrut să-ți scriu imediat, dar nu puteam mișca mîna pe hîrtia albă. N-am dormit toată noaptea, îndoita: să-ți scriu, să nu-ți scriu? Prin urmare, ieri, duminică, pe la inserat, ne plimbam amîndouă cu niște englezi cu care ne-am împrietenit, deși nu le pricepem limba, cu feranceza nu se impacă, nemțește o rup binișor. Vorbim prin semne și asta ne face să rîdem. În dreptul unui stejar vinjos voiam să ne așezăm pe o bancă, tantîi obosise, cînd un domn, îmbrăcat după moda englezească, iese de după copac, își scoate jobenul și ne salută reverențios. Am crezut că se adresează britanicilor... L-am recunoscut imediat în ținuta asta nouă. Acum ghicește, cine a fost și ce a voit!

Era contele de Rügen care, nici mai mult, nici mai puțin, cere iertare în vreo 4-5 limbi și mă roagă să-i acord cîteva minute într-o chestiune de viață și moarte. Curioasă, l-am însoțit pînă la foișorul cel mai departat, unde nu era nimeni. Am luat loc pe un scaun, dar de stat am stat numai eu, contele cîzînd în genunchi, mi-a făcut o declarație de dragoste, urmată de o cerere în căsătorie, într-o vorbire aleasă, un amestec de italiană cu franceză.

Întîi am rîs, dar cînd am văzut cît de serios vorbește, ținîndu-mă cu ochii lui

albaștri, m-a apucat un plîns amar. Uite, ce-mi menesc mie ursitoarele! Să ajung contesă în negurile de la Miazanoapte. Contele m-a conjurat să-i răspund imediat, mi-a dezgolit genunchii și i-a sărutat cu patimă, eu m-am ferit și am scăpat o sandală care s-a dus pe o ripă în jos pînă în pîriu. A chemat repede o trăsură și așa desculță, într-un picior, m-am întors la hotel. La despărțirea furtunoasă din hol, am reușit să amîn răspunsul așteptat de el. Mi-a mai spus că a fost în țară și m-a căutat acasă și la matusa Ileana la Făl-ticeni; nimeni nu i-a spus însă, unde-s plecată. Dar l-a reocunoscut Buzatu fierarului, cel nesuferit, îl știi și tu, cu care Odoaker a umblat în mare alai prin Ungaria. I-a spus că sînt la băi, în Boemia sau Moravia. A colindat multe localități pînă ce a dat de mine.

Dragă Enache, răspunsul meu depinde numai și numai de tine. Mi se oferă o căsătorie onorabilă care nu cere o zestre deosebită ce părinții mei nu ar putea să o stringă. Omul mă iubește și am ajuns la vremea să cuget, dacă nu trebuie să-mi împletesc coșita albă. Te întreb: să te mai aștept? Sînt foarte nefericita că-ți pun cuțitul în gît. Afla că întrebarea mea este foarte serioasă. A venit timpul să mă lămuresc, dacă am fost prada unor iluzii. Ne cunoaștem atît de bine, de aceea îmi fac singură curaj ca să-ți vorbesc de-a dreptul.

Astă vară, de cîte ori eram numai noi doi, îmi povesteai fără greș de Iosefa. Găseai totdeauna un pretext să aduci vorba. N-am îndrăznit să-ți reproșez în obraz aceasta jîgnire. N-am nimic cu ea, nu o cunosc, dar cred că fără să știi, alergi după o himeră. Poate ți-ai făcut planul s-o aștepti pînă va avea vîrsta de maritat. Eu îți spun ceea ce ți-am spus și la Rotopânești, că te înșeli. Fata a întrerupt legăturile cu tine, cînd te-a găsit cu domnișoara aceea de la Berlin, cum o cheamă?

Nu se cade ca o femeie să ia plugul de coarne, cu alte cuvinte să plece ea în pețit. Cunoșcîndu-te fire delicată și retrasă, sînt convinsă că-ți fac un serviciu, cînd te silesc să iei o decizie ca să-ți pui viața în ordine. Dacă răspunsul tău nu va veni sau va fi 'nu', să mă cauți peste ani pe insula aceea din Marea baltică, unde turnurile orașului scufundat se împotrivesc nimicirii. Eu te voi iubi ca și în ceasul de acum, a ta, Aglaia.

POLIROM

NOUTĂȚI
ianuarie '99

F.M. Dostoievski
Scrieri politice

Evenimente internaționale

Dan Pavel
Leviathanul bizantin

Analize, atitudini și studii politice

Ernest Stere
Din istoria doctrinelor morale

În pregătire:

A.J.P. Taylor

Originile celui de-al doilea război mondial
De ce scrieți? Anchete literare din anii '30

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

De la lupi la îngeri

CA SPECIE, ființele umane și-au făcut în timp o proastă reputație: aceea de a fi inamici pentru cei din jur, pentru lumea înconjurătoare, chiar pentru noi înșine. Totuși, se pare că ne înșelăm asupra definirii naturii noastre, atunci când ne autocondamnăm, cu vorbele anticului *homo homini lupus*; biologia modernă avansează ipoteza, susținută cu dovezi oferite și de antropologi, că natura umană ar fi, comparativ cu a altor ființe vii cel puțin, în chip fundamental bună. Așadar, instinctul nostru nu este de a face rău, ci, dimpotrivă, de a ierta, de a ajuta și a cere ajutorul semenilor noștri, de a ne sprijini unii pe ceilalți. Această descoperire a naturii bune a omului, așa cum o fac biologii și antropologii, nu e semnul vreunei gândiri religioase creștine, care vrea să vadă în om o ființă dăruită cu bunătate de un Dumnezeu clement sau iubitor, ci pornește de la recunoașterea unui handicap vital al oamenilor ca specie: incapacitatea de suficiență de sine, neputința de a supraviețui în izolare, altfel decât acceptând ajutorul celorlalți și oferindu-l la rândul nostru. Ce ne învață manualele de etichetă, și anume că regulile de politețe și conduită ar fi o descoperire a secolelor civilizate, deci implicit măcar la origine a unei culturi a salonului, cumva a plictisului existențial dispus să se complice în ritualuri, e fals. Originile gentileței față de Celălalt, se pare, merg mult îndărăt, către un soi de primitiv fundamental al naturii umane. Sintem politicoși, sau ar trebui să fim, unii cu ceilalți, nu pentru că răspundem unor norme, ci dintr-o neputință pe care o compensăm astfel. Ca să supraviețuim, trebuie să domolim demonul din noi și să scoatem cât mai mult la iveală îngerul.

Contestabilă, simplistă, banală sau ciudată, oricum ar părea o asemenea ipoteză, e limpede că ea are consecințe interesante. Între ele, cred eu, felul în care se poate reconceptualiza o joncțiune a spațiului privat, intim, acela care ne definește în singurătatea și unicitatea noastră umană, cu cel public, al agoriei, unde trăim alături de ceilalți, comună, cu toate rigorile, relele și bunele ce decurg de aici. Deși recunoscută ca falsă, dihotomia privat/public are rădăcini adânci, nu doar filozofice, ci mai ales într-un mental comun care ne-a convins, pe diverse filiere (religioase, literare, filozofice, sociologice, psihologice) că de cele mai multe ori lumea dinăuntrul nostru nu are nimic de-a face cu aceea din afară. Dar dacă natura noastră este contractuală bună, dacă avem nevoie de ceilalți pentru simpla supraviețuire, oare mai putem accepta această schismă cu ușurătate?

Două cărți, excepționale în toate privințele, vorbesc indirect și fără evidentă legătură între ele, despre această chestiune a raportării eului interior la lumea

din afară, pledând implicit fiecare pentru existența unei naturi bune a omului ca semn al unei anumite legături inevitabile cu Celălalt. Cărțile sînt *Mărturisirea și iertarea. Dificultățile confesiunii. Secolele XIII-XVIII*, un studiu pe cit de doct pe atît de accesibil aparținîndu-i lui Jean Delumeau, și *Iertarea*, un eseu în de-acum cunoscută (cititorului român) manieră tulburătoare, aforistic-speculativă, și totuși auster argumentativă, a lui Vladimir Jankélévitch. Ambele cărți tratează chestiunea iertării, Delumeau în cheie istorică și focalizată pe religie într-o perioadă bine determinată, Jankélévitch la un nivel pur teoretic și filozofic. Dar, în esență, ambele sînt o reflecție pe tema felului în care sinele, prin mărturisire și iertare, izbuteste să se deschidă spre Celălalt, să stabilească un soi de punte către lume, fără de care nu ar putea supraviețui.

Pe Delumeau l-a inspirat în conceperea studiului său remarcabila invitație la cunoaștere de sine pe care o reprezintă confe-

dic totodată. Confesiunea, pentru a putea fi obținută, trebuia prezentată ca formă de comunicare spirituală cu o ființă iubitoare și bine intenționată, dar în același timp cu un tîmăduitor apt de a restitui păcatosului, la finele confesiunii, un sine reparat moral. Confesorul promitea înțelegere, iubire și iertare, dar nu de dragul lor pur și simplu, ci ca instrumente menite să obțină dezvăluirea unei identități intime, altminteri în chip firesc șovăielnic și nedispusă să iasă din taințele spațiului său privat. Sînt fascinante, în cartea lui Delumeau, tacticile pe care le folosesc confesorii pentru a-și convinge credincioșii să le mărturisească păcatele, și ele inevitabil te duc cu gîndul la psihiatrii de astăzi, firește, dar mai ales la felul în care individul (confesorul) învață să asculte spre a descoperi un alt individ (păcatosul). Aceste tactici variază de la cele lesne predictibile (blîndețea, încurajarea discretă, ipostazierea confesorului drept părinte care aleargă în întîmpinarea fiului răcitor) pînă la unele relativ șocante și bazate în mare măsură pe o persuasiune chiar dubioasă moral (un fel de "păcălire" sau "ademonire" a păcatosului). Pentru a obține confesiunea, preotul trebuie să fie interlocutorul ideal, cum l-ar numi teorii pragmatice moderne: el trebuie să asculte dînd semne încurajatoare că aude și pricepe ce i se spune, fără însă a sugera vreo clipă că judecă, sau că e tulburat, revoltat, ori înspăimîntat de ceea ce afla. Pentru a menține un asemenea dificil echilibru, uneori sînt necesare chiar atitudini aparent contradictorii: conferințele ecleziastice ale Diocesei asupra penitenței din 1695, de pildă, îi cer confesorului în același timp "ca nu cumva să facă vreun gest din care penitentul să presupună că se plictisește sau că este scandalizat și uimit de păcatele auzite", dar și să treacă anumite mărturisiri, probabil pe cele mai grave, sub tăcere, "ca și cum n-ar auzi nimic". Sarcina confesorului e incredibil de dificilă, căci pentru a permite dezvăluirea celui din fața sa e obligat la o retorică super eficientă care presupune uneori chiar și împletiri paradoxale ale unor strategii ale absenței (păcatosul trebuie să aibă impresia că vorbește cu sine, că nu e auzit de celălalt, pentru a putea mărturisi ceea ce altminteri greu ar putea părăsi străfundurile unei conștiințe) cu acelea ale unei prezențe intense (a celui care te asculta cu maximum de interes și te înțelege). Metaforele pe care le folosește Delumeau sînt asociate cu cele două imagini, ale medicului și părintelui, dar citind diversele extrase din manualele pentru confesori abundent citate în carte, impresia mea a fost că mai nimerită ar fi o analogie cu invadatorul: confesorul este, în bună măsură, un cal troian care izbuteste nu atît să scoată sinele din fortăreața sa, cît mai curînd să pătrundă el dincolo de zidurile privatului. Din studiul istoricului,

cum spuneam, aflăm mai puține despre cum se confesau oamenii din Evul Mediu pînă în plină epocă a Luminilor, și mai multe despre cum înțelegeau confesorii să se apropie de credincioși. Uneori ai chiar impresia că victoria nu o reprezenta iertarea pe care preotul o putea da păcatosului, ci simpla sa reușită de a pătrunde în intimitatea lui vinovată. De altfel, Delumeau o spune singur: uneori, torturile conștiinței celui ce se confesa erau atît de mari, drama acestei ieșiri în lume a sinelui atît de tulburătoare, încît absolvirea era dată ca recompensă pentru acest travaliu interior, prin esența sa expiator.

Întrebarea cu care se încheie studiul lui Delumeau este cea firească: ajuta într-adevăr confesiunea celui ce se confesa? Îi aducea aceea mult promisă liniște și împăcare oferite prin iertare? Răspunsul: nu totdeauna. De fapt, de multe ori nu. De altfel, după Revoluția franceză, de pildă, confesiunea a fost privită cu ostilitate violentă, pentru că i se reproșa, între altele, că intervine în intimitatea căsniciilor, că durează opoziții periculoase între femeie și bărbat, religie și politică, școala confesională și școala laică. Un motiv serios pentru care confesiunea nu putea cu adevărat liniști se leaga de anumite efecte secundare pe care le presupunea: crearea de scrupule, grea capcana demonică, pe care medicina ecleziastică nu o putea ocoli, crede autorul, date fiind normele sale de desăvîșire, plasate undeva dincolo de limitele rezonabilului. Mărturisindu-se, păcatosul risca uneori să ajungă la sinucidere, oripilat de sine însuși, pentru că dacă preotul, educat de manuale speciale, izbutea să nu se arate îngrozit de păcatele mărturisite, nu același lucru era valabil întotdeauna despre cel ce le făcuse. În Anglia, de la sfîrșitul secolului al XVII-lea a apărut teoria conform căreia important nu este să afli păcatele oamenilor, pentru că oricum nu le-ai putea da o autentică rețetă etică de mîntuire, ci mai curînd să încerci, ca preot, să formezi conștiințe drepte, capabile să își gestioneze singure responsabilitățile morale și să ia pe cont propriu decizii. Nu e de mirare, deci, că în Anglia protestantă nu se mai practica, în secolul al XVIII-lea, deloc confesiunea.

Firește că putem interpreta concluziile și de altfel toate afirmațiile lui Delumeau în diverse chipuri. Pentru mine, însă, morală acestei istorii a confesiunii este una tulburătoare: mărturisirea, ca ieșire a sinelui din sine, este un doar greu de obținut (unii ar putea merge pînă la a o declara imposibilă, oricît ar dezminți o asemenea pesimistă abordare valul de pacienți ai cabinetelor psihiatrilor), ci și periculoasă. Cum putem renegocia intimitatea, odată ce am reconciliat privatul cu publicul? Poate că pe undeva dihotomia nu e aparentă, ci reală, și încă profund ireductibilă.

Soluția unei asemenea dileme o aflăm pe larg la Jankélévitch, dar și la Delumeau, în chip

Vladimir Jankélévitch

Iertarea

Vladimir Jankélévitch - *Iertarea*, traducere de Laurențiu Zoi-caș, notă bio-bibliografică de Valeriu Gherghel, Editura Polirom, Iași, 1998, 200 pagini, preț nementionat.

neășteptat, pe ultimele pagini ale studiului său: rostul confesiunii, sugerează indirect istoricul, poate că nu este (doar) acela de a acorda absolvire păcatosului, ci de a permite confesorului să își exerseze o anumită funcțiune, un organ ar spune biologii moderni, al iertării. Înțeleg eu de absurdă pare o asemenea ipoteză din perspectivă religioasă: confesind, cu alte cuvinte, preoții se ajutau în primul rînd pe ei înșiși, nu pe penitenți. Iertînd, ei erau cei ce profitau, pentru că își cultivau, chiar dacă în scop retoric, un rezervor interior de afecțiune și înțelegere.

Aceasta este înțelegerea iertării, în chip esențial, la Jankélévitch: cel ce iartă se deschide pe sine spre celălalt, nu acela care se mărturisește și cere iertare. Adevărata iertare reprezintă pentru filozof un eveniment, un dar gratuit și un raport personal cu celălalt. Eveniment, pentru că se consumă în timp, în acea falie care intervine între ofensă și decizia de a ierta (deci iertarea nu este automată fără a pierde din veridicitate), dar gratuit pentru că avem libertatea de a o acorda sau nu, și raport personal cu celălalt pentru că obligă la o individualizare a vinei și a resentimentului, căci nu iertăm fapte sau principii, ci oameni în particular. Jankélévitch operează cu multe distincții în acest escu, toate profund relevante, precum aceea între scuza și iertare, ori între iertarea prin iertare, intelctuală sau iertarea, iertarea autentică. Cartea aceasta mi s-a părut mult diferită față de alte eseuri ale autorului (nu ca abordare ori stilul, ci la un nivel subtil al conținutului), mult mai umană și mai lumescă, în sensul grav al termenului, nu cel de superficialitate. Mi se pare însă interesant că, tocmai atunci cînd e mai lumesc, Jankélévitch ajunge la aceeași concluzie cu un istoric al unei experiențe esențial religioase, cum e Delumeau, și anume că iertarea este forma cea mai umană, nu neapărat bună, a felului nostru de a ne purta.

Povești cu bărbați cu mustăți

PERSONALITATE MAR-
CANTĂ a tinerei generații de
prozatori ai literaturii argenti-
niene actuale, Ricardo Cordero
(născut la Buenos Aires) debu-
tează cu povestiri publicate în
antologia *Después de Hora (Du-
pă Ora)*. Este autor al romanelor
Día Matador (Ziua care ucide),
*Bulevar Utopía (Bulevardul Uto-
pia*, premiat de Societatea Ar-
gentiniana a Scriitorilor, în
1991), *Temporal (Furtună)* și *El
Contratiempo (Contratimp)*, al
unui tratat despre comunicare și
a numeroase eseuri și articole
publicate în reviste din Argenti-
na și Statele Unite, unde a lu-
crat cîțiva ani.

Cordero este atras cu predilecție în creația sa narativă de

investigarea relațiilor umane, a misterelor sufletului contemporan, a necunoscutelor timpului în care trăim, identificându-se plenar cu protagoniștii săi.

Căsătorit cu scriitoarea de origine română Alina Diaconu (ale cărei romane, povestiri și eseuri au fost tălmăcite și la noi), au vizitat împreună România, în 1995. Rod al acestei experiențe este povestirea pe care o prezentăm acum, marturie emoționantă asupra realităților spațiului românesc în viziunea unui scriitor străin profund legat de țara noastră.

POVESTIREA aceasta n-ar fi fost scrisă dacă nu s-ar fi întâmplat tot ce s-a întâmplat în ziua în care nevasta mea și cu mine am ajuns pe aeroportul Kennedy pentru ca ea să se întâlnească acolo cu un grup de intelectuali care avea să sosească după numai două ore de la București. Urma să li se alăture pentru a se duce apoi cu toții la Northampton, Massachusetts, unde avea să se țină o întrunire a românilor din țară și din diaspora. Hotărâserăm ca eu să rămân în aeroport pînă cînd sosesec românii și atunci să ne despărțim. Urma să profit de cele trei zile ca să stau la New York, unde aveam niște treburi. Pînă aici totul era bine. Lucrurile au început să se complie chiar din momentul în care la ghișeul companiei Tarom am aflat că avionul așteptat de noi avea să întîrzie. Patru ore peste cele două pe care le prevăzuserăm. Asta-i cam mult de așteptat în orice aeroport. Ne-am propus să facem față situației cu optimism și după cîteva tatonări, ne-am zis că am putea profita de timpul acesta, chiar de-ar fi s-o facem foarte în grabă, pentru a ne vedea un bun prieten care locuiește în Queens. I-am telefonat. A fost încântat că ne puteam întîlni, și chiar s-a oferit să ne aducă înapoi la aeroport cu mașina.

A fost o întâlnire cu totul neașteptată, care ne-a bucurat pe toți. Înainte de a ne întoarce, printr-un soi de premoniție, lui Blanco i-a trecut prin cap să telefoneze la Tarom spre a i se confirma sosirea avionului, și astfel am aflat că avea o nouă întârziere. Cum ne simțeam foarte bine, această veste nu ne-a schimbat starea de spirit, care a suferit însă o lovitură teribilă când, odată ajunși la aeroport, ni s-a spus că trebuia să mai așteptăm încă un ceas. Oboseala, care dispăruse ca prin farmec, ne-a revenit. Când, în sfârșit, am auzit anunțul că avionul ateriza, eram epuizați, dar totodată fericiți că problemele se terminaseră.

Niciodată însă nu poți fi sigur. Rabdarea ne-a fost pusă la o nouă încercare: câțiva dintre pasagerii care tocmai soseau descoperiseră că le lipseau бага-

jele. A mai durat aproximativ o oră pînă să se lămurească lucrurile, telefonînd la Otopeni, care a comunicat că valizele rămăseseră la ei. Cînd, în sfîrșit, toți s-au văzut în autocar, a survenit alt inconvenient: șoferul nu voia să pornească decît dacă i se plăteau orele neprevăzute pe care le petrecuse așteptînd. Pînă la urmă, cei care îl angajaseră au fost de acord. După ce mi-am luat rîmăsbun de la nevastă-mea, Blanco și cu mine ne-am dus să-i cîutăm mașina. Imensa parcare era acum pustie. Era frig. Am crezut un moment că nu ne aflăm în același loc unde o lăsaserăm sau, și mai rău, că ne-o furaseră. M-a năpădit o sudoare înghețată. Cînd, în fine, am găsit-o și prietenul meu a pornit motorul, i-am pus o mină pe umăr.

- Așteaptă.

- Poftim?

- M-am răzgîndit.

- Poftim?

- M-am răzgândit. N-o pot lăsa să se ducă singură.

Blanco e un prieten de nădejde. Era trecut de miezul nopții. A oprit motorul, a insistat să-mi care valiza și m-a însoțit înapoi la autocarul care tocmai se pregătea să plece.

În orice caz, din clipa în care am luat hotărârea, m-am pomenit călătorind pe neașteptate în toilul nopții, înconjurată de necunoscuți vorbind o limbă care în totdeauna mi s-a părut ciudată, îndreptându-mă în mare viteză spre un loc unde niciodată în viață nu mi se năzărise să mă duc. Și astfel, a doua zi dimineață, încă descumpănit de cele petrecute, mă aflam la micul dejun în grădina de iarnă a elegantului hotel Northampton, la mii de kilometri de Buenos Aires, într-o splendidă zi de toamnă. În clipa aceea mi-au căzut pentru prima oară ochii asupra acelei perechi care își lua micul dejun la mică distanță de noi.

- În spatele tău - i-am spus în șoaptă
nevستی-می - e un bărbat care cred că-i
argentinian.

După o clipă, ea se uită pe furis. Întorcându-se spre mine, ridică ușor din umeri, ca și cum ar fi spus că putea fi sau nu. Nici eu n-am mai dat vreo aten-

ție și numai atunci cînd am mai privit o dată perechea mi-am dat seama că, pe-
semne, tocmai eu eram acum motivul
interesului lor. Rolurile se inversaseră.
Am observat că acum el îi comenta și
ceva în șoaptă. Femeia mă privea plină
de curiozitate. Mi s-a părut că amîndoi
îmi zîmbeau. Eram gata să plecăm de la
masă cînd s-au apropiat de noi.

- Eu vă cunosc - spuse el într-o engleză impecabilă. - N-am fost colegi la Universitatea din București?

POVESTEA începea să prindă viață, dar înainte de toate trebuie să mărturisesc că ce mi se întâmpla nu mi se părea la urma urmelor atât de ciudat. Aproape aș spune că mă așteptam. Puteam să mă fi înșelat, într-adevăr. Dacă bărbatul își făcuse studiile în București, era foarte posibil să fie român. Și toată noaptea trecută, între vis și trezie, pe cînd înaintam în mare viteză pe autostrăzi ce alergau în toate direcțiile, mă gîndisem tocmai la oamenii aceștia. Mă gîndisem, în acea împrejurare, la destinul meu legat într-un anume fel de ei. Și, de asemenea, la faptul că România și românii mă intrigaseră întotdeauna. La început n-am înțeles prea bine de ce; apoi am văzut mai limpede, iar acum eram ca la început. Cert e că în acea călătorie, între mii de alte lucruri, îmi adusesem aminte că în copilărie aveam un album în care colecționam ilustratele pe care le oferea o marca de bomboane de ciocolată. Tema albumului era *Lumea în război*. Ciudat este că din imaginile acelea mici, colorate și pe hîrtie lucioasă, cu avioane, cuirasate, tancuri și personaje din actualitate, nu ținusem minte niciodată decît doua, care, în chip straniu, erau cea a unui bărbat cu expresia austeră, cu ochii, părul și mustața mare de un negru intens, și care era regele Carol al României, și cea a unei femei cu chipul ascuțit, privirea neclintită, cu părul tuns *à la garçon*: sub imagine stătea scris că era Ana Pauker. Abia mult mai tîrziu am aflat despre cine era de fapt vorba, dar vreme îndelungată crezusem că toți românii erau ca regele Carol și ca Ana Pauker și, întemeindu-mă pe chipurile lor, îmi imaginasem veșnic că erau oameni dintr-o bucată, puțin enigmatice. Aceasta s-a confirmat după mulți ani, cînd, fiind adolescent, am citit o poezie de Raúl Gonzáles Tuñón care spune “...căci fereastra românească este o fereastră de la care bărbați cu mustați de sîrmă aruncă în stradă hîrtii de prisoș.”.

În noaptea trecută, când gonisem pe autostrăzile americane, mă gândisem cît de ciudat mi-era destinul care făcuse să cunosc, în decursul anilor, atîția români. Rezemat de fotoliu și văzînd cum trec ca niște meteori rîuri, poduri, benzinării luminate, așezări micuțe și ordonate, păduri întunecoase, îmi amintisem, printre altele altele, de prietenul meu Șerban, pe care l-am cunoscut la Buenos Aires. Era un român care luase cetățenie americană și luptase în armata Statelor Unite în cel de al doilea război mondial. Din pricina unor prejudecăți, mă gîndeam că lui Șerban nu-i plăceau cu siguranță rușii.

- Ba dimpotrivă - mi-a spus.

Îl atrăgea contrastul acela între violență și sentimentalism ce pare a se cuibări în sufletul oricărui rus. Îmi povestise pe atunci două întâmplări care sco-

teau limpede în evidență această dualitate chinuitoare a rușilor. Într-o zi, după intrarea armatei sovietice în România, el trecea îmbracat în civil pe una din străzile din București, când, pe neașteptate, doi soldați ruși îi ieșiseră în cale; erau niște indivizi neciopliți, cu chipuri amenințătoare.

- Dă-mi ceasul! - îi ceru unul din ei.

Așa se întâmpla de obicei pe vremea aceea. Soldații de ocupație îndeplineau un fel de ritual văduvind-i de ceasuri pe toți cei care le apăreau în față. Șerban nici nu clipi: nu făcu altceva decât să-i arate soldatului încheietura miinii, unde nu avea nici un ceas. Rusul păru descumpănit.

- Cum? - zise- n-ai ceas?

Rămase pe gânduri câteva clipe, cu ochii țintă la el, pe cînd se zbatea între a crede ce-i spunea Șerban sau a considera că își batea joc de el. Cînd, după un răstimp, se decise, privirea îi deveni plină de compasiune. Își ridică atunci mîneca de la haină și pe braț îi apărură o colecție întreagă de ceasuri, înșirate de la încheietură pînă la cot. Desfacu unul și i-l întinse lui Șerban.

- Îți dau eu - îi zise.

Altă împrejurare care-l impresiona pe prietenul meu român era legată de amintirile lui despre o noapte în care, împreună cu câțiva camarazi, stăteau și beau într-o cârciumă. Un alt soldat rus începuse să se certe cu cârciumarul, care refuza să-i mai toarne de baut, năbă știe de ce. Rusul puse capăt poveștii surprinzător: își scoase pistolul și-i trase un glonț. Cînd îl văzu întins într-o baltă de sînge, mort de-a binelea, rusul se schimbă cu desăvîrșire. Trîntit la pămînt, îmbrățișa cadavrul.

- Iartă-mă, frăţioare - îl implora mîngîindu-i faţa. Nu voiam să-ţi fac una ca asta, frăţioare.

Amintindu-mi poveștile astea mă gândisem că românilor li se întâmplau mereu lucruri interesante. Totdeauna poveștile pe care le spun ei sunt grozave. De obicei, ei înșiși sunt protagoniști. Cred că li se întâmpla asta fiindcă par a avea o aptitudine specială pentru lucrurile extraordinare, de parcă ar fi predispuși să li se întâmple tot ce este mai de necrezut, ceea ce li se și întâmplă. Uneori fac să li se întâmple și celorlalți.

INTR-O ZI, a apărut la noi acasă un român de vreo șaizeci de ani pe care nu-l cunoșteam. Era un artist care locuiește la New York. Venise pentru prima oară la Buenos Aires cu nevasta, argentiniancă. Avea, printre altele, speranța să-și întâlnească aici un prieten din tinerețe de care își amintea mereu și pe care nu-l mai văzuse de la București, de mai bine de treizeci de ani. Credea că locuiește la Buenos Aires. Încerca să-l găsească la o adresă veche pe care i-o dăduse cineva, dar acolo i se spusese că nu-l cunoșteau; îi căută numele în cartea de telefon, în zadar. La ambasada țării lui n-a putut nimeni să-i dea vreo informație. Profund dezamăgit, cu puțin înainte de a pleca, se dusesse cu soția să bea o cafea sub uriașii arbori de la Recoleta. La un moment dat, ea se uită la cei care stăteau la o masă alăturată și-i zise:

- Mi se pare că vorbesc românește.

În jurul mesei, trei femei discutau însuflețite. El își învinse timiditatea și le întrebă dacă nu cunoșteau din in-

de sîrmă

timplare pe cineva cu numele de familie al prietenului său.

- De bună seamă - îi spuse una din doamne.

Altă particularitate a poveștilor românilor e că mai întotdeauna sunt legate de hazard, de fapte neprevăzute, de situații ciudate. Cînd cu două zile înainte de a pelca, Vero, căci așa se numea românul, își făcu apariția la noi acasă, a fost o întâlnire emoționantă, căci a aflat că prietenul lui, tocmai tatăl nevastei mele, murise cu mai mulți ani în urmă. Ne-am împrietenit. După o vreme, l-am revăzut în Manhattan; locuia într-un apartament în elegantul Sutton Place. Înainte de plecarea noastră ne-a cîstit ca pe niște prinți moștenitori ai tronului românesc într-un restaurant de lux. E teribil de cheltuitor și prăpădește ultimul ban din buzunar fără să-i pese cum o să se descurce mine. Asta îi cam face probleme.

DUPĂ întimplarea asta, și după încă alte câteva, m-am tot gândit că majoritatea românilor au nevoie să-și facă toate chefurile în viață fiindcă le e limpede ca simțindu-te bine poți ajunge să te simți și mai bine. Își încarcă bateriile. Îmi închipui că prin asta tind să se simtă importanți fără să aștepte ca cineva să le-o spună. Cu greu puteți găsi un român pe lumea asta care să nu va povestească minuni despre proiectele pe care le duce la bun sfîrșit, iar dacă va mărturisește că trebuie să lucreze pentru altcineva veți afla că vesnic o face pentru Dior sau pentru cineva de genul ăsta. Este posibil ca faptul că sunt puțin cam încrezuți să fie mai evident la românii care au fost nevoiți să emigreze pentru a scăpa de comunism, dar nu sunt chiar convinși de asta. Cum știe toată lumea, în toate timpurile au fost români care s-au remarcat în locurile cele mai dificile.

Stînd în autocarul care mă ducea la Northampton am făcut în minte o listă care începea cu Tristan Tzara, Panait Istrati, Constantin Brîncuși, George Enescu, Dinu Lipatti, Victor Brauner, Paul Celan, Eugène Ionesco, Emil Cioran, Mircea Eliade, Sergiu Celibidache și Vintilă Horia, cu toții personalități de marcă în cultură. Lista se continua apoi cu figuri care se distinseseră în cele mai diverse domenii de activitate, cum sunt Edward G. Robinson, Elvira Popescu, Nadia Comăneci, Daniela Silivaș, Ilie Năstase, Ion Țiriac și, bineînțeles, legendarul Carl Popper care, în secolul trecut, se întreținea cu indienii, căutătorii de aur, intelectuali și lume din înalta societate, s-a proclamat rege al Patagoniei, și-a alcătuit o armată și a bătut monedă proprie.

- Care-i diferența între pampa și Barracán?

- Pampa este puțin mai mare.

În București, unde pînă și palatele impunătoare și marile bulevarde străjuite de copaci ce se unesc într-un arc de triumf se vad încă acoperite de patina opacă lăsată de vechiul regim, lumea are o nouă stare de spirit. Fusesem acolo acum câteva luni. Am cunoscut personaje care păreau desprinse din povestirile lui Cehov, oameni care se zbateau între pesimism și speranță, femei atît de distinse că păreau din *belle époque*, intelectuali care-și înălțau capul din pulovere cu guler răsfrînt, cu o

eternă melancolie pe chip. Și am găsit că niciunul nu mai recurge atîta la umorul acid care i-a ajutat ani în șir să supraviețuiască. În multe părți am simțit un entuziasm aproape mișcător. Poate din pricina asta românii sunt tot atît de temperamental ca slavii, sentimentali ca evreii, descurcăriți ca țiganii, ageri la minte ca turcii, senzuali și pătimași ca latinii.

În București, Ion îmi spusese:

- Mie-mi place aici.

L-am cunoscut pe Ion în Cedar Rapids și-mi amintesc foarte bine ziua în care l-am întîlnit pe cînd se întorcea acasă, cu un pește mare pe care tocmai îl prinsese în riul unde ajungea traversînd doar parcul vast din fața locuinței sale. Pe vremea aceea îl frămînta ideea dacă să rămână în Statele Unite sau să se întoarcă în România. Era îndrăgostit de o compatriotă care trăia în orașul acela din *midwest*. Locuia la ea, într-o casă din mijlocul unei păduri de stejari care la vremea aceea avea cărările acoperite de nuanțele de ocră ale frunzelor căzute. Dacă rămînea acolo, dezertînd, avea asigurate aerul condiționat, zeci de mărci de pastă de dinți, bere din toată lumea, aparatele electronice cele mai noi, hirtie igienică parfumată, lucruri de genul ăsta. Orice. Ceea ce milioane de ființe își doresc pe lume. Mă rog. Într-o zi, Ion a renunțat la toate și s-a întors cu iubita la București. Apartamentul lui se afla într-unul din blocurile acelea patetice construite de vechiul regim, cu pereți strîmbi și uși care nu se închid bine. În fiecare zi trebuia să urce și să coboare patru etaje pe scări.

- Aici e altceva - stăruia el, satisfăcut.

Ciudați oameni, ciudată țară, mă gândisem pe cînd autocarul gonia. Și în momentul acela mi se năzărise că povestea născocită de Bram Stoker despre Dracula putea să se fi petrecut numai în România. Într-o după-amiază la Bran, pe culmea Carpaților, unde mă dusesem să vad cu ochii mei sălașul faimosului prinț, urcasem un drum alunecos spre a ajunge în vîrf, unde se afla castelul. Odată ajuns sus, mă impresionaseră puternic, prin ferestruici, siluetele negre ale brazilor ce se profilau pe albul zăpezii. În clipa aceea domnea o liniște copleșitoare. Nu foarte departe era un cimitir. Faptul acesta, și ceasul, și totul din jur, creau acolo, în acel loc din Transilvania, o atmosferă aparte ce depășea orice strădanie de a nu te lăsa ademinit de fantome.

- Eu vă cunosc pe dumneavoastră. N-am fost colegi la Universitatea din București?

Barbatul din Northampton pe care eu îl crezusem argentinian și care bănuia că eu îi fusesem coleg la Universitatea din București era un distins om de știință, profesor la Frankfurt. Cînd i-am spus că-mi făcusem studiile în Buenos Aires m-a privit ca și cum aș fi încercat să-i ascund adevărul. Părea atît de convins, încît aproape că m-a durut să insist spunîndu-i că nu, că greșea. Oricum, nu cred că a rămas cu totul convins că nu eram omul pe care îl cunoscuse în anii lui de studenție și, grație poveștilor ciudate care mi s-au întîmplat cu românii, nici eu nu mai sunt acum foarte sigur că i-am spus adevărul.

Prezentare și traducere de Tudora Șandru Mehedinți

Correspondență din Danemarca

Anul pârului sălbatic

LIMBAJUL te ține la adăpost. E însuși adăpostul. Aflîndu-mă aici, în Nord, îmi închipui un iglu, sau o scorbură, în timp ce afară se zburciumă ramurile copacului limbilor indo-europene. E mai degrabă ceață decît frig, plouă mărunt și cei dragi ai mei sunt departe, pe o corabie.

La numai câteva zeci de kilometri - granița cu Germania - e sârbatoare: Charta limbilor europene include de la 8 ianuarie și dialectul german de nord, *plattdeutsch*. De acum vor fi acceptate în Germania mai multe limbi minoritare: *plattdeutsch* alături de daneză, de limba sorbilor (cele câteva mii de slavi care trăiesc de secole aici), friziană și *romanes*.

Au trecut aproape șase ani de petiții pînă li s-a acordat acest drept. (Toți - și mai ales cei de la Bonn - știau: după recunoaștere și includere în chartă, urmează cererile de finanțare...) Cei peste 70 de deputați din Bundestag care au argumentat îmbogățirea chartei au făcut-o nu ca regionaliști, ci socotindu-se politicieni ai culturii. *Die Sprache ist das Haus des Seins*, zice Heidegger, sau, cum îmi citează mereu un prieten, limbajul este casa ființei (de fapt ar trebui tradus casa ființării, dar, dacă a apucat de s-a încetățenit așa în filozofie, aleluia. Ceea ce se traduce îndeobște în română prin ființare - *das Seiende* - nu e de fapt un infinitiv lung). Multitudinea limbilor cunoscute îmbogățește, stimulează creativitatea și fantezia. Cei care doresc să existe și în mileniul următor o Europă multiculturală nu vor putea să ignore minoritățile. De altfel, s-a dovedit (Universitatea din Hamburg a experimentat acest lucru de decenii) că toți copiii care cresc vorbind două limbi nu sunt doar mai creativi, ci au și capacitatea de a învăța cu ușurință a treia și chiar a patra limbă.

Am citit cu emoție argumentul profesorului Mehnke din Kiel - care a demonstrat că între 1970 și 1985 au murit 2800 de limbi (poate că pe unele, noi le-am numi dialecte) dintr-un total de 7200. Ar reieși că lunar mor 10 limbi (sau dialecte). Un fel de ciuină, de molimă. Vad căzînd una câte una păsari rare, cu penet exotic, sau animale însetate pe pămîntul crapat de seceta... și, evident, contaminarea balcanică ma face să nu pot lua lucrurile în tragic. Îmi vin în minte Victor Vlad Delamarina (să fi trăit azi, ar fi avut șanse cu poeziile lui banățenești!), Moș Teacă și *epizotia*. Pazea, vine *epizotia*! Dacă zice „vită sănătoasă”, o lași să treacă!

Din fericire, aici lumea nu l-a citit pe Bacalbașa - nici nu prizează umorul balcanic. Altfel, probabil că nu s-ar fi ales cu nici un drept cele 8 milioane de germani care vorbesc *plattdeutsch* (în landurile

nordice, enclavele Nordrhein-Westfalen, Brandenburg și Sachsen-Anhalt); nici cei 12000 de frizoni sau chiar cei 70000 de Sinti și Roma care trăiesc acum în Germania... Cu mare seriozitate își iau toți avînt pentru bilingvism: grădinițe, școli, facultăți (cu mare seriozitate declară că e nevoie de continuitate. Deja s-a vorbit de două ori *platt* în Parlamentul german, dar asta e prea puțin!) Se spune chiar că ar fi nevoie de un *ombudsman* care să supravegheze corectitudinea acordării drepturilor lingvistice în regiunile cu minorități.

COPACUL limbilor indo-europene. Pe asta încă nu s-a gândit Christo să-l îmbrace în folie străvezie (cum a îmbrăcat acum câțiva ani *Reichstag*-ul și, de curînd, o adevărată pădurice în Elveția - expoziția se numise *Magia copacilor*). De câte ori trec prin centrul copenhaghez, împodobit iarna cu milioane de beculețe, mă gândesc la Christo și la nonșalanța cu care lumea acceptă drept artă o crimă împotriva mediului înconjurător (ce altceva înseamnă sufocarea ramurilor cu plastic - indiferent că iarna frunzele au căzut?).

În manualul după care învăț daneza, copacul indo-european are o ramură germanică bilobată (pentru limbile germanice și cele nordice). Gotica - ciot fără vîlastare - pare un un cioc de vultur de mare (și vulturul de mare, *haliaeetus albicilla* - cîndva pe stemele din împerejurimi - e acum pe cale de dispariție). Româna e la locul ei, printre limbile latine. Colega mea Pia din Estonia îmi arată indignată că n-a fost desenată și ramura estoniană. Îi explic că fino-ugricii reprezintă alt trunchi - și dintr-o dată realizez că finlandeza, estoniană și maghiara trebuie să se apere extraordinar de conștient, sunt totuși numai trei (chiar dacă ar mai exista și niște mici dialecte prin Siberia - aproape dispărute). Au toată dreptatea să-și vadă existența ca pe o luptă de supraviețuire.

Ma gândesc la *Ginkgo biloba*, la frunzele de aur care-mi cădeau toamna pe umeri prin Cîșmigiu. Sub copac, un chinez își vinde trecătorilor jucăriile de hîrtie.

Lumea devine tot mai conștientă de importanța mediului. Copenhaga s-a declarat capitala mediului european. Anual sunt propuse pentru salvare specii pe cale de dispariție. Anul 1998 a fost al *parului sălbatic*, aproape dispărut în Iutlanda (cît de important pentru sănătate! Bolnavii agățau în el scrisori care aduceau vindecare). Dar nimeni nu s-a gândit să consacre și fiecărui grai câte un an salvator.

Grete Tartler

Magia base-ball-ului

◆ Ultimul roman al lui Don DeLillo (în imagine), *Underworld* (Ed. Scribner), a fost unul dintre evenimentele literare americane din 1998 (versiunile franceza și germană vor apărea în 1999). Într-un interviu apărut în "Süddeutsche Zeitung" din München, romancierul mărturisește că și-a regăsit bucuria de a scrie datorită base-ball-ului, popularul sport american jucând un rol central în noua carte. "Baseball rezistă mecanismelor de piață, e un joc deschis, ce scapă standardizării și se poate ca farmecul lui să includă și o nostalgie adincă, legată de faptul că se juca încă din timpul războiului de Secesiune [...] Plăcerea cu care am scris această carte ce amestecă istoria lumii și sportul meu preferat sper să fie resimțită și de cititori."

Lorenzo Lotto

◆ *Maestrul redescoperit al Renașterii* e titlul unei expoziții recente consacrate de Grand Palais din Paris lui Lorenzo Lotto. După ce s-a închis la 11 ianuarie, expoziția va fi itinerată la Washington D.C. și Bergamo.

Marea iarnă pe Olimp

◆ Ismail Kadare a încercat să remedieze una dintre marile pierderi ale umanității: dispariția unei bune părți din opera lui Eschil, în special prima și ultima tragedie din trilogia *Prometeu*. El a scris deci o piesă - *Un anotimp rău în Olimp* - pentru a nara căderea eroului, groaznicele chinuri și reabilitarea lui.

Pentru scriitorul albanez, lumea mitologică a secolului V î.Hr. este rezonantă cu timpul dictaturii comuniste. Zeus fiind văzut ca un tiran a cărui principală preocupare este să-și păstreze puterea absolută. Obședat de comploturi, folo-

sind o poliție secretă pentru a le descoperi, Zeus îl bănuiește pe Prometeu că e amestecat într-o conjurație împotriva lui și vrea să-l facă să mărturisească. Cele 14 tablouri ale piesei se desfășoară alternativ în Olimp și pe pământ, și relevă că puterea nu aparține exclusiv tiranului, regele zeilor fiind, la rândul lui

controlat și manipulat de un Centru misterios. Piesa, scrisă în 1996, a fost publicată recent la Ed. Fayard, în același timp cu traducerea unui roman din 1975, *Noiembrie într-o Capitală*, și cu vol. VI al ediției de Opere complete.

Henry Miller în dialog

◆ În 1969, Henry Miller a înregistrat pentru Radio-France un lung dialog cu traducătorul său în franceză, Georges Belmont. Autorul *Tropicelor* mărturisea cu naturalețe părerile sale despre dragoste și prietenie, dar subiectul care-l preocupa cel mai mult și la care revenea mereu era literatura (între altele, îi spunea avizatorului interlocutor că visează să scrie subiecte dostoevskiene cu stilul lui Knut Hamsun). Această convorbire a apărut de curând pe un CD, care costă 129 F și se vinde bine.

Generația bransată

◆ Cu cât înaintează în vîrstă, oamenii au tot mai multă nevoie de repere culturale - estimează "New York Times". Dar aceste repere diferă de la o generație la alta, iar în ultimele decenii diferențele au devenit spectaculoase, datorită în primul rînd accesului tot mai larg la cibernație. În eseu sau *Extra Life: Coming of Age in Cyberspace* (Basic Books, New York), David S. Ben-nahum arată că generația sa, cea avînd acum între 30 și 40 de ani, a fost prima care și-a apropiat computerul ca obiect al vieții cotidiene. Mărturia eseistului ajută la mai buna înțelegere a modului în care a progresat gândirea și a propulsat profesional această generație, aflată acum în posturi importante.

Javier Marías și critica

◆ După cum am mai scris în aceste pagini, ultimul roman al lui Javier Marías, *Negra espalda del tiempo*, nu s-a prea bucurat de aprecierile criticii spaniole. Scriitorul a refuzat orice interviu sau demers promoțional, spunînd că nu vrea să influențeze cronicile. Acum, după ce fiecare a scris ceea ce a crezut, Marías spune și el ce crede despre criticii săi, într-un număr recent din "El País": "Sînt 27 de ani de cînd public cărți. La început s-a spus că scrierile mele par traduse din engleză, apoi au fost considerate prea intelectuale. Mai tîrziu, s-a spus că scriu bine, dar pentru femei (în sens peiorativ, bineînțeles). Sau că scriu prost, imi iau libertăți prea mari față de punctuație și răsucesc sintaxa - așa scrișeau din dinți cei din școala corectitudinii gramaticale. Adevărul este că, în ansamblul ei (cu cîteva excepții) critica se află într-o stare critică". *Spatele negru al timpului*, care, în concepția autorului, "nu e nici carte de memorii, nici povestire autobiografică în sensul strict, nici un roman propriu-zis, deși se citește mai curînd ca un roman", n-a fost înțeleasă. Cea care a reacționat negativ "e o critică retrogradă, gen secolul XIX", de aceea Marías declară că are o părere mai bună despre publicul cititor, decît despre criticii profesioniști.

Inventarea dragostei

◆ Piesa *Inventarea dragostei* a lui Tom Stoppard este un mare succes. După premiera din octombrie la Teatrul Național din Londra, spectacolul, regizat de Richard Eyre, s-a mutat la Teatrul Haymarket. Eroul lui Stoppard este A.E. Housman, văzută

la tinerete și la bătrînețe. "Financial Times" consideră că "jocul lui John Wood, în rolul lui A.E. Housman, este cel mai bun exemplu de actorie care poate fi văzută în prezent la Londra - un amestec de emoție și inteligență, de stăpînire a meseriei și spontaneității."

Budapesta, mai departe

ÎN SĂPTAMÂNĂ premergătoare Crăciunului, Centrul Cultural Român din Capitala Ungariei și-a încheiat bilanțul anual cu o seară colocvială dedicată apariției, la București, a primului volum din suita "Caiete europene", inaugurate cu o explorare a spațiului literar-artistic al Budapestei. Protagonistii serii, invitați anume, au fost profesorul Mircea Martin, în calitate de director al Editurii Univers, sub egida căreia se desfășoară programa "Caietelor europene", împreună cu inițiatorul seriei și coordonator al ieșirii inaugurale la rampă, care își asumă acum și sarcina de cronicar al evenimentului petrecut în prezența ambasadorului țării noastre, dl. Ioan Petru Cordoș.

La ora anunțată, aproape nu se mai găsea scaun disponibil în sala de conferințe a elegantului Centru. Fotografia reporterilor de la gazete și diverse posturi de radio, a operatorilor de televiziune, grăbiți să obțină opinii de la cei înscriși pe afișul manifestării era, în sine, un reflex al interesului activ față de împrejurări apte a promova schimburi de păreri în prelungirea contactelor tradiționale între intelectuali români și maghiari. Ce dovadă mai convingătoare de privilegii și dialogului decât faptul că a ținut să ia parte însuși președintele Uniunii Scriitorilor Unguri, istoricul literar Pomogáts Béla! În plus, s-a adăugat plăcerea de a identifica în asistență prieteni notorii ai literaturii noastre, precum diplomatul Kálmán Bórsi Béla, Farkas Jenő de la catedra de limbă și literatură română a Universității pestane, sau fostul director al Centrului maghiar de la București, dl. Jármai István - fără a omite, evident, pe doamna Luca Haraszi, de mulți ani responsabilă cu relații externe la Uniune și, în această calitate, ocrotitoarea multora dintre scriitorii români în trecere prin Budapesta. Nimic convențional și nimic de circumstanță în argumentările vorbitorilor. Sprijiniți pe documente și fapte, chiar în spiritul "Caietului" lansat, principală țintă

avută în vedere s-ar putea considera sincronizarea aspirațiilor comune către standardele de civilizație și cultură europene. În consecință, sublinia Pomogáts Béla, este imperios necesar a da ascultare "vocilor competente", cu deosebire acolo unde și cînd "vociferările" extremiștilor naționaliști se dau de ceasul morții să bruieze și să vicieze procesul apropiierilor. Tocmai atmosfera destină, de eficiență comunicare, a caracterizat de la un cap la altul seara prietenească și e, desigur, un incontestabil merit al celei ce girează, în prezent, activitatea Centrului, doamna Ana Scarlat, orientată către un profil de ținută, dincolo de stereotipiile propagandistice.

Distincte indicii arată preocuparea că asemenea manifestări să nu rămîn izolate. Pînă la apariția acestor rînduri, poate că s-a și consumat, la Centrul nostru Cultural, întîlnirea de o factură identică, prilejuită de publicarea, în ungurește, a unei antologii de eseuri românești. Selecția ambiționează o imagine globală, adusă la zi, incluzîndu-i și pe Al. Paleologu, Ana Blandiana sau Octavian Paler. Firește, criteriile comportă opțiuni variate. La o repede răsfoire, am și remarcat prezența lui Anton Holban, bunăoară. Dar, înainte de a formula alternative, să amintim că este a doua astfel de întreprindere, după culegerea foarte meritorie realizată de universitarul clujean, Horváth Andor, acum cîțiva ani, la *Kriterion*. Ar fi rîndul unei inițiative similare din partea română. Știm destul de puțin, aproape nimic despre esul maghiar. Minime sugestii, exact cît să incite curiozitatea, se afla în actualul "Caiet european"; figura inițial în sumar și, din diverse motive, a rămas pe din afară, un capitol special conceput a-l prezenta cititorului de la noi pe Bibó István, marcantă personalitate ungară în domeniul evaluării evoluțiilor interbelice din această parte a Europei. E de examinat posibilitatea unui volum integral Bibó, axat pe masivul său text

despre "soarta statelor mici" după destrămarea imperiului austro-ungar. Sau eventualitatea tot unui volum pluralist spre a-i putea include și pe un Németh László, pe Babics Mihály, Konrád György sau Miklós Mészöly.

Deopotrivă de plauzibilă, se conturează alta cale de prospecție, sugerată oarecum neașteptat, după hoinăreala de rutină prin anticariatele din centru, conform unor experiențe anterioare fructuoase. La cel de peste drum de Universitate (pe Múzeum Krt.), descopeream două opuri dintr-un *Jurnal* ("Naplójegyzetek"), ignorat din păcate, al lui Illyés Gyla, autor indisolubil legat de faimoasa mișcare "Nyugat", insistent abordată și ilustrată printr-o bogată suită de texte în panorama budapestană a "Caietelor europene". Mergînd pe fir mai departe, aveam să constat că *Jurnalul* integral include încă șase opuri. Însemnările merg din 1929 pînă în 1982, o adevărată mină de informații, știindu-se aia vastă de mișcare, pe diverse meridiane, a scriitorului, numeroasele lui relații în mediile literare, inclusiv cele cu ecouri pentru noi, de la Tristan Tzara la Eugen Jebeleanu. O cercetare adecvată, de natură să rețină 4-500 de pagini din perspectiva potențialului lector român, ar duce la încă un titlu substanțial pentru colecția "Memorii, Jurnal, Scrieri", de mare audiență.

În slujba transmițerii incrușate de valori, desfășoară la Budapesta o energie excepțională confratele Géza Szávai, manager al Editurii Pont și al programului-anexă *Conflux*, imaginat în parametrii unei rețele de vase comunicante între literații zonei noastre. El a oferit deja succesive versiuni maghiare din proza lui Mircea Nedelciu, din poezia Anei Blandiana și a Simonei Popescu. Pe Mircea Martin l-a convocat să comenteze micro-romanul *Saul* de M. Mészöly, iar pe Ion Bogdan Lefter să postfațeze incitantul roman *Vă binecuvîntează cu gloanțe*, cea mai recentă operă a lui Géza Szávai, apreciat copios de la cartea sa precedentă *Promenadă cu femei și țapi*, impregnată de spirit ludic rafinat și suculență narativă.

Geo Șerban

Album Camus

◆ La 39 de ani de la dispariția sa, Albert Camus suscita încă interesul mare-lui public și "face rețeta". După biografia ce i-a consacrat-o Olivier Todd și după vilva pe care a stîrmit-o publicarea romanului său inedit, autorul *Străinului* e din nou în centrul atenției, datorită unui album cu fotografii de familie, publicat la Editions du Chêne. Puse la dispoziția editorului de fiul și fiica lui Albert Camus, aceste fotografii, dintre care unele inedite, sînt comentate de Alain Vircondelet (el însuși originar din Algeria).

Noutăți în cariera lui Domingo

◆ Plácido Domingo, care a fost numit director artistic al Operei din Washington începînd din 1996, a acceptat același post și la Opera din Los Angeles, pentru o perioadă de trei ani, începînd din iunie 2000, ceea ce înseamnă că tenorul va încerca să îndeplinească cele două funcții în același timp, fiindcă a acceptat "în principiu" să-și

extindă contractul cu Opera din Washington pînă în stagiunea 2003-2004. La Los Angeles, Domingo va deține răspunderea artistică pentru 54 spectacole cu opt producții în fiecare an, în afara celor peste 70 de spectacole cu opt producții pe an care pot fi deja văzute în Washington, fără să-și întrerupă cariera de cîntăreț. Cel mai multilateral tenor din lume, el a cîntat 112 roluri în patruzeci de ani.

Declinul cinematografului asiatic

◆ În Asia de Est, producția cinematografică traversează o criză fără precedent - se neliniștește cotidianul japonez "Nihon Keizai Shimbun". În Țara dinimelilor liniștite, numărul filmelor produse a scăzut de la 59, anul trecut, la 40, anul acesta, din cauza restricțiilor bugetare și a retragerii din sectorul cinematografic a unor firme conglomerate ca Samsung și Daewoo. Hong Kongul n-a scăpat nici el de această criză: dacă pînă în 1996 fosta colonie britanică scoțea 150 de filme pe an, în 1997 n-a produs decît 94, iar în 1998 - 70. Pentru a stopa această tendință, au fost inițiate proiecte de cooperare regională și internațională și îndreptarea atenției și către piețele străine.

Biblia

◆ O superbă ediție a *Bibliei de la Ierusalim* (text numit astfel după Școala biblică de la Ierusalim și adus la zi după cele mai noi descoperiri filologice și arheologice), împodobit cu 350 de enluminuri din sec. VI-XII, a apărut luna trecută la editura franceză Citadelles & Mazenod. Volumul a avut cautare în preajma Crăciunului, deși e un cadou destul de scump: costă 1800 de franci. În imagine, una dintre ilustrațiile foarte vechi ale noii ediții a Bibliei.

Bibliofilie

◆ Unul dintre marii bibliofili francezi, Jacques Guérin, nonagenar fără moștenitori, a decis să-și vînda la licitație o parte din prețioasa colecție, pentru a fi sigur că manuscrisele păstrate de el cu atîtă grijă vor ajunge în posesia unor bibliofili la fel de pasionați: este vorba despre zece

poeme autografe ale lui Rimbaud (între care și o primă cîrmă la *Une Saison en enfer*) și de două scrisori ale lui Isidore Ducasse, de la care s-au păstrat cu totul doar șapte epistole. Licitația, care a atins prețuri record, a fost un eveniment mult comentat de presa literară.

Premieră mondială

◆ În cadrul Festivalului de muzică contemporană care a avut loc recent la Opera North din localitatea britanică Huddersfield, a fost prezentată premiera mondială a operei *The Nightingale's to Blame* de Simon Holt, bazată pe o piesă a lui Federico García Lorca.

Gunoaiele vedetei

◆ Popularul romancier american Cormac McCarthy a fost filmat, acum doi ani, în timp ce arunca gunoiul în pubea din curtea casei sale din El Paso, Texas, de un cuplu de tineri ce tocmai își cumpărasera

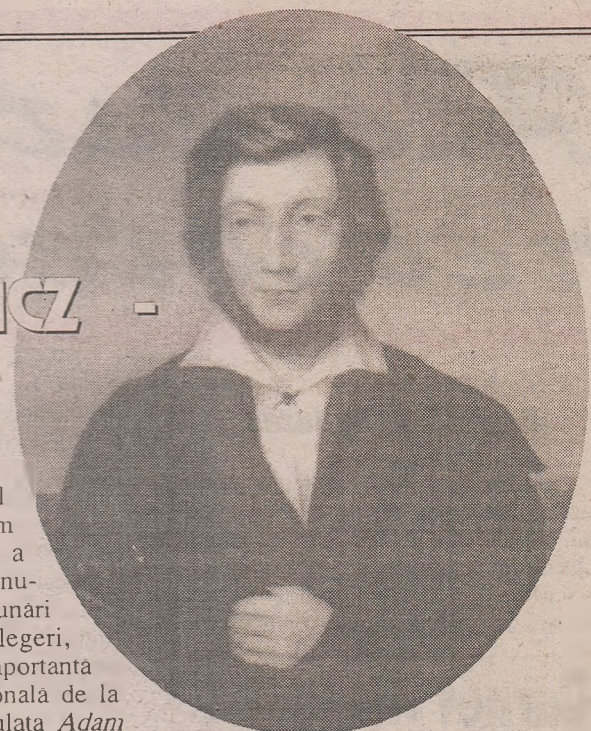
o cameră video. Prin coincidență, acești tineri au cunoscut apoi o ziaristă care de mai multe luni făcea inventarul pubelei lui

McCarthy și păstra ceea ce i se părea mai interesant. Adunase mai mulți saci. Pornind de la aceste "relicve" care dovedeau ce mînașca, ce reviste citește, ce produse de cosmetică preferă scriitorul lor favorit, cei trei s-au decis să facă un film documentar intitulat *Comarc's Trash*. La gunoaiele revelatoare (de exemplu, romancierul celebru pentru literatura sa macho e un mare amator de înghețată și dulciuri, citește reviste sentimentale și a văzut de mai multe ori filmul *Il Postino*), documentariștii au adăugat interviuri cu fani ai lui Cormac: un ziarist, un critic literar, fiul unuia dintre prietenii apropiați ai scriitorului etc. McCarthy și-a declinat orice legătură cu inițiativa scormonitorilor în gunoaiele sale, dar nu s-a supărat - scrie "The New York Times".

Sondaj

◆ Dorind o dovadă că Internetul e pe cale de a deveni indispensabil americanilor, America Online (AOL) a făcut un sondaj telefonic - scrie "New York Times". Un mare număr de persoane, din toate categoriile de vîrstă și sociale, au fost întrebat dacă, plecînd pe o insulă pustie, ar lua cu ele un televizor, un telefon sau un acces la Internet. 67% au ales Internetul. Pentru responsabilii AOL, acest sondaj a demonstrat că majoritatea americanilor consideră Internetul cel mai bun mijloc de informare și comunicare, fără de care viața profesională și personală e de neconceput.

MICKIEWICZ - 200

BICENTENARUL poetului național polonez Adam Mickiewicz (1798-1855) a prilejuit în mod firesc numeroase simpozioane, adunări festive, conferințe, prelegeri, dintre acestea cea mai importantă fiind conferința internațională de la Varșovia și Poznań, intitulată *Adam Mickiewicz, Tradiție și inovație*. S-a constatat cu acest prilej o mutație a interesului cercetătorilor de la opera poetică propriu-zisă spre Prelegerile sale de la Collège de France și scrierile sale publicistice.

Demitizarea la modă azi a operat și în cazul scormonirii cu deosebită acribie a biografiei lui Mickiewicz, în căutarea unor amănunte picante din viața sa intimă casnică și a legăturii sale cu Xawera Deybel din care ar fi rezultat niște copii ilegitiimi. (În realitate, pare să fie vorba de o fiică, Andrée, ulterior adoptată de Mainard, fapt știut de mult pentru a mai fi revelator.) Operațiunea "detectivistă" este în mare parte sortită eșecului, datorită faptului, de asemenea cunoscut, că fiul poetului, Władysław, a distrus după moartea tatălui său partea "compromițătoare" a arhivei părintești.

Andrzej Wajda

Mult mai interesantă și mai frumoașă mi se pare activitatea desfășurată de foarte întreprinzătorul Director al Muzeului Literaturii (ce poartă numele lui Adam Mickiewicz) și președinte al comitetului însărcinat cu manifestările comemorative, domnul Janusz Odrowaz-Pieniazek. E vorba în primul rînd de expoziția deschisă la Muzeul Literaturii din Varșovia la sfîrșitul lui octombrie 1998, consacrată lui Mickiewicz și estimată să dureze peste zece ani. Alcătuită din 430 de exponate, expoziția scoate în evidență atmosfera epocii și relevă locurile de care poetul a fost legat, fiind o sinteză a succesiunii etape ale biografiei sale. Scriitor, autor al unor prețuite romane și povestiri, legat de activitatea Muzeului printr-o îndelungată experiență,

Odrowaz-Pieniazek a pornit o vastă acțiune de colectare de documente mickiewiczziene, risipite prin lume. Astfel, au fost recuperate documente deținute de arhiva fostei cenzuri țariste, care pot oferi surprize în privința activității lui Mickiewicz în Rusia: relațiile sale cu decembriștii dar și participarea lui la viața mondenă a saloanelor moscovite și petersburgheze.

Insuficient cunoscut în Italia ca poet, Mickiewicz este prezent în documente politice care îi atestă participarea la Risorgimento (de altfel, muzeul varșovian a contribuit la organizarea expoziției cu această tematică la Museo della Risorgimento Italiano din Torino). Sursele franceze par și ele încă neepuizate, cu toată abundența informației din respectiva perioadă a vieții lui Mickiewicz, profesor de literatură slave la Collège de France și ulterior redactor la "Tribune des Peuples". În sfîrșit, la Paris a apărut ultima sa capodoperă, marele poem epic *Pan Tadeusz*, tradus de atunci în nenumărate limbi străine (în românește a fost publicat în 1956, în traducerea lui Miron Radu Paraschivescu).

Dacă s-au produs mutații în gustul cititorilor și exegeților polonezi și străini în ce privește unele sau altele din creațiile poetului, se observă o constanță în aprecierea lui *Pan Tadeusz*, citit prin grile diferite. În acest sens, cu o reală nerăbdare este așteptat, atît de cinefili cît și de publicul larg polonez și străin, anunțatul film al lui Andrzej Wajda. "Cînd am pornit la realizarea lui *Pan Tadeusz*, splune Wajda într-un interviu, m-am temut cel mai mult de dialogurile în versuri... În film nu poți recita. Actorii trebuie să interpreteze personaje vii. Dar acum sunt sigur măcar de două lucruri: ca «partea cea mai tare» a filmului vor fi dialogurile și, în al doilea rînd, că tocmai dialogurile le-au dat actorilor șansa să creeze figuri atît de vii încît ne-au uimit. Desigur, în fața filmului, care nu poate dura mai mult de două ore și zece minute, se ridică problema deosebit de grea a adaptării: cum să extragi din acest poem imens materia și cuvintele esențiale? Cum să le comentezi și cum să folosești acest comentariu? Dar încă de la prima variantă a scenariului, din 1996, am introdus figura lui Adam Mickiewicz. Cred că e un procedeu legitim și oportun. Altceva nu mai spun. Vreau să rămînă - deocamdată - o taină."

Olga Zaicik

Revista revistelor

Revista de la Buzău

Centrul de cultură al municipiului Buzău editează lunar o revistă de 16 pagini, **CARNET LITERAR**, concepută după normele gazetăriei moderne, cu texte scurte, bine scrise, ilustrate și machetate, acoperind variate domenii cul-

turale. Cu nesemnificative excepții, revista nu face concesii "patriotismului local", astfel încât e o lectură interesantă pentru toți cititorii de limba română. În caseta redacțională a celor două numere pe care le-am primit figurează doar Corneliu Ștefan și Sabin Orcan (nr.6) sau acesta din urmă singur (nr.7), de aceea banuim că meritul concepției, atragerii colaboratorilor (între care nume cu greutate precum Adrian Marino, H.-R. Păpădie, Gabriel Andreescu, Mircea Cornișteanu s.a.) și îngrijirii atente a paginilor până la rotativă le revine. Judecând după "produsul finit", cei doi buzoieni sînt excelenți gazetari culturali, lucru vizibil și în materialele semnate de ei înșiși. ♦ *Carnetul literar* conține informații din viața literară și artistică a marilor orașe din țară, își ajută cititorii să se orienteze în avalanșa noutăților editoriale prin cronici scrise cu spirit critic și bun gust de Corneliu Ștefan, îi ține la curent cu numele și evenimentele ce fac valuri în

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Occident printr-o bună pagină redactată de Adela Șteflea, acordă spațiul cuvenit dezbaterilor de idei și subiectelor fierbinți ale actualității românești, dar și literaturii originale scrise de autori din zonă, consacrați sau începători. Din cea de a doua categorie, am remarcat o tină prozatoare foarte promițătoare, Ana-Maria Androne. Din păcate, nu același lucru se poate spune despre două domnișoare romanțioase, debutate de revista buzoiană, cărora orice poștă a redacției le-ar fi răspuns *deocamdată nu. Mai citiți*. (Mostră: "În luntrea vieții tale/M-ai așteptat să vin./ Să plutim alături/Și-n valuri de suspin/Să regăsești speranța" etc. etc.). ♦ Ca la orice revistă care se respectă, paginile de mijloc au o pondere aparte. În ambele numere, ele sînt semnate de prof. Alexandru Gaiță de la Arhivele Naționale Buzău. Cercetînd cu acuritate documentele, coroborîndu-le cu bibliografie mai veche sau de tot nouă, investigînd detektivistic printre urmașii unor vechi familii buzoiene, pasionatul profesor Al. Gaiță aduce la lumina trecute vieți legate într-un fel sau altul de istoria și cultura noastră. În nr. 6, subiectul investigațiilor este prințul Nicolae, cel de al doilea fiu al regelui Ferdinand și al reginei Maria, și povestea lui de dragoste cu Ioana Dumitrescu-Doletti, cu care s-a căsătorit în secret în 1931. Familia regala nu putea accepta mezaianța cu fiica divorțată a unui moșier sărac din Tohani-Buzău, iar scandalul, asemănător celui declanșat cinci ani mai tîrziu în Anglia de către Eduard al VIII-lea și d-na Simpson, s-a sfîrșit cu exilarea definitivă a prințului. Agitația produsă în mediile politice de această căsătorie neîngăduită e urmărită de prof. Gaiță în memoriile lui Argetoianu, Gafencu și Mihail Manolescu, iar destinul prințului Nicolae ne e descris pînă la moartea sa, în 1977. Un personaj românesc al acestor revelații din arhive e și soacra prințului care, în 1934, va divorța de moșierul din Tohani și va începe o viață aventuroasă în străinătate, măriindu-se întîi cu un prinț gruzin, părăsit la rîndul lui pentru un amant cu care va fugi la Paris. ♦ Și mai interesante sînt dezvăluirile profesorului-arhivar din nr. 7 al *Carnetului literar*, intitulat *Condeștii Mizilului înainte și după Caragiale*. Genealogia primarului Leonida Condeescu, făcut celebru de amicul său Caragiale, și destinul său, intersectat cu al fratelui lui Eminescu, Matei, ce-i devenise cumnat - sînt povestite sobru, mereu cu sprijinul documentelor. Ceea ce nu înseamnă că sînt mai puțin senzaționale. Tribulațiile politice ale lui Leonida și ale cumnatului său Matei, relațiile tensionate dintre familia Condeescu și fratele lui Eminescu, ce vor culmina cu divorțul acestui ofițer impulsiv și brutal, care-l antipatiza pe Caragiale ("Pentru el, marele dramaturg nu era decît un «grecotei»" - va mărturisi chiar fiul lui Matei, istoricul Gheorghe Eminescu) și multe alte fire epice, culminînd cu dereglarea psihică și aruncarea în fața trenului, în Gara din Mizil, a lui Leonida - sînt înodate abil de cercetător într-un material de-a dreptul captivant. O carte semnată de Alexandru Gaiță, în care să adune rodul descoperirilor sale din Arhivele Buzăului, ar fi, banuim, de mare interes.

LA MICROSCOP

MINERIADA SECRETĂ

ÎN ULTIMELE ZILE, în afara de amenințarea minerilor că vor veni în București, a existat și o mineriadă secretă, printre anumiți locuitori ai Capitalei.

Un entuziasm de-abia reținut în formule prudente a întins un covor de speranțe în calea minerilor. Un fel de "să nu vină, dar ce bine ar fi dacă i-am avea printre noi" a agitat spiritele unora dintre bucureșteni, altfel cetățeni pașnici și, în vorbe, iubitori ai democrației. Nădejdea într-o nouă mineriadă n-am auzit-o din partea boschetarilor, care ar avea ceva de cîștigat dintr-o dezordine în București, nici din partea cetățenilor care de-abia își duc zilele, luptîndu-se să respecte legea, ci din partea unor persoane care trăiesc cel puțin binișor la această oră.

Care e, în mare parte, problema acestor persoane care visează la tulburări și, dacă se poate, la vîrsare de sînge în Capitală? Faptul că nu mai sînt ce-au fost și că România își permite să nu mai fie ce era.

Totalitarismul a creat false iluzii de întietate în rîndul multora dintre slujitorii de rangul 3 sau 4 ai lui Ceaușescu. Telefonul, sarsanaua, zgarda și sentimentul de apartenență la nobilimea regimului sînt tot atîtea iluzii pierdute ale acestor slujitori ai ceaușismului. Legalîști, cîta vreme la putere s-au aflat partide din partea cărora mai puteau spera la întoarcerea la vremurile bune, netezitorii mineriadei secrete speră într-o zurbă pe care, acum, n-o poate face decît Miron Cozma.

Proporția în care, potrivit sondajelor, bucureștenii nu vor ca mineria să vină în Capitală - de peste 80% - nu trebuie privită, cred, ca un simptom de frică, ci mai curînd ca un refuz al precedentelor scenarii după care s-au desfășurat mineriadele. Și, aș zice, ca

un refuz la adresa partidelor care cochetează cu ideea de mineriadă. Și dacă peste 80% dintre bucureșteni au refuzat complicitatea cu mineria, partidele care au încercat să-și sporească numărul de voturi susținîndu-l pe Miron Cozma vor înregistra un considerabil recul la următorul sondaj de opinie.

Nucleul bucureștenilor care speră că o mineriadă îi va ajuta să-și recapete greutatea de odinioară e infinit mai mic azi decît al celor care, în '90, au crezut în lovitura de stat pusă la cale în Piața Universității.

Acest nucleu nu mai are nici măcar scuza că nu știe cum stau lucrurile.

Problema însă poate fi extinsă și la partidele politice care îi fac semne de încurajare lui Miron Cozma, uitînd(?) cît a costat România fiecare dintre expedițiile minerilor în București.

România își caută de aproape zece ani un drum. Dacă problema unei mineriade posibile poate opri o țară întreagă din drumul ei, atunci, ce rost mai are să vorbim despre democrație și alte asemenea trufandale politice?

Or, de vreme ce majoritatea respinge mineriada ca soluție politică, susținătorii mineriadei secrete ar trebui să accepte că nostalgia lor după intervenția telefonică, după ploconul care li se cuvenea, după zgarda care îi lega de diverse cabinete și după egalitatea care le asigura o importanță pe care au pierdut-o, această nostalgie nu poate fi susținută de Miron Cozma.

Victoriile lui Cozma, oricît de mari, pe moment, sînt condamnate la o micime de-a dreptul microscopică, în timp. Cam aceeași soartă o au și speranțele celor care vād în Cozma pe lueafărul nostalgiiilor lor.

Cristian Teodorescu

Prețul zilei de azi

Înainte de precipitarea evenimentelor de săptămîna trecută, presa cotidiană a avertizat asupra acestei posibilități. În *CURRENTUL*, Vladimir Pasti pornea de la certitudinea că guvernul îi va învinge pe mineri, afirmînd în finalul editorialului său intitulat *Kurzii de la Petroșani* că "nu există nici un motiv și nici o justificare ca acest început (al victoriei Guvernului despre care vorbea Pasti, paranteza Cronicar) să se facă prin pedepsirea și umilirea, de-a dreptul medievală, a locuitorilor unei jumătăți de județ, cetățeni români cu drepturi depline, platitori de taxe și impozite, care sînt acum puși în carantina, de parcă ar fi ciumați, izolați de restul țării și al lumii ca o zonă rebelă și stigmatizată, la grămadă, de politicieni și autorități pentru o istorie veche de șapte sau opt ani. Ceea ce ignoră guvernul este că România nu este Turcia, iar mineria nu sînt kurzi." Premisa analistului nu e corectă, fiindcă el își ia o supoziție drept bază a demonstrației. La sfîrșitul editorialului său, Pasti înlocuiește analiza cu victimizarea minerilor și surprinde o posibilă reacție de masă, aceea față de izolarea zonei, în termeni etici, nu așa cum s-ar fi convenit, prin evaluarea analitică a consecințelor acestei izolări. ♦ Mult mai precis, și lipsit de echivocuri e comentariul lui Cornel Nistorescu, din *EVENTUL ZILEI*. Directorul acestui ziar face un apel, indirect, către forțele aflate în conflict, chiar din titlu: *Mintea de pe urmă*. Nistorescu remarcă de la bun început faptul că decizia luată de Traian Băsescu, de a bloca șoselele și trenurile care duc în Valea Jiului a precipitat spi-

ritele și "n-a făcut decît să pună gaz peste foc." Același Cornel Nistorescu însă, după ce scrie că "de ce nu a așteptat (Traian Băsescu, notă Cronicar) ca mineria să anunțe plecarea la București rămîne un mister", conțea pe informațiile primite de guvern despre situația din Petroșani. Dar și pe eventualele informații furnizate de serviciile secrete. Admițînd și această posibilitate, Nistorescu consideră închiderea accesului spre Valea Jiului drept o măsură care a avut efectul de a-i fi infuriat pe localnici, iar pe unii dintre locuitorii din afara Văii Jiului să nu înțeleagă măsura. Același editorialist nu ignoră că PDSR i-a susținut pe mineri în perioada dată, dar asta nu-l determină să aprobe măsura de izolare a Văii Jiului. Pentru editorialistul *Evenimentului* a fost limpede că zarurile s-au aruncat cu acest prilej și nu i-a mai rămas decît să spere că "mintea românului le va veni multora înainte de a se gîndi la variantele cele mai nenorocite, violența fiind una dintre ele."

♦ Dar, pe de altă parte, în clipa în care posibilitatea unei noi mineriade a căpatat amploare, ziarele au reacționat net, avertizînd asupra pericolului instaurării haosului și a dictaturii în România. ♦ Pînă în ultimul moment Cronicarul a nădăjduit că nu se va ajunge la violență, că România va conta mai mult decît aventurismul de moment al celor care vād în violență rezolvarea problemelor lor personale, dar și a problemelor lor politice. Pentru evenimentele în curs, Cronicarul își pune aceleași întrebări ca și cititorii revistei. Adică nu ce urmează să se mai întîmple, ci cît de mult ne va costa ce se întîmplă.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

**24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei**